Plan Strategiczny dla Wspólnej Polityki Rolnej na lata 2023-2027

DOLNY ŚLĄSK

Dofinansowane przez Unię Europejską

Załącznik nr 1 do umowy nr 00004.UM01.6572.10017.2023 z dnia 16 Stycznia 2024 r.

Lokalna Strategia Rozwoju 2023-2027 (29)

Lokalna Grupa Działania Partnerstwo Ducha Gór

Obszar gmin/miast: Mysłakowice, Janowice Wielkie, Podgórzyn, Karpacz, Kowary, Szklarska Poręba, Piechowice, Jelenia Góra

„DZIAŁAMY W DUCHU PARTNERSTWA. WŁĄCZ SIĘ!"

KRAINA DUCHA GÓR

Stowarzyszenie Lokalna Grupa Działania Partnerstwo Ducha Gór
ul. 1 Maja 9, lok. 2, 58-530 Kowary

SPIS TREŚCI

Rozdział I. Charakterystyka partnerstwa lokalnego 3

Rozdział II. Charakterystyka obszaru i ludności objętej wdrażanym LSR 10

Rozdział III. Partycypacyjny charakter LSR 13

Rozdział IV. Analiza potrzeb i potencjału LSR 26

Rozdział V. Spójność, komplementarność i synergia 46

Rozdział VI. Cele i wskaźniki 52

Rozdział VII. Sposób wyboru i oceny operacji oraz sposób ustanawiania kryteriów wyboru 59

Rozdział VIII. Plan działania 62

Rozdział IX. Plan finansowy LSR 62

Rozdział X. Monitoring i ewaluacja 63

Wykaz wykorzystanej literatury 65

Załączniki do LSR 67

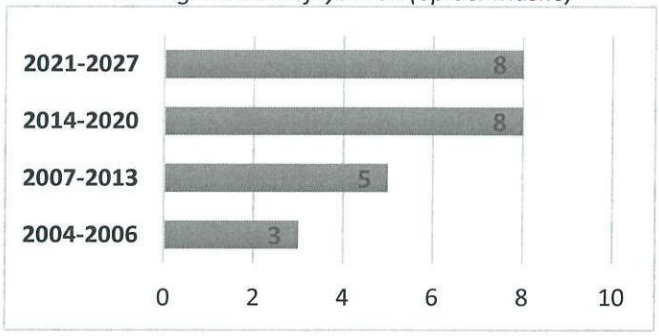
Rozdział I. Charakterystyka partnerstwa lokalnego

I.1. Nazwa i forma prawna LGD.

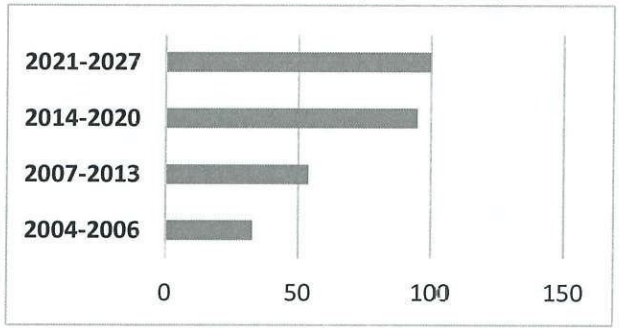
Lokalna Grupa Działania Partnerstwo Ducha Gór. KRS: 0000321321. Stowarzyszenie.

I.2. Opis procesu tworzenia partnerstwa uwzględniający dotychczasowe doświadczenia grupy we wdrażaniu podejścia RLKS/Leader.

Wykres 1. Rozwój LGD Partnerstwo Ducha Gór – liczba gmin w kolejnych LSR (oprac. własne)

Wykres 2. Rozwój LGD Partnerstwo Ducha Gór – liczba członków (oprac. własne)

2004-2006 – początki partnerstwa

W 2004 r. z inicjatywy Gminy Mysłakowice nastąpiło zawiązanie partnerstwa **3 gmin**: Mysłakowice, Podgórzyn i Janowice Wielkie. Projekt Programu LEADER+ I schemat. Zintegrowaną Strategię Rozwoju Obszarów Wiejskich (ZSROW) opracowano w sposób partycypacyjny: 34 spotkania, 602 osoby. W latach 2007-2008 zrealizowano projekt „Duch Gór on-line. Nowy wymiar promocji" – Pilotażowy Programu LEADER+ II schemat, kwota dofinansowania realizacji ZSROW: **453.984 zł.**

EFEKTY: nowa strona www, przewodnik turystyczny, prace nad produktami lokalnymi, 4 nowe wydarzenia, 8 szkoleń – 224 osoby, 23 spotkania, 3 szkolenia dla liderów, 1 seminarium w zakresie rozwoju lokalnego-257 osób. Pozyskane środki publiczne: 120 000 zł. LGD miało formę fundacji, tworzyło ją 33 fundatorów.

2007-2013 – poszerzanie, dojrzewanie partnerstwa, podejmowanie pionierskich i innowacyjnych projektów

LGD działa jako stowarzyszenie i obejmuje 5 gmin: Mysłakowice, Podgórzyn, Janowice Wielkie, Karpacz, Jeżów Sudecki. **W przygotowywanie nowej LSR na lata 2007-2013 zaangażowało się 221 osób, 19 spotkań.** LSR była przygotowana w pełnym procesie partycypacji: warsztaty planowania, grupy robocze ds. procedur, diagnozy, monitorowania oraz przeprowadzenie badań opinii.

Budżet LSR w tym okresie: **4.907.976 zł,** łącznie na wdrażanie (dotacje) LSR, bieżące funkcjonowanie LGD, animację, projekty współpracy LGD. W ramach wdrażania LSR **ogłoszono łącznie 25 konkursów** w tym: 7 na „Tworzenie i Rozwój Mikroprzedsiębiorstw", 7 na „Małe Projekty", 5 na „Odnowa i Rozwój Wsi", 6 na „Różnicowanie w kierunku działalności nierolniczej". Złożono łącznie 151 projektów na kwotę, wybrano 73. **Zrealizowano 57 projektów na łączną kwotę 3.604.614,81 zł.**

EFEKTY: na „Odnowę i rozwój wsi" tj. **infrastruktura JSFP 68,73%** (11 inwestycji), **„Małe Projekty" społeczne 21,64%** (40 projektów), na **„Tworzenie i Rozwój Mikroprzedsiębiorstw" 9,29%** (3 innowacyjne firmy), **0,33% na „Różnicowanie w kierunku działalności nierolniczej"** dla rolników (1 rolnik). **Zrealizowano 2 projekty współpracy LGD,** w tym innowacyjny „Przewodnik za ladą" – utworzenie nowych, społecznych 15 punktów informacji turystycznej, wyposażonych w gabloty z produktami lokalnymi, materiały promujące region oraz międzynarodowy projekt: Europejskie Drogi św. Jakuba – **na kwotę 99.485,67 zł. W ramach aktywizacji oraz kosztów bieżących wydatkowano 957.507,18 zł.**

Przeprowadzono 28 szkoleń z zakresu PROW, 20 szkoleń w pozostałych projektach, 703 osoby. Doradztwo w zakresie PROW – 483 osoby. Zatrudniano średnio 2,5 osoby, zrealizowano działania dot. aktywizacji i promocji obszaru LGD: wyjazdy na targi i wydarzenia – aż 52, 10 tablic w gminach z panoramą Karkonoszy, innowacyjna gra edukacyjna „Tajemnice Krainy Ducha Gór", organizacja dwóch konkursów wiedzy i fotograficznych dotyczących Ducha Gór, opracowanie nowoczesnej identyfikacji wizualnej „Kraina Ducha Gór" i „Karkonoska Marka Lokalna", wydanie dwóch części przewodnika, mapy „Kraina Ducha Gór" i kilka publikacji tematycznych dla turystów, portal „Kraina Ducha Gór"

i aplikacja na telefon, zrealizowano 14 wydarzeń np. „Święto Ducha Gór", współorganizowano „Festiwal Smaków", zrealizowano 2 „Jarmarki Ducha Gór", opracowano koncepcję „Festiwalu Ducha Gór", wydano 3 publikacje o LGD. **Ponadto pozyskano dodatkowe środki finansowe i zrealizowano projekty ze środków publicznych innych niż PROW na łączną kwotę: 517.443,15 zł oraz 304.107,91 zł ze środków działalności odpłatnej. Łączna kwota środków pozyskanych ze środków innych niż PROW 2007-2013: 821.551,06 zł.**

Z dodatkowych pozyskanych środków zrealizowano projekty:

1) „Kreowanie produktu lokalnego" (Fundusz Inicjatyw Obywatelskich),
2) Dwa projekty „Sudecki szlak konny" – uzupełnienie wytyczenia i oznaczenia,
3) Mała Wielkanoc – konkurs tradycji stołów wielkanocnych (Marszałek Województwa Dolnośląskiego),
4) „Akademia Rozwoju Ducha Gór" (POKL 9.5),
5) Dwa projekty kulturowy i sportowy (ze środków Miasta Karpacz).

W 2010 r. „Skarbiec Ducha Gór – Galeria Produktu Lokalnego" umieszczono jako „dobrą praktykę" FAOW i wyróżniono przez Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi. Od 2012 r. LGD prowadziło sklepu z produktami lokalnymi w Karpaczu, od 2014 r. dla Miasta Karpacz LGD prowadziło Informację Turystyczną. 16.10.2013 r. uzyskano ochronę znaku towarowego „Karkonoska Marka Lokalna „Skarby Ducha Gór" – świadectwo ochronne Urzędu Patentowego RP nr 271253 (przyznano 24 certyfikaty). LGD miało 54 członków.

Wykres 3. Zakresy przeznaczenia środków na wdrażanie LSR 2007-2013

Wykres 4. Zakresy przeznaczenia środków na wdrażanie LSR 2014-2020

oprac. własne

2014-2020 – dojrzewanie, poszerzenie partnerstwa, nowy etap w rozwoju, partycypacyjne wdrażanie LSR i projektów

Głównie wspierano przedsiębiorczość. Od 2015 r. LGD to 8 gmin: Mysłakowice, Podgórzyn, Janowice Wielkie, Karpacz, Kowary, Piechowice, Szklarska Poręba, Jelenia Góra.

W trakcie tworzenia LSR 2014-2020 przeprowadzono 19 spotkań, wiele narzędzi w szerokim procesie partycypacji. W spotkaniach uczestniczyło 631 osób, przebadano 988 osób. Finalnie budżet LSR w tym okresie: **3 251 970 EUR** łącznie na wdrażanie LSR, w tym **2 518 500 EUR** na dotacje dla wnioskodawców, **481 620 EUR** koszty bieżące i aktywizacja, **251 850 EUR** projekty współpracy.

W ramach wdrażania LSR, ze środków PROW 2014-2020 **zaplanowano** łącznie **26 konkursów**. Na dzień złożenia LSR przeprowadzono już 25 konkursów: 7 na „Podejmowanie dz. gosp" (36 rozliczonych operacji, w realizacji 23), 2 na „Rozwój działalności gospodarczej" (wszystkie operacje rozliczone), 4 na „Inwestycje w niekomercyjną infrastrukturę turystyczną, rekreacyjną i kulturową" (operacje: 10 rozliczonych, 6 w realizacji), 10 konkursów na 5 „Projektów grantowych" (wszystkie projekty grantowe rozliczone): 1) „Włączenie społeczne poprzez realizację Festiwalu Ducha Gór", 2) „Inicjatywy na rzecz wzmocnienia kapitału społeczności i organizacji, w tym edukacja w zakresie ochrony środowiska i przeciwdziałania zmianom klimatu", 3) „Wspólne działania promocyjne całego obszaru LGD Partnerstwo Ducha Gór pod wspólnym szyldem – Kraina Ducha Gór", 4) „Inwestycje w infrastrukturę turystyczną i kulturową", 5) „Inicjatywy na rzecz tożsamości i zachowania dziedzictwa kulturowego", 5) 2 konkursy na działania własne „Promocja obszaru LGD PDG pod wspólnym szyldem – Kraina Ducha Gór" – operacje własne (1 operacja rozliczona, 1 w realizacji, 6) 1 na „Inkubator przetwórstwa" (bez złożonych wniosków).

Zaplanowano jeszcze 3 konkursy: 1 na „Smart Village", 1 na „Podejmowanie dz.gosp.", 1 ponownie na „Inkubator przetwórstwa". Złożono łącznie 220 projektów – 19 785 364,91 zł, wybrano 153 – 12.175.634.19 zł. Ostatecznie zrealizowano oraz zablokowano środki na łącznie **132** projekty na łączną kwotę **11.261.552,57 zł**.

EFEKTY: powstało 25 domków rekreacji, 29 miejsc świadczących noclegi, 6 pracowni rzemieślniczych, 12 wypożyczalni sprzętu rekreacji, 19 usługi inne, gastronomia, przetwórstwo. Powstało 206 nowych miejsc noclegowych w małych obiektach. Rozwinęło się 7 firm. **Łącznie utworzono 84 miejsca pracy, w tym 39 dla kobiet, 45 dla mężczyzn, wśród tych osób 1 osoba niepełnosprawna, 13 dla osób bezrobotnych**. **„Inwestycje w niekomercyjną infrastrukturę turystyczną, rekreacyjną i kulturową"** – 16 inwestycji. W efekcie kilkadziesiąt tysięcy osób korzysta z tej infrastruktury. **„Projekty grantowe"** – 41 projektów. **2 projekty własne**: Magazyn Ducha Gór – kwartalnik – zarejestrowano tytuł prasowy i E-Kraina Ducha Gór – drukowana mapa z OR kodem i przeniesieniem na interaktywną mapę i portal www.krainaduchagor.org.

W opisie ujęto statystycznie operacje zakończone, w trakcie realizacji i zablokowane, ponieważ ich realizacja i rozliczenie trwa do czerwca 2024 r. **3 projekty współpracy LGD. Zrealizowano na dzień składania LSR 2,** w których LGD Partnerstwo Ducha Gór było **liderem: 1) „Zrównoważony ruch turystyczny w Sudetach Zachodnich na pograniczu polsko-czeskim" (ZRT)** – projekt międzynarodowy, 3 partnerów, na łączną kwotę 340.532 zł, w tym LGD PDG 140.000 zł.

EFEKTY dla LGD: międzynarodowa promocja, równoważenie ruchu turystycznego, wykonanie portalu produktów i usług lokalnych skarbiecduchagor.pl/, 10 rodzajów publikacji w j. polskim i angielskim; **2) „Marki Lokalne Dolnego Śląska – tworzone z pasją" (MARLO)** – 7 partnerów, LGD z woj. dolnośląskiego, łączny budżet 657.466,34 zł, **LGD PDG: 80.705 zł.** Efekty: wymiana doświadczeń pomiędzy LGD w zakresie marek lokalnych, audyt Karkonoskiej Marki Lokalnej. W trakcie oceny jest trzeci projekt współpracy: „Utworzenie Centrów Produktów Usług Lokalnych" (CENPROLOK), kwota 786.695 zł. **W ramach aktywizacji mieszkańców oraz kosztów bieżących wydatkowano na dzień złożenia LSR 2 064 332,16 zł.**

Zatrudniano w tym okresie średnio 2,5 osoby w biurze LGD, zrealizowano szereg działań dot. aktywizacji i promocji obszaru LGD ze środków na funkcjonowanie LGD i animację:

1) przeprowadzono 104 szkolenia i grupy robocze z zakresu wdrażania PROW 17 innych szkoleń dla ngo,
2) doradztwo 430 osób, liczba usługi doradztwa to ponad 2000 tys.;
3) promocja LGD poza obszarem LGD – 19 (5 wyjazdów lokalnych producentów na jarmarki do Niemiec: Aachen i Monschau);
4) zrealizowano 87 szkoleń dla Rady i pracowników, 405 osobodni;
5) 49 razy zaprezentowano/promowano LGD na obszarze LGD;
6) zrealizowano 4 edycje „Festiwalu Ducha Gór" (około 200 wydarzeń, kilka tysięcy osób);
7) zrealizowano 5 „Karkonoski ch Jarmarków Lokalnych". W 2022 r. przeprowadzono obowiązkową ewaluację zewnętrzną wdrażania LSR oraz funkcjonowania LGD, której wyniki zostały opublikowane na stronie www.duchgor.org.

Pozyskano dodatkowe środki finansowe inne niż PROW: 904 659 zł, w tym ze środków publicznych: 461.320 zł, ze środków Polsko-Amerykańskiej Fundacji Wolności: 128.680 zł, 74 659 zł ze środków działalności odpłatnej, 240 000 zł w partnerstwie z organizacją członkowską LGD.

Ze środków publicznych zrealizowano 7 projektów w łącznej kwocie 461.320 zł:

1) „Co dwie głowy, to nie jedna" (Instytut im. Raszewskiego) – produkcja i 34 profesjonalnych spektakli teatralnych dla 609 dzieci przedszkolnych;
2) Dwukrotnie „Mała Wielkanoc" (Marszałek Województwa Dolnośląskiego) – ochrona tradycji stołów wielkanocnych: 15 zespołów, 700 uczestników;
3) „Seniorzy decydują! Gminne Rady Seniorów" (ASOS) i
4) „Gminne Rady Seniorów powiatu jeleniogórskiego" (ASOS) – w wyniku działań LGD powstało 8 Rad Seniorów do 2021;
5) „Włącz się! Cyfrowy Senior w Powiecie Karkonoskim" (Aktywni+) i

6) „Cyfrowa społeczność seniorów powiatu Karkonoskiego" (Aktywni+) – 14 kawiarenek cyfrowych, 500 osób edukacja cyfrowa;
7) „Włączenie społeczne poprzez realizację Festiwalu Ducha Gór" (KSOW) – 440 osób.

LGD było partnerem w projektach KSOW: Dolnośląskiej Sieci Partnerstw LGD, Dozedo Sp. z o.o., innych LGD (5 projektów partnerskich).

Ze środków Polsko-Amerykańskiej Fundacji Wolności i Akademii Filantropii w Polsce: 128.680 zł:

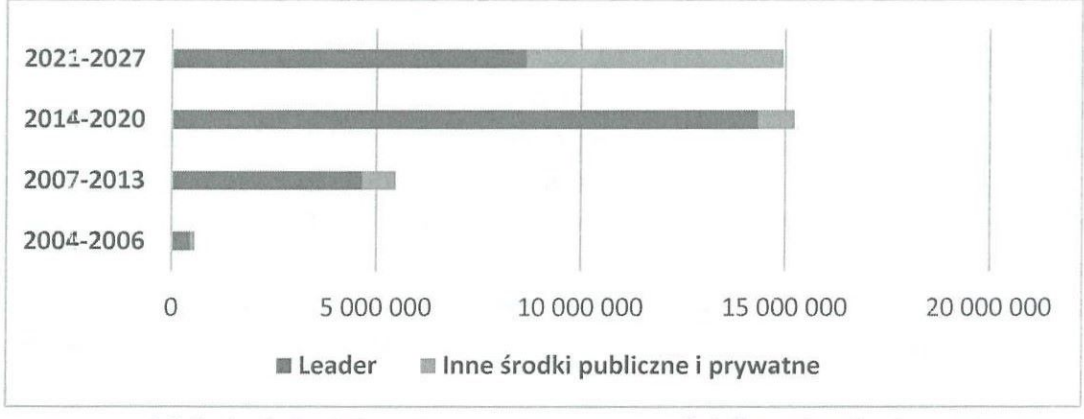
1) Ośrodek Działaj Lokalnie 2019-2023 – dofinansowano 31 mikroprojektów NGO;
2) Szkoła Liderów – roczny program szkoleniowy lidera LGD;
3) Lokalne Partnerstwa PAFW (2 projekty) – archiwum społeczne i interaktywna mapa z wspomnieniami mieszkańców;
4) 10 stypendiów dla studentów;
5) Do 2020 r. LGD prowadziło sklep z produktami lokalnymi i Informację Turystyczną Miasta Karpacz, ze względu na pandemię przeniesiono sprzedaż produktów lokalnych do Internetu: https://sklepduchagor.pl/;
6) W ramach prowadzenia Karkonoskiej Marki Lokalnej odbyło się 27 spotkań, w tym I. GALA Karkonoskiej Marki Lokalnej.

W 2022 r. było certyfikowanych KML 56 produktów i usług. W tym okresie liczba członków była zmienna, w 2020 r. **97 członków. LGD posiada ogromne doświadczenie w zarządzaniu, wdrażaniu lokalnej strategii rozwoju, aktywizacji lokalnych społeczności, kreowaniu nowych przedsięwzięć i projektów – 19 lat.**

Obecnie LGD zatrudnia 2 osoby: 1) dyrektor biura – wykształcenie wyższe, od 2009 r. w biurze LGD, posiada wiedzę i doświadczenie w realizacji podejścia LEADER 18 lat, 2) pracownik do spraw rozliczeń, wykształcenie wyższe. W LGD od 2022 r. w zakresie rozliczeń, aktywizacji, promocji, doradztwie.

Tym samym 2 os. czyli 100% zatrudnionych obecnie pracowników biura LGD posiada doświadczenie i niezbędną wiedzę do wdrażania i aktualizacji dokumentów strategicznych o zasięgu regionalnym/lokalnym, doświadczenie w doradztwie dla sektora prywatnego, organizacji pozarządowych, gmin, pisaniu i wdrażaniu LSR, animacji lokalnej i współpracy. Zewnętrzne podmioty: 1) księgowość – prowadzona przez firmę zewnętrzną posiadającą doświadczenie w księgowaniu organizacji pozarządowych i projektów od 2009 r. 2) informatyk – firma zewnętrzna, 3) osoba ds. promocji, 4) dwa zespoły: ds. kwartalnika i projektów dla seniorów.

Wykres 5. Budżet LGD w kolejnych LSR. Oprac. własne

Ze względu na duży spadek liczby ludności wg stanu na 31.12.2020 r. (o kilka tysięcy), obszar LGD otrzyma mniejsze środki finansowe niż w okresie 2014-2020. W przypadku lat 2021-27 w innych środkach publicznych i prywatnych ujęto:

1) dofinansowanie do projektu dot. teleopieki, który został wpisany na listę projektów strategicznych ze środków ZIT AJ, FEDŚ 2027-27 oraz
2) stałe dofinansowania ze środków Polsko-Amerykańskiej Fundacji Wolności. Procentowy udział środków może ulec zmianie w trakcie wdrażania: różnice kursowe oraz środków z innych źródeł wg pozyskania.

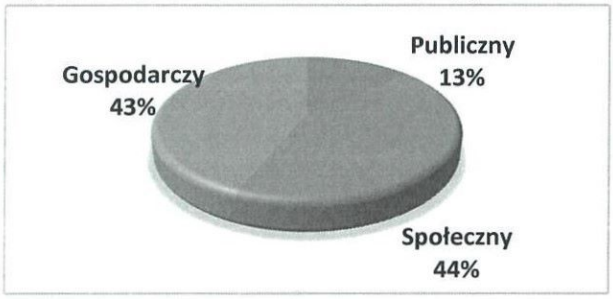
I.3. Ogólny opis struktury LGD

Obecnie w LGD jest zrzeszonych 100 członków. Członkami LGD Partnerstwo Ducha Gór są reprezentanci grup interesów rozumianych jako:

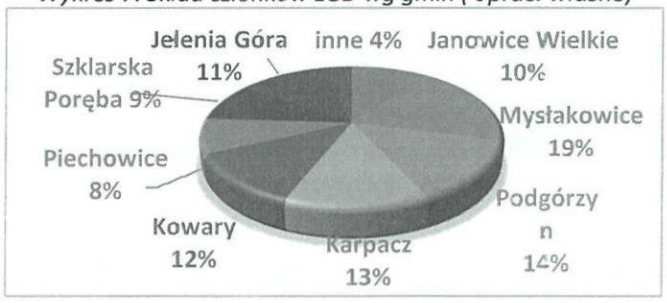
1) sektory: publiczny (gminy, powiat jednostki kultury), gospodarczy (przedsiębiorcy i rolnicy) i społeczny 44% (NGO, KGW, mieszkańcy nie należący do innych grup) – wykres nr 6 i
2) przedstawiciele z obszaru wszystkich partnerskich gmin – wykres nr 7.

W składzie członków LGD Partnerstwo Ducha Gór zapewniono ponadto właściwą reprezentację innych grup reprezentatywnych dla obszaru LGD i innych ważnych grup szczególnie istotnych z punktu widzenia realizacji LSR: 4 rolników, 39 przedsiębiorców, 2 osoby do 25 r.ż, 16 seniorów 60+, 5 KGW, 2 osoby z niepełno-sprawnościami, 3 domy kultury, 1 biblioteka, 4 osoby pozostające bez zatrudnienia i poszukujące pracy, 39 kobiet, 2 sołtysów. Żadna z tych grup nie stanowi więcej niż 49% składu członków.

Wykres 6. Skład członków LGD wg sektorów (oprac. własne)

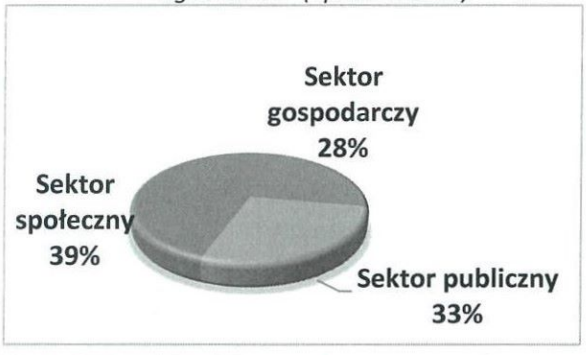
Wykres 7. Skład członków LGD wg gmin (oprac. własne)

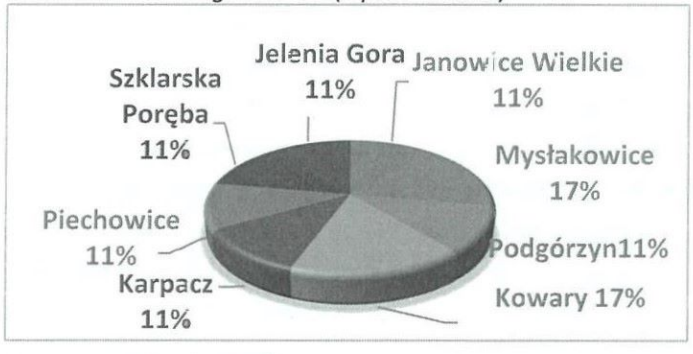
I.4. Ogólna informacja o składzie organu decyzyjnego.

Partnerstwo jest odpowiedzialne za wybór operacji zgodnych ze strategią (LSR). Organem decyzyjnym w LGD jest Rada oceniająca wnioski. W Radzie LGD również **żadna grupa interesów nie posiada więcej niż 49%** praw głosu w podejmowaniu decyzji. W skład rady wchodzi 18 osób, z grup interesu: sektory i gminy (wykres 6 i 7). **W składzie Rady znajdują się również osoby z innych grup interesu określone w LSR: 1 rolnik, 1 osoba do 25 r.ż, 3 seniorów 60+, 2 osoby z niepełnosprawnością**, żadna z nich nie stanowi więcej niż 49% składu Rady. Ponadto w Radzie znajdują się reprezentanci innych grup ważni z punktu widzenia realizacji LSR: 1 os. z KGW, 1 sołtyska, 8 kobiet. Wybrany przez Walne Zebranie Członków skład Rady w 2023 r. przedstawia się następująco:

Wykres 8. Skład Rady LGD – grupy interesu wg sektorów (oprac. własne)

Wykres 9. Skład Rady LGD – grupy interesu wg sektorów (oprac. własne)

I.5. Zwięzła charakterystyka rozwiązań stosowanych w procesie decyzyjnym.

Podstawą podejmowania decyzji – poza zakresem uregulowanym wewnętrznymi dokumentami LGD – jest zasada konsensu, polegająca na ważeniu różnych racji, merytorycznych argumentacji i uzgadnianiu takiego rozwiązania, do którego nikt nie zgłasza zastrzeżeń. Zasada konsensusu dotyczy zarówno Zarządu, Rady, jak i lokalnych środowisk, które uczestniczą w procesie podejmowania decyzji przy rozstrzyganiu bieżących spraw bądź podejmowaniu, realizacji i ewaluacji inicjatyw, wymagających namysłu i rozpoznania różnych punktów widzenia.

Lokalne środowiska angażują się w działania następujących zespołów zadaniowo-realizacyjnych:

1) ds. Seniorów – seniorzy liderzy, edukatorzy cyfrowi, animatorzy i psychologowie – 17 osób,
2) ds. Karkonoskiej Marki Lokalnej – artyści, rzemieślnicy, przedsiębiorcy – 19 osób,

3) ds. Samorządów – przedstawiciele wszystkich samorządów partnerskich – 8 osób,
4) ds. Kwartalnika „Z Krainy Ducha Gór"– zespół dziennikarzy 9 osób,
5) ds. Młodzieży – zespół osób pracujących z młodzieżą oraz młodzież – zostanie powołany,
6) ds. Festiwalu Ducha Gór – przedstawiciele NGO, JSFP, przedsiębiorców – liczba zmienna, 5-9 osób,
7) ds. Zielonej Gospodarki – pracujący nad wspólną strategią regionu w tej sprawie, zostanie powołany,
8) ds. Cyfryzacji – zostanie powołany.

Mogą być tworzone zespoły robocze do takiego zakresu aktywności, który jest nietypowy, innowacyjny albo też wymaga szczególnego rodzaju rozpoznania lub współdziałania. Każdy może zainicjować działanie takiego zespołu. Planowane jest przygotowanie pakietu szkoleniowego wspierającego działanie zespołów i zasad uwzględniania rekomendacji zespołów w formalnych procedurach. Każda chętna osoba może dołączyć do prac ww zespołów lub utworzyć w innym zakresie. Regulamin dot. grup zadaniowo-realizacyjnych określa zasady powoływania i funkcjonowania grup w LGD, a Regulamin zgłaszania nowych inicjatyw, wniosków i postulatów dot. funkcjonowania LGD określa zasady zgłaszania i postępowania Zarządu LGD w tej sprawie, co określa również zmieniony statut. Ponadto możliwe jest powołanie grup doradczych w LGD.

I.6. Wskazanie dokumentów regulujących funkcjonowanie LGD

Dokumenty uchwalane i aktualizowane przez Walne Zebranie Członków-wybrane najważniejsze:

1. **Statut LGD** – dokument nadrzędny, uprawnienia Walnego Zebrania Członków, Zarządu, Komisji Rewizyjnej; kadencyjność; ograniczenia dotyczące łączenia funkcji w radzie i biurze LGD; skład, kompetencje i zakres działalności zarządu, rady, zasady nabycia i ustania członkostwa, wyboru władz, składu Zarządu i Rady.
2. **Regulamin Walnego Zebrania Członków (WZC)** – precyzuje zasady organizacji i prac WZC.
3. **Regulamin Rady LGD** – zasady zwoływania i organizacji posiedzeń Rady, oceny, wyłączenia z oceny; grupy i rejestr interesów, działania dyscyplinujące wobec członków; zasady podejmowania decyzji w sprawie wyboru operacji (nie więcej niż 49% grupy interesu).
4. **Regulamin Komisji Rewizyjnej** – zasady zwoływania i organizacji posiedzeń komisji; zasady prowadzenia działań kontrolnych; zasady prowadzenia i protokołowania posiedzeń komisji.
5. **Standardy pracy z młodzieżą** – określa przyjęte zasady, metody pracy z młodzieżą.
6. **Standardy pracy z seniorami** – określa przyjęte zasady, metody pracy z seniorami.
7. **Standardy konsultacji społecznych** – określa zasady, terminy i formy społecznych konsultacji.
8. **Standardy równości kobiet i mężczyzn, równości szans i niedyskryminacji**- określa m.in. zasady i formy zapobiegania nierównościom kobiet i mężczyzn, niedyskryminacji ze względu na płeć, rasę, pochodzenie etniczne, religię, światopogląd, niepełnosprawność, wiek lub orientację seksualną.
9. **Zielony standard organizacji spotkań, wydarzeń, funkcjonowania LGD** – zasady oszczędnego korzystania z zasobów, nie generowania śmieci, korzystania z nieszkodzących środowisku materiałów.
10. **Regulamin dot. grup doradczych** – zasady powoływania i funkcjonowania tych grup w LGD.

Dokumenty uchwalane i aktualizowane przez Zarząd, wybrane najważniejsze:

1. **Polityka rachunkowości** – przyjęte przez stowarzyszenie zasady rachunkowości, plan kont.
2. **Regulamin biura LGD** – uprawnienia, zakres obowiązków, wymagane doświadczenie.
3. **Regulamin udzielania usług doradczych** – wzór karty, rejestr doradztwa, sposób pomiaru jakości usług.
4. **Regulamin dot. grup zadaniowo-realizacyjnych** – zasady powoływania i funkcjonowania w LGD.
5. **Regulamin zgłaszania nowych inicjatyw, wniosków i postulatów dot. funkcjonowania LGD** – zasady zgłaszania i postępowania Zarządu LGD w tej sprawie.
6. **Regulamin zasad komunikacji, organizacji spotkań, wydarzeń z udziałem lokalnej społeczności, różnymi grupami społecznymi** – sposoby, metody, formy dogodnej komunikacji, odpowiedniej dla grupy społecznej.
7. **Inne dokumenty przewidziane przepisami prawa dla wdrażania LSR.**

Zaangażowanie społeczne członków oraz innych osób/podmiotów w konsultacje społeczne, liczne uczestnictwo, reprezentacja bardzo szerokiego wachlarza różnorodnych interesariuszy, zdiagnozowanych grup interesariuszy świadczy o trafności, adekwatności i odpowiedzialności w zaplanowaniu LSR, daje gwarancję efektywnego wdrażania (rozdz. III). Ma to znaczenie przy realizacji projektów grantowych, w partnerstwie i innych projektów, gdzie niezbędne

jest zaangażowanie liderów lokalnych, samych zainteresowanych w planowanie i realizację np. grupa ds. seniorów czy Festiwalu Ducha Gór i utworzenie 8 Rad Seniorów. Z historii tworzenia i działania LGD Partnerstwo Ducha Gór wynika, że LSR w każdym okresie programowania i wdrażania była przygotowywana poprzez szerokie konsultacje społeczne (opis w pkt. I.2), ale tworzenie tej strategii było absolutnie wyjątkowe: **50 spotkań** otwartych i w zespołach, przy udziale **519 osób.** (rozdz. III). Struktura członków LGD, Rady wskazuje przedstawicieli różnych środowisk, z różnymi doświadczeniami, ze wszystkich gmin, różne racje są reprezentowane. Dzięki temu pracownicy LGD i Zarząd z partnerami: Radą, Zespołem Sterującym, grupami zadaniowo-roboczymi, w konsultacjach społecznych, tworzą przejrzyste i uczciwe procedury podejmowania decyzji (pkt. I.5), wyboru operacji (pkt. I.4). W swojej historii od 2004 LGD nabyło ogromnego doświadczenia w angażowaniu różnych środowisk, organizacji grup roboczych, a pracownicy podnosili kwalifikacje ekonomiczne i administracyjne niezbędne do gospodarowania środkami publicznymi (opis pkt. I.2).

W LGD funkcjonowały i są tworzone nowe grupy zadaniowo-realizacyjne, tworzone nowe zasady podejmowania decyzji (pkt. I.5). Ponadto LGD raz do roku przeprowadza ewaluacje wewnętrzną, warsztat otwarty, a materiały publikowane. W pkt. X opisano procedury monitorowania i efektywnego wdrażania LSR, w tym ewaluacji działań i publikacji wyników, co stanowi element pogłębionego partnerstwa i komunikacji. Decyzje w LGD podejmowane są od dawna w sposób kolegialny: np. poprzez konsultacje decyzji z Radą, z zespołami Zadaniowo-realizacyjnymi, jednak do tej pory nie były systemowo i w statucie uregulowane. Obecnie w procedurach wprowadzamy dodatkowo opiniowanie decyzji przez Radę i zespoły (analogicznie do komisji w samorządach), co minimalizuje ilość działań zarządu, które nie wymagają konsultacji z członkami LGD. Wprowadzono zmiany w statucie umożliwiające zwoływanie Walnego Zebrania Członków na wniosek mniejszej niż dotąd grupy członków LGD. To rozwija potencjał lokalnej społeczności: poczucia wpływu, planowania i wdrażania działań.

LGD ma ogromną otwartość na oddolne inicjatywy, zachęcanie członków LGD do działania i zgłaszania inicjatyw, do współpracy z LGD. Przykładem są zrealizowane projekty grup zadaniowo-realizacyjnych. Ten sposób działania w nowym okresie poszerzymy o grupy ds. młodzieży i grupy ds. zielonej gospodarki, dodamy nowe wg. potrzeb. Ponadto LGD zmienia sposób działania: zgłaszania pomysłów, projektów, uwag oraz informowania członków LGD o wynikach weryfikacji wraz z uzasadnieniem, co ujęto w Statucie i odpowiednim Regulaminie (opis pkt. I.5). W planowaniu i realizacji projektów zastosujemy innowacyjny mechanizm współrządzenia i współpracy partnerskiej z członkami LGD. LGD jako CENTRUM będzie pomagało w pozyskaniu środków finansowych (zgodnych z celami LSR) organizacjom członkowskim (LGD bardzo skuteczna w pozyskiwaniu nowych środków), które w imieniu LGD będą je realizować – jako lider, a LGD jako partner. To pozwoli na realizację wielu działań, przy mało licznej obsadzie w biurze oraz uzyskanie efektu synergii.

Aby zapewnić uczestnictwo jak największej grupy mieszkańców we wdrażaniu LSR, w tym grup w niekorzystnej sytuacji, LGD korzysta z różnorodnych metod komunikacji: Internet (mailing, strony www: własna, JSFP, portale społecznościowe, fora; lokalne media (TV, prasa, portale informacyjne, radio, podcasty); plakaty, ulotki; telefony; poczta tradycyjna; www LGD zostanie dostosowana dla osób niedowidzących WCAG; LGD posiada kilka profili w mediach społecznościowych; poza wymienionymi kanałami informacyjnymi LGD angażuje do współpracy lokalnych liderów, lokalne i branżowe organizacje pozarządowe, sołtysów, parafie, co daje dobre efekty. Zostaną przygotowane poradniki dot. dotacji dostępnych z LSR z czytelną grafiką, dostosowane do konkretnych odbiorców oraz inne w j. angielskim. Spotkania, szkolenia, warsztaty będą prowadzone również w formie on-line, nagrywane i dostępne dla każdego w odpowiednim dla tej osoby czasie. Wprowadzono nowy Regulamin zasad komunikacji oraz organizacji spotkań, wydarzeń z udziałem lokalnej społeczności, różnymi grupami społecznymi. LGD będzie przeprowadzać badania skuteczności prowadzonych działań komunikacyjnych oraz czytelności, zrozumiałości dla odbiorcy przekazywanych treści, dostosowania form przekazu do odbiorcy.

Rozdział II. Charakterystyka obszaru i ludności objętej wdrażanym LSR

II.1. Zwięzły opis obszaru w szczególności zawierający liczbę i nazwy gmin, ich powierzchnię i liczbę mieszkańców według stanu na dzień 31.12.2020 r.

Obszar Partnerstwa Ducha Gór na lata 2023-2027 obejmuje 8 gmin, w granicach administracyjnych powiatu karkonoskiego: trzy gminy wiejskie (Mysłakowice, Janowice Wielkie i Podgórzyn), cztery gminy miejskie (Kowary, Karpacz, Szklarska Poręba i Piechowice) oraz Jelenia Góra (miasto na prawach powiatu) z liczbą ludności powyżej 20 tys. mieszkańców.

Tabela 1. Gminy, ich powierzchnia i liczba mieszkańców według stanu na dzień 31.12.2020 r. (źródło: GUS/BDL)

Gmina	Liczba miejscowości	Powierzchnia (km^2)	Liczba ludności	Rodzaj gminy	Kod TERYT
Mysłakowice	12	88	9 867	wiejska	0206072
Podgórzyn	10	83	8 254	wiejska	0206082
Janowice Wielkie	6	57	4 136	wiejska	0206052
Karpacz	1	39	4 477	miejska	0206011
Szklarska Poręba	1	75	5 968	miejska	0206041
Piechowice	1	43	5 968	miejska	0206031
Kowary	1	37	10 266	miejska	0206021
Jelenia Góra	1	109	77 538	miasto na prawach powiatu	0261011
Łącznie z miastami powyżej 20 tys.	34	531	126 474		
Z pominięciem miast powyżej 20 tys.	33	422	48 936		

II.2. Mapa obszaru objętego LSR z zaznaczeniem granic poszczególnych gmin wykazująca spójność przestrzenną obszaru objętego LSR.

Kotlina Jeleniogórska, usytuowana jest u podnóża Karkonoszy i **otoczona pasmami gór**: Izerskich, Rudawami Janowickimi, Kaczawskimi, pogórzami **stanowi naturalny obszar geograficzny z ośrodkiem miejskim – Jelenią Górą.** Jelenia Góra jako centralny ośrodek aglomeracji jest najbardziej aktywny gospodarczo, łączy komunikacyjnie cały obszar (sieć dróg, linii kolejowych, transportu zbiorowego), stanowi centrum wydarzeń kulturalnych, ośrodek akademicki, ośrodek aglomeracyjny. Koordynuje zadania inwestycyjne na **obszarze ZIT AJ. LGD Partnerstwo Ducha Gór w całości położone jest na terenie Powiatu Karkonoskiego, ZIT AJ i Euroregionu NYSA.** To obszar naturalnie spójny geograficznie i funkcjonalnie.

Rysunek 1. Mapa LGD – konteksty: geograficzny, euroregionalny (oprac. własne)

II.3. Wyjaśnienie, dlaczego dany obszar jest odpowiedni dla strategii, np. poprzez zaprezentowanie wyróżniających go cech i czynników, które czynią go społecznie, gospodarczo lub środowiskowo spójnym.

Diagnoza obszaru objętego LSR jednoznacznie pokazuje, iż obszar cechuje wysoki stopień spójności pod względem funkcjonalnym, gospodarczym, przyrodniczym, środowiskowym, kulturowym i społecznym. W podziale **NUTS** obszar LGD w całości należy do subregionu jeleniogórskiego i Powiatu Karkonoskiego.

Spójność gospodarcza obszaru, to: przynależność gmin z obszaru LGD Partnerstwo Ducha Gór do ZIT Aglomeracji Jeleniogórskiej, co ma wpływ na r-j gospodarczy obszaru LGD. Czynnikiem o największym wpływie na spójność gospodarczą obszaru jest turystyka. Obok ważnych funkcji Jeleniej Góry m.in. edukacyjnej, kulturalnej, administracyjnej, usługowej, naukowej, to turystyka generuje dochody (głównie poza Jelenią Górą). Rozwojowi turystyki sprzyjają nie tylko wyjątkowe walory przyrodnicze i krajobrazowe, ale także niezwykle bogate dziedzictwo kultury materialnej. Ponadto LGD znajduje się w obszarze Euroregionu Nysa, co stanowi ważny kontekst transgraniczny.

W 2021 r. liczba podmiotów gospodarczych wynosiła 23 426, aż 98, 36% z nich to przedsiębiorstwa zatrudniające mniej niż 50 osób. W branżach gospodarki narodowej dominował handel hurtowy i detaliczny(25%), naprawa pojazdów samochodowych, budowlanka, usługi. Działalność związana z zakwaterowaniem i usługami gastronomicznymi zaledwie (7%). To mylące. Większość branż związana jest z turystyką, która napędzająca inne; dane statystyczne dot. ruchu turystycznego jasno wskazują na ogromna liczbę turystów, porównywalną z Tatrami. Wspieranie turystyki masowej nie ma zatem uzasadnienia, w tym kontekście zaplanowano w LSR jedynie wspieranie drobnych rzemieślników, eko i kulturowej turystyki, produktów lokalnych oraz turystyki doświadczeń u rolników. Obszar LGD zalicza się do obszarów o warunkach niekorzystnych pod względem warunków gospodarowania w rolnictwie. Małe gospodarstwa niskotowarowe do wielkości 5 ha stanowią największą grupę gospodarstw rolnych, w LSR zaplanowano wsparcie pozarolniczej produkcji dla rolników i domowników dla poprawienia sytuacji ekonomicznej rolników.

Spójność środowiskowa i przyrodnicza obszaru wynika z położenia geograficznego i wyjątkowych walorów pasm górskich: Karkonoszy, Rudaw Janowickich, Gór Kaczawskich i Gór Izerskich oraz pogórza. We wszystkich 8 partnerskich gminach LGD występuje przynajmniej jedna z form ochrony przyrody np. park narodowy, park krajobrazowy, rezerwat, obszar chronionego krajobrazu, obszar natura 2000. Najbardziej znaczącym zasobem są Karkonosze, objęte ochroną Karkonoskiego Parku Narodowego: wyjątkowa fauna, flora, geologia i klimat. To wyjątkowe bogactwo przyrodnicze jest narażone na degradację ze względu na intensywną zabudowę i znaczną skalę ruchu turystycznego. Istotnym aspektem spójności obszaru są rzeki, zwłaszcza rzeka Bóbr i jej ważny dopływ – rzeka Kamienna. W obliczu katastrofy klimatycznej i presji na środowisko w LSR zaplanowano wsparcie dla zielonej gospodarki i ochrony klimatu, w tym zmniejszenie presji inwestycji.

Spójność kulturowa obszaru warunkowana jest wpływami pogranicza niemiecko-czeskiego i wielokulturowość przybyłych na te tereny. Po 1945 roku miała miejsce całkowitej wymiana ludności na terenie LGD. Budowanie tożsamości w wielokulturowym społeczeństwie stanowi wspólne wyzwanie, prowadzi do poszukiwania inspiracji z: tradycji kolonii artystycznych, tradycji szklarskich, pasterskich, rzemieślniczych, górniczych, zielarskich, piernikarskich

czy przewodnickich i sportowych. Muzeum Karkonoskie, Muzeum Sportu i Turystyki, Domy Hauptmannów oraz prywatne muzea np.: muzea ziemi, Ducha Gór, tyrolskie, stanowią wspólne zasoby kulturowe oraz tworzą podstawy tzw. „turystyki kulturowej". „Pałace i parki krajobrazowe Kotliny Jeleniogórskie" (10 obiektów), położone na terenie gmin: Mysłakowice, Podgórzyn, miast Jelenia Góra, Kowary zostały uznane za Pomnik Historii przez Prezydenta RP w 2011. Występuje także architektura górska: domy przysłupowe i szachulcowe, tradycyjne chaty karkonoskie oraz charakterystyczne domy tyrolskie. Przed ponad dwustu laty, została tutaj zapoczątkowana wyjątkowa tradycja światowego ruchu przewodnickiego. Do spójności kulturowej należy tradycja lecznictwa uzdrowiskowego – przetrwała jedynie w Cieplicach-Zdroju. Na obszarze LGD jest ogromna sieć pieszych górskich szlaków turystycznych, w tym międzynarodowa Droga św. Jakuba.

Spójność społeczna obszaru LGD przejawia się występowaniem na całym obszarze LGD podobnych zjawisk społecznych i problemów. Należą do nich min.: brak oferty dla ludzi młodych, niedostateczna infrastruktura publiczna służąca mieszkańcom obszaru, starzenie się społeczeństwa, wykluczenie cyfrowe i trudniejsza sytuacja kobiety itp. Dużym wyzwaniem będzie poprawa dobrostanu dzieci i młodzieży, w obliczu wyrażanych potrzeb oraz danych statystycznych wskazujących na rosnącą stale liczbę chorób psychicznych i samobójstw. Wskaźnik obciążenia demograficznego jest wyjątkowo wysoki, wyższy o 2-3 punkty procentowe niż średnia dla województwa, a w przypadku Jeleniej Góry o blisko 5 punktów. Oznacza to, że rośnie liczba seniorów/osób wymagających opieki (osoby chore i niepełnosprawne), a systemy opieki instytucjonalnej nie wystarczają. Dlatego istotne jest podjęcie działań opiekuńczych w miejscu zamieszkania seniorów i osób chorych, zatrzymanie jak najdłużej w ich miejscu zamieszkania. Niektóre lokalne samorządy utworzyły kluby seniora, organizują aktywności dla seniorów.

LGD Partnerstwo Ducha Gór również od wielu lat aktywizuje seniorów, włączając ich jako członków LGD, członków organów LGD, w procesy decyzyjne samorządów – Rady Seniorów (rozdz. I). LGD planuje ze środków ZIT AJ zrealizować program deinstytucjonalizacji opieki poprzez tzw. opiekę sąsiedzką. Na obszarze działa ok. 250 organizacji pozarządowych oraz aktywni liderzy i sołtysi, którzy mogą tworzyć sieci wsparcia dla potrzebujących. W trakcie spotkań konsultacyjnych dot. LSR wyłoniono grupy do których będą adresowane działania. Osoby w niekorzystnej sytuacji: osoby poszukujące pracy, kobiety, osoby z niepełnosprawnościami i ich opiekunowie, ponadto: dzieci i młodzież, seniorzy, rolnicy niskotowarowi, drobni przedsiębiorcy, którzy chcą rozwijać formy w obszarze rzemiosła, produkcji żywności, produktów lokalnych, zielonej gospodarki, ekoturystyki.

Zidentyfikowane w konsultacjach grupy interesu: samorządy lokalne, organizacje pozarządowe, przedsiębiorcy (też w obszarze turystyki), kobiety, rolnicy, młodzież i seniorzy. Mogą mieć odrębne interesy, a pola konfliktów to zróżnicowany potencjał jak: zasoby kadrowe, środki finansowe, możliwości realnego działania, rozbieżne cele. Zgłaszane w konsultacjach pola konfliktu dotyczą: możliwości zabierania głosu w debacie publicznej przez osoby w niekorzystnej sytuacji, dostępu do transportu, sytuacja ekonomiczna, jakość życia mieszkańców w obliczu presji inwestycyjnej, uciążliwych wydarzeń masowych, turystycznych, dostępu mieszkańców do obiektów publicznych, przedkładania projektów lokalnych nad projekty w skali większego obszaru. Mimo różnych interesów są powiązania między członkami grup interesu: dostępna produkcja/sprzedaż płodów rolnych, lokalnych wyrobów, użytkowanie wspólnej przestrzeni, zatrudnienie w turystyce. Wsparcia mogą wymagać: otwartość na pogłębianie, jakość, pola współpracy, wspólne systemy sprzedaży produktów i usług (KŁŻ), podnoszenie kompetencji, dzielenie się zasobami, wspólne użytkowanie publicznej przestrzeni, zmiany jakościowe turystyki na zieloną, eko, kulturową, innowacyjną, opartą na zasobach, produktach lokalnych, artystach i rzemieślnikach.

Poniższe tabele prezentują sytuację społeczno-gospodarczą na obszarze objętym LSR. Na 31.12.2020 r. obszar objęty LSR zanotował bardzo duży spadek liczby ludności o kilka tysięcy osób, co spowodowało zmniejszenie możliwości finansowych z PS WPR. Saldo migracji jest wysokie i wynosi -46 (bez JG) oraz -129 (z JG). Liczba bezrobotnych 1 586 (bez JG) i 3 127 (z JG), a stopa bezrobocia to aż 10,1%. W każdej gminie obszaru LSR występuje przynajmniej jedna z form ochrony przyrody oraz 100% obszaru LSR to obszar Natura 2000 (https://geoserwis.gdos.gov.pl/mapy/). Na obszarze znajdują się unikatowe obszary chronione oraz Karkonoski Park Narodowy. Szczegółowa tabela form ochrony z podziałem na gminy w pkt. IV.1.n.

Tabela 2. Sytuacja społeczno-gospodarcza na obszarze LSR-1 (oprac. własne)

Gmina	Liczba mieszkańców[1] (31.12.2020)	Osoby w wieku nieprodukcyjnym (31.12.2020 r.)[5]	Osoby w wieku produkcyjnym (31.12.2020 r.)[3]	Osoby korzystające z pomocy społ. (31.12.2020 r.)[4]	Saldo migracji (31.12.2020 r.)[6]
Mysłakowice	9 867	3887	6279	486	-10
Podgórzyn	8 254	3420	5060	420	75
Janowice Wielkie	4 136	1670	2581	102	-7
Karpacz	4 477	1864	2714	91	-17
Szklarska Poręba	5 968	2517	3623	385	-5
Piechowice	5 968	2539	3587	238	-30
Kowary	10 266	4378	6140	509	-52
Jelenia Góra	77 538	33 750	45 500	2 478	-83
Obszar LSR bez JG	**48 936**	**20 275**	**29 984**	**2 231**	**-46**
Obszar LSR z JG	**126 474**	**54 025**	**75 484**	**4 709**	**-129**

Tab. 1. i 2., źródła:[7] Dane: GUS BDL z 09.03.2023, [8] Dane: Krajowa Strategia Rozwoju Regionalnego 203C (KSRR 2030),
[9] Dane: ze strony https://www.gov.pl/web/finanse/wskazniki-dochodow-podatkowych-gmin-powiatow-i-wojewodztw-na-2020-r, [10] https://geoserwis.gdos.gov.pl/mapy/

Tabela 3. Sytuacja społeczno-gospodarcza na obszarze LSR-2 (oprac. własne)

Gmina	Gmina zagrożona trwałą marginalizacją [8]	Bezrobotni (31.12.2020 r.)[2]	Wsk G (2020 r.) [9]	Przedsiębiorstwa < 50 pracowników (31.12.2020 r.)[7]	Natura 2000 [10]
Mysłakowice	NIE	384	1581,74	1136	TAK
Podgórzyn	NIE	261	1838,60	1180	TAK
Janowice Wielkie	NIE	149	1288,61	524	TAK
Karpacz	NIE	126	3989,58	3861	TAK
Szklarska Poręba	NIE	158	2780,07	1254	TAK
Piechowice	NIE	166	2240,70	832	TAK
Kowary	**TAK**	342	1466,46	1352	TAK
Jelenia Góra	NIE	1 541	1846,95	12 902	TAK
Obszar LSR bez JG	**1**	**1 586**	**2 169,40**	**10 139**	**100%**
Obszar LSR z JG	**1**	**3 127**	**2 129,10**	**23 041**	**100%**

Ocena sytuacji społeczno-gospodarczej obszaru LSR według kryteriów wyboru LSR – 24,36 punktów, bez miasta Jelenia Góra (miasto powyżej 20 tys. mieszkańców), z uwzględnieniem Jeleniej Góry 24,33.

Rozdział III. Partycypacyjny charakter LSR

III.1. Opis partycypacyjnych metod tworzenia LSR i jej realizacji, ze szczególnym uwzględnieniem partycypacji grup istotnych z punktu widzenia realizacji LSR.

Konsultacje rozpoczęto w maju 2022 roku. Okres konsultacji został wydłużony w stosunku do planu i trwał aż do chwili przyjęcia LSR przez Walne Zebranie Członków 30.05. 2023 roku (12 miesięcy). Partnerstwo Ducha Gór zaplanowało poszczególne elementy procesu konsultacji społecznych do każdego etapu: diagnozy potrzeb i potencjału, analizy

mocnych i słabych stron, zewnętrznych szans i zagrożeń, formułowania celów, poszukiwania sposobów i wskaźników realizacji przedsięwzięć: 1) plan czasowy i merytoryczny, 2) metody konsultacji, 3) systemowy plan włączenia różnych środowisk, sektorów, interesariuszy, grup w niekorzystnej sytuacji z obszaru każdej gminy partnerskiej, 4) metody i sposoby szerokiej komunikacji, informowania lokalnej społeczności o planowanych spotkaniach i możliwościach włączenia się w proces planowania LSR.

Etapy procesu tworzenia nowej strategii:

1. Powołano Zespół Sterujący (20 osób), składający się z członków zarządu oraz osób reprezentujących różne środowiska, aktywnie uczestniczących w życiu społeczno-gospodarczym. Jego zadaniem było ustalenie metod komunikacji, pracy, narzędzi, sposobów i zaplanowanie partycypacyjnego procesu formułowania LSR oraz konsultacje treści LSR, został powołany uchwałą Walnego Zebrania Członków LGD.

2. Gromadzono dane i organizowano proces konsultacji – wyszukiwano i gromadzono informacje dot. terenu obejmującego LGD (m.in. dane GUS, Wojewódzkiego Konserwatora Przyrody, PUP, OPS, dane i rejestry gmin itd...). Wykonano wielcaspektową i szeroką **kwerendę (desk-research)** – objęła badanie danych wtórnych, pochodzących ze statystyk i danych publicznych oraz przegląd raportów i publikacji dotyczących przemian demograficznych, społeczno-gospodarczych, stanu środowiska, charakterystyki obszarów wiejskich itd.

3. Przeprowadzono sondaż opinii oparty na przeprowadzeniu badań ilościowych i jakościowych. Badania ilościowe były prowadzone poprzez **ankietowanie** w formie elektronicznej i papierowej (formularz google, dostępna ankieta do ściągnięcia na www.duchgor.org, w mediach społecznościowych, w formie papierowej dostępne w biurze LGD w Kowarach, gminach poprzez punkty konsultacyjne w gminach partnerskich, wysyłka mailowa). **Badania jakościowe w formie zogniskowanych wywiadów grupowych (Focus)** były prowadzone w jednorodnych grupach: przedsiębiorcy, organizacje pozarządowe, grupy defaworyzowane, jednostki samorządu terytorialnego (urzędnicy, radni, sołtysi), publiczne instytucje działające na obszarze LGD oraz inne grupy np. młodzież i seniorzy. Badania dotyczyły identyfikacji problemów i potrzeb z punktu widzenia grup wspieranych w ramach LSR, poszukiwanie rozwiązań, wyznaczanie kierunków rozwoju.

4. Przeprowadzono w różnych formach **warsztaty i spotkania otwarte. 5.** W każdej gminie i w biurze LGD utworzono **punkty konsultacyjne,** były pełnione dyżury przez pracowników LGD, a mieszkańcy mogli indywidualne wyrazić swoją opinię, wypełnić ankietę.

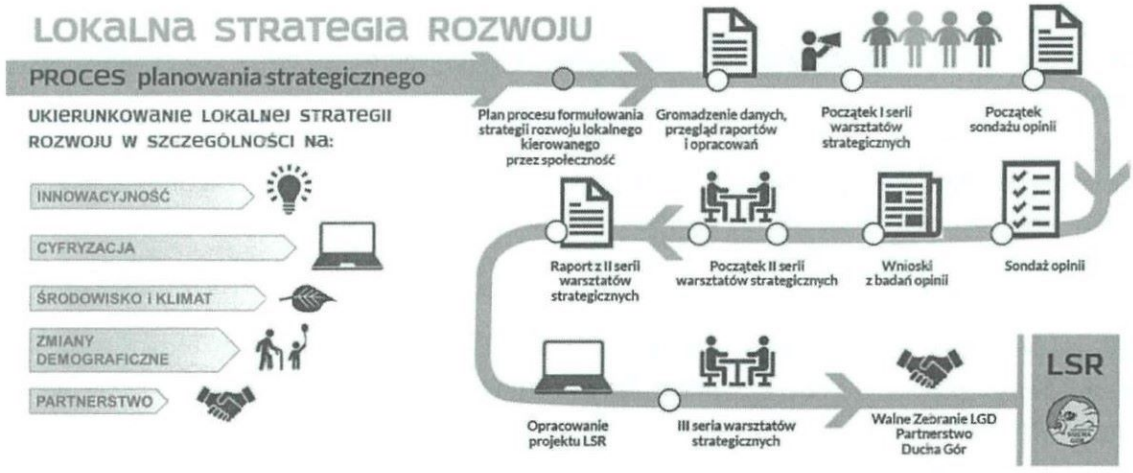
5. Panel ekspertów przedstawił uwagi, opinie i rekomendacje.

6. Proces konsultacji zakończyło forum strategiczne otwarte dla mieszkańców i **konferencja** – prezentacja procesu i celów, przedsięwzięć w LSR.

7. Przyjęto LSR w formie uchwały.

Spotkania poświęcone analizie potrzeb, problemów, uwarunkowań i formułowaniu celów były przeprowadzone na obszarze każdej z gmin LGD. Spotkania były w szczególności ukierunkowane na zagadnienia dotyczące innowacyjności, cyfryzacji, środowiska i klimatu, zmian demograficznych ze szczególnym uwzględnieniem starzenia się społeczeństwa, wyludniania się obszaru planowanego do objęcia LSR (spadek liczby mieszkańców), grup interesów, grup wiekowych (np. młodzież i seniorzy) oraz włączania partnerskiego w realizacji LSR, polegającego zwłaszcza na wspólnej realizacji przedsięwzięć i projektów. Został też uwzględniony kontekst wielopoziomowego rządzenia i równości szans. Podczas opracowywania LSR dbaliśmy o poszanowanie godności i zapewnienie równościowego podejścia, w tym zgodnego z zasadą równości kobiet i mężczyzn oraz równego traktowania. Sprzyjało temu przeprowadzenie większości spotkań w obiekcie bez barier architektonicznych, z windą dla osób niepełnosprawnych, informowanie i zapraszanie językiem inkluzyjnym. Zadbaliśmy o zapewnienie pomocy w pokonywaniu barier, występujących w innych miejscach prowadzenia konsultacji. Ponadto spotkania były przeprowadzane w zgodzie z celami zrównoważonego rozwoju.

Rysunek 2. Schemat partycypacyjnego procesu konsultacji społecznych LSR Partnerstwa Ducha Gór (oprac. własne)

a) zaangażowanie zainteresowanych stron w opracowywanie strategii począwszy od oceny potrzeb, poprzez identyfikację szans, po wyznaczanie celów.

Konsultacje zaprojektowane były w formie bezpośredniego uczestnictwa w warsztatach, w grupowych wywiadach oraz wyrażania opinii w badaniach. W konsultacjach wzięło udział łącznie **1 174 osoby,** w tym **655** osób wyraziło opinie w badaniach, a w spotkaniach wzięło udział **519 osób**. Zorganizowano **aż 49** różnego rodzaju spotkań, warsztatów, w których wzięli udział przedstawiciele zidentyfikowanych grup interesów oraz przedstawiciele grup w niekorzystnej sytuacji: **105** przedsiębiorców sektora turystyki i IT, 101 przedstawicieli organizacji społecznych (NGO), 103 przedstawicieli i pracowników samorządu terytorialnego (JSFP), **22** rolników, **24** młodzieży, 25 sołtysów, 53 osób z kół gospodyń wiejskich, **8** osób z ochotniczych straży pożarnych, **15** osób z innych LGD, **12** osób reprezentujących instytucje np. uczelnie, parki narodowe, muzea oraz mieszkańców obszaru LGD, **51** osób nie związanych z żadną grupą i stroną interesu. Zachęcały do odegrania ról poszukiwaczy, odkrywców i zdobywców. **Element swoistej gry intrygował i zachęcał do uczestnictwa.**

Rysunek 3. Fragmenty plakatu i ulotki dot. konsultacji społecznych LSR (oprac. własne)

I seria warsztatów strategicznych tzw. „Poszukiwacze" polegała na przeprowadzeniu **8 warsztatów,** po jednym w każdej gminie partnerskiej. Warsztaty pierwszej serii to analiza potrzeb, problemów, wyzwań, uwarunkowań, wizji rozwoju i celów LSR, również w kontekście doświadczeń wdrażania LSR 2014-2020.

II seria warsztatów strategicznych tzw. „Odkrywcy" była oparta na zogniskowanych wywiadach grupowych tzw. **grupy focusowe**, co pozwoliło na pogłębioną analizę uwarunkowań, celów i przedsięwzięć. W sumie zorganizowano **16 spotkań**, w tym: **9 wywiadów fokusowych** z jednorodnymi grupami tj. młodzież, kobiety, przedsiębiorcy (kwaterodawcy, gastronomia, usługi turystyczne i związane z turystyką), organizacje społeczne, seniorzy, rolnicy i domownicy rolników, JST, użytkownicy Karkonoskiej Marki Lokalnej, sołtysi. Ponadto zorganizowano **5 warsztatów** dotyczących inteligentnych miejscowości (**Smart Village – SV),** podczas których uczestnicy mogli zrozumieć ideę SV, wymyślić dla danej miejscowości wstępne rozwiązania SV. Na koniec II serii konsultacji zorganizowany został warsztat strategiczny w formie deliberacji, swobodnej wymiany poglądów na temat celów i przedsięwzięć, z uwzględnieniem kontekstu partnerstwa, cyfryzacji i współrządzenia, włączania osób młodych, seniorów, kobiet, poszukujących pracy, rolników, grup w niekorzystnej sytuacji, synergii działań.

III seria konsultacji tzw. „Zdobywcy" dotyczyła celów, przedsięwzięć i planowanych wskaźników oraz współrządzenia i zmiany modelu funkcjonowania LGD. Zorganizowano **11 spotkań**, w tym **7 spotkań:** KGW, poszukującymi pracy, OSP, JSFP, rolników, młodzieży, osobami z niepełnosprawnościami. **1 spotkanie** warsztatowe dot. kryzysu klimatycznego, **1**

spotkanie z mieszkańcami Miasta Jelenia Góra dot. współpracy i powiązań między miastem a wsią, **2 warsztaty strategiczne.**

Równolegle na każdym etapie konsultacji odbywały się różne spotkania w sprawie nowej LSR: Zespołu Sterującego i Ekspertów (6), spotkania robocze Zarządu (5), z innymi LGD (3), z przedstawicieli innych instytucji: Uniwersytetu Ekonomicznego (2), Karkonoskiego Parku Narodowego (2), Muzeum Karkonoskiego (2). Na zakończenie procesu planowania odbyło się **Forum Strategiczne (1)** poświęcone strategicznym wyzwaniom, priorytetom i **Konferencja (1)** dot. prezentacji LSR, celów, przedsięwzięć, budżetu. W spotkaniach, warsztatach, Zespole Sterującym brali udział przedstawiciele wszystkich zainteresowanych stron w opracowywanie strategii, wymienionych w warsztatach I-III serii, grup istotnych z punktu widzenia realizacji LSR.

Równolegle przez kilka miesięcy było prowadzone sondażowe badanie opinii, ankieta w wersji papierowej i cyfrowej. Sondaż opinii odwoływał się do obszarów rozwoju, jakości życia, kierunków działań. Badanie nawiązywało też do samooceny kompetencji cyfrowych oraz do zamiaru ich doskonalenia oraz wykorzystywania cyfrowych kompetencji funkcjonalnych. Badania prowadziły do identyfikacji potencjału i potrzeb z punktu widzenia różnych lokalnych środowisk. Wypowiedzi uczestników były też nakierowane na poszukiwanie rozwiązań, wyznaczanie kierunków rozwoju. Wyniki badań były wykorzystane do analizy uwarunkowań, określenia celów i priorytetowych obszarów wsparcia, projektowania wskaźników ujętych w LSR oraz identyfikacji grup objętych wsparciem. Ponadto przygotowana została oddzielna **ankieta adresowana do dzieci i młodzieży**, pozwalającą na identyfikację specyficznych potrzeb najmłodszych mieszkańców obszaru LGD oraz oczekiwanego zakresu i sposobu wsparcia. W obu ankietach przebadano łącznie **655 osób**, w tym **376 dorosłych oraz 279 dzieci i młodzieży w wieku >12-24 lat**, w tym 92 osoby poniżej 12 lat, 127 osób w wieku 12-14 lat, 43 osoby w wieku 15-20 lat i 17 osób w wieku 21-24 lat.

b) zaangażowane zainteresowane strony reprezentatywne dla społeczności obszaru LSR

Włączenie zainteresowanych stron reprezentatywnych dla społeczności obszaru LSR było zapewnione na każdym etapie tworzenia LSR (pkt. III.1 a). **Zadbano o właściwe poinformowanie i zaproszenie do pracy nad LSR przedstawicieli różnych sektorów i środowisk min.:**

- **z sektora publicznego:** przedstawiciele i pracownicy gmin partnerskich (JSFP), Powiatu Karkonoskiego, Uniwersytetu Ekonomicznego filia Jelenia Góra, Muzeum Karkonoskiego, szkół, bibliotek, domów kultury, ośrodków pomocy społecznej, Karkonoskiego Parku Narodowego, Euroregionu Nysa, ZIT AJ, radni, sołtysi, policjanci;
- **z sektora prywatnego:** przedsiębiorcy, rolnicy i ich domownicy, artyści, rękodzielnicy, użytkownicy Karkonoskiej Marki Lokalnej, producenci żywności, przedsiębiorcy branży turystycznej, dziennikarze, rzemieślnicy, artyści;
- **z sektora społecznego:** liderzy NGO, w tym KGW, OSP, harcerze oraz mieszkańcy, w tym dzieci i młodzież, kobiety, osoby poszukujące pracy, osoby z niepełnosprawnościami, ratownicy.

To szeroki, różnorodny wachlarz interesariuszy, reprezentatywny dla obszaru LGD. Z niektórymi grupami jednorodnymi przeprowadzono odrębne spotkania (opis w pkt. III.1a).

c) wykorzystane metody lub narzędzia angażowania zainteresowanych stron

Wykorzystane metody i narzędzia angażowania zainteresowanych stron w planowanie LSR opisano już częściowo w pkt. III.1.a), na poszczególnych etapach konsultacji społecznych. Cały proces był ukierunkowany w szczególności na zagadnienia dotyczące innowacyjności, cyfryzacji, środowiska i klimatu, zmian demograficznych, partnerstwo w realizacji LSR. Szczególnej uwadze był poddany proces starzenia się społeczeństwa, wyludniania się obszaru objętego LSR oraz partnerstwa w realizacji LSR polegającego na wspólnej realizacji przedsięwzięć i projektów, na rzecz młodzieży, seniorów, pozarolniczych funkcji gospodarstw rolnych, lokalnych powiązań gospodarczych i społecznych. Wykorzystano wiele różnorodnych metod i narzędzi:

1) **Metodę *world café*** – uczestnicy warsztatu wybierali temat i zaczynali twórczą dyskusję przy stoliku „tematycznym", po czym zmieniali stolik (oraz zakres tematyczny) co kilkanaście minut, a gospodarz stolika zapoznawał kolejnych uczestników z dotychczas zgłoszonymi elementami i zachęcał do zgłaszania nowych elementów; warsztat zakończyło podsumowanie i uporządkowanie zgłoszonych propozycji dotyczących potrzeb, potencjału, wizji, wartości, celów, uwarunkowań rozwoju i działań;
2) **Mapowanie pomysłów połączone z burzą mózgów i moderowaną dyskusją** – polegające na grupowaniu na ścianie podobnych elementów i nadawaniu im nazw proponowanych przez uczestników warsztatów strategicznych

dotyczących przyszłości obszaru; porządkowanie było poprzedzone pracą w kilkuosobowych grupach, a następnie zaprezentowaniem wyników pracy w każdej grupie;

3) **Zogniskowany wywiad grupowy** w jednorodnych grupach, pozwalał jednorodnym grupom uczestników na formułowanie poglądów, opinii i zgłaszanie propozycji wynikających z ich specyficznego doświadczenia, wiedzy bądź sytuacji życiowej; wywiady były prowadzone w specjalnie przygotowanej przestrzeni zapewniającej bezpośrednią komunikację, skupienie i rejestrowanie elektroniczne wypowiedzi; kilkuosobowe grupy prezentowały poglądy w czasie ok. 1,5 godziny, skupiając się głównie na proponowaniu działań odpowiadających potrzebom bądź punktowi widzenia, charakterystycznemu dla danej grupy w odniesieniu do zakresów PS WPR;
4) Technikę pracy w grupach i mapowanie pomysłów oraz moderowaną dyskusję wykorzystaną w warsztatach poświęconych przygotowaniu do koncepcji inteligentnej wsi, wykorzystujące, służyły nakreśleniu zarysu tematycznego koncepcji mobilizowania lokalnych zasobów i wykorzystywania wiedzy i technologii dla lokalnych innowacji; na zakończenie warsztatu uczestnicy planowali „pierwszy krok" i kolejne kroki prowadzące do rozpoczęcia, kontynuowania i rozwijania koncepcji inteligentnej wsi;
5) Technikę pracy w grupach i moderowaną dyskusję, wykorzystaną podczas warsztatów poświęconych współrządzeniu i zespołom zadaniowym, w których uczestnicy wybierali profil zespołu zadaniowego spośród kilku propozycji: ds. seniorów, turystyki SLOW i marki lokalnej, młodzieży, inteligentnej wsi, środowiska i klimatu, festiwalu Ducha Gór, kwartalnika i lokalnej prasy oraz osób niepełnosprawnych, albo tez pracowali nad rozwijaniem oryginalnej koncepcji współtworzenia „centrum partnerstwa" wykorzystującego zasoby i animującego działania oraz dbającego o systematyczne doskonalenie;
6) **Badanie sondażowe** dotyczące obszarów i kierunków rozwoju oraz jakości życia i kontekstu cyfryzacji, przeprowadzone techniką wywiadu z wykorzystaniem kwestionariusza ankiety z wariantowaniem odpowiedzi, a w wersji cyfrowej – umożliwiającego dodatkowo udzielanie odpowiedzi na otwarte pytania dotyczące najważniejszych komponentów strategii uwzględniających potrzeby, potencjał, cele, wizję rozwoju, wartości, uwarunkowania rozwoju i działania;
7) **Badanie sondażowe młodzieży** dotyczące m.in. potrzeb, zakresu preferowanych zajęć rozwijających kompetencje i pozwalających na spędzanie czasu z rówieśnikami, oczekiwanych zmian w lokalnym otoczeniu i poczucia wpływu na lokalne otoczenie było przeprowadzone techniką wywiadu z wykorzystaniem kwestionariusza ankiety, który zawierał pytania zamknięte, jak i otwarte;
8) **Deliberacje** – spotkania dot. dotyczące celów i przedsięwzięć LSR – podczas spotkań II serii oraz forum strategicznego; zastosowano zasady deliberacji: argumentowanie, racjonalne motywy przy osiąganiu zgody, jawność i inkluzywność, równość szans w byciu wysłuchanym, brak przymusu i nacisków;
9) **Open-space** – zastosowano w konferencji na zakończenie procesu konsultacji. Nie zastosowano sztywnego programu konferencji, LGD zaproponowało obszary dyskusji: 1.celów i przedsięwzięć, 2. Zmiany modelu działania LGD jako „Centrum Partnerstwa", 3.grup zadaniowo-realizacyjnych i delegowanie zadań, 4. standardów działania, 5. Kryteria oceny wniosków . Uczestnicy zadecydowali na miejscu, co z zakresu nowej LSR będzie dyskutowane. Wybrano pkt. 1 i 2. Równolegle w sąsiednich pomieszczeniach toczyły się dyskusje ww 2 tematach. Uczestnicy mieli pełną swobodę w poruszaniu się po przestrzeni spotkania, mogli w każdej chwili przechodzić z jednej dyskusji do drugiej. Każdy uczestnik miał takie samo prawo do zabrania głosu i wypowiedzenia swojego zdania.
10) **Mapa aktywności:** uczestnictwa w konsultacjach, opracowywana i analizowana na bieżąco podczas procesu konsultacji (obszarowo – gminy i sektorowo, środowiskowo), mająca wpływ na zintensyfikowanie zaproszeń na konsultacje w tych gminach/sektorach/środowiskach/grupach, które były mniej reprezentowane w poprzednich spotkaniach. Ponadto na podstawie projektów zrealizowanych z okresu programowania 2014-2020 wytypowano gminy/sektory/środowiska/grupy wysokiej i niższej aktywności, którym należy poświecić mniej lub więcej uwagi przy informowaniu, angażowaniu i pobudzeniu aktywności mieszkańców do spotkań i wdrażania LSR.
11) **Panel ekspertów** – został zrealizowany w formie zebrania indywidualnych opinii przedstawicieli najważniejszych instytucji w regionie nt projektu celów i przedsięwzięć, treści LSR oraz planowanych projektów zgodnych z LSR, finansowanych z innych środków.

Narzędziem do angażowania stron był również skuteczny proces i wysoka dbałość informowania mieszkańców i potencjalnie zainteresowanych grup, stron z obszaru LGD o tworzeniu nowego dokumentu strategicznego. Aby dotrzeć z informacją do jak najszerszej publiczności reprezentującej różne grupy społeczne, na każdym etapie planowania, wdrażania, monitorowania, ewaluacji i aktualizacji strategii zastosowano wiele różnych rozwiązań komunikacyjnych, biorących pod uwagę preferencje i ograniczenia komunikacyjne niektórych grup i osób np.:

1) wysyłka listów pocztą tradycyjną do gmin, sołtysów i parafii, z zaproszeniem, plakatami i ulotkami;
2) ogłoszenia w kościele na ambonie;
3) newsy w lokalnych telewizjach i radiu;
4) informacje na stronach internetowych gmin partnerskich,
5) posty na porta ach społecznościowych LGD (kilka profili) i gmin partnerskich, sołectw,
6) plakaty informacyjne na tablicach ogłoszeń w gminach partnerskich, sołectwach, sklepach,
7) ulotki informacyjne,
8) e-mailing,
9) kontakt telefoniczny pracowników biura LGD,
10) konsultacje w biurze i w punktach konsultacyjnych w gminie w trakcie spotkań bezpośrednich,
11) marketing szeptany,
12) punkt informacyjny podczas wydarzeń w gminach,
13) podcasty,
14) Kwartalnik „Z Krainy Ducha Gór", który wydaje LGD.

Ważnym elementem informowania było odpowiednie wyprzedzenie czasowe (30 dni) w jakim podawano do publicznej wiadomości informacje o konkretnych datach i miejscach konsultacji, co pozwoliło uczestnikom zarezerwować terminy, poczuć się faktycznie zaproszonym. Zapewniło to wysoką frekwencję na spotkaniach i udział różnorodnych osób, środowisk.

d) dane z konsultacji społecznych przeprowadzonych na obszarze objętym LSR, które wykorzystane zostały do opracowania LSR

Podczas warsztatów uczestnicy uzgadniali wartości, wypowiadali potrzeby, analizowali uwarunkowania, które sprzyjają lub utrudniają realizację planów, identyfikowali wyzwania, budowali wizję rozwoju obszaru LGD i formułowali cele i co ich zdaniem należy zrobić, czego brak lub trzeba poprawić. jakie widzą mieszkańcy oraz wartości jakie są dla nich ważne określono poprzez powtarzające się „słowa klucze", niezależnie od obszaru czy tematu.

Rysunek 4. Wskazane wartości przez uczestników wszystkich spotkań wg „słów kluczy", które najczęściej pojawiały się na spotkaniach I serii

Rysunek 5. Wskazane potrzeby przez uczestników wg „słów kluczy", które najczęściej pojawiały się na spotkaniach I serii

Wskazywane potrzeby: potrzeba poczucia wspólnoty, bycia razem, spotykania się, integracji, dialogu, pomocy międzysąsiedzkiej. bezpieczne, aktywne sposoby spędzania czasu przez dzieci i młodzież, zachowanie, ochrona zasobów przyrodniczych, bezpieczeństwa, zdrowia, opieki dla chorych, starszych i potrzebujących, mocnych liderów, troska o środowisko, bycia aktywnym, działania w grupie, realizacji zainteresowań, pasji, rozwoju, samorealizacji, tworzenia czegoś, dostęp do usług, transportu, dobrej jakości żywności, lokalnego obiegu towarów i usług, kultury, współpracy gospodarczej, ochrony młodych ludzi, rozwoju dzieci i młodzieży, pomocy dzieciom i młodzieży, estetycznego otoczenia i czystości, troski, poczucia, że wszyscy się o siebie troszczą, współdecydowanie, wpływanie

na decyzje, potrzeba tożsamości, zaangażowania i troski w sprawie katastrofy klimatycznej, problemów dzieci i młodzieży, seniorów, rozwiązywania problemów z wodą, cyfryzacją, energią itd.

Wskazywane uwarunkowania, które sprzyjają:

Piękne i unikatowe zasoby przyrodnicze, krajobrazowe, unikatowe i bogate dziedzictwo kulturowe, zabytki, atrakcje turystyczne, różnorodne zasoby ludzkie: artyści, rzemiosło, przedsiębiorcy, duża aktywność organizacji pozarządowych, infrastruktura turystyczna, rozwinięta turystyka.

Wskazywane uwarunkowania, które ograniczają:

Słabo troszczymy się o młodych ludzi, zbyt mało liderów, zbyt mało troski o klimat i środowisko, zbyta mało współpracy, słaby transport, słaba opieka zdrowotna, zbyt mało wpływu na decyzje.

Identyfikowane wyzwania:

Katastrofa klimatyczna, starzenie się społeczeństwa, cyfryzacja, problemy i młodych ludzi i uciekanie do większych miast, zaangażowanie mieszkańców mniej aktywnych.

Formułowana przez mieszkańców wizja:

Czyste środowisko, aktywni i zaangażowani mieszkańcy, cyfryzacja, dostępne usługi, współrządzenie, troszczące się wspólnoty, dostępne dziedzictwo i kultura, piękno krajobrazu, poszanowanie przyrody, zielona gospodarka, gospodarka *slow*, troska o młodzież i potrzebujących, zintegrowana wspólnota, zdrowy styl życia.

Formułowane przez mieszkańców cele:

Zachowane środowisko, kwitnąca przedsiębiorczość, partnerska współpraca, zadbana przestrzeń, wspierani młodzi ludzie, symbioza pokoleń, dostępne usługi i kultura, liderzy.

Proponowane przez mieszkańców przedsięwzięcia, wskazano wiele pomysłów, w wielu obszarach, które pogrupowano na następujące obszary:

Środowisko i klimat: stworzenie systemu zielonej gospodarki, edukacja w zakresie zielonej gospodarki, zachęcanie mieszkańców do upraw i produkcji żywności na własne potrzeby, zadbanie o retencję, racjonalne wykorzystanie zasobów wody, wdrożenie programu oszczędzania energii, zasobów, wody, wdrożenie na szeroką skalę odnawialnych źródeł energii, energooszczędnych budynków, wdrożenie programów do szkół i przedszkoli edukacji ekologicznej, zielonej gospodarki, program nasadzeń roślin, zmniejszanie odpadów, lepszy recykling, mniejsza emisja CO_2, edukacja w zakresie nie marnowania zasobów, żywności, spółdzielnie energetyczne.

Gospodarka: zielona, przyjazna, ekoturystyka, agroturystyka, zagrody edukacyjne, dotacje dla osób bez pracy, dotacje dla kobiet, *slow*, z wykorzystaniem zasobów lokalnych, innowacje gospodarcze, e-rozwiązania.

Seniorzy i społeczeństwo: opiekowanie się słabszymi, chorymi, starszymi, osobami z niepełnosprawnościami, inaczej funkcjonującymi, tworzenie warunków rozwijania zainteresowań, pasji, aktywności, rekreacji dla różnych grup społecznych lepszy dostęp do usług, administracji, wspieranie liderów w każdym obszarze, docenianie i celebrowanie w życiu społecznym, wspieranie NGO, innowacje społeczne, włączanie w decyzje mieszkańców.

Infrastruktura: poprawienie dróg, poprawienie czystości, infrastruktura dla seniorów, młodzieży, poprawienie estetyki miejsc, dla osób z niepełnosprawnościami.

Cyfryzacja: rozwój sieci światłowodowej, wspólny program cyfryzacyjny Partnerstwa Ducha Gór, edukacja cyfrowa, infrastruktura światłowodowa, wdrożenie szerzej e-administracja, e-usługi, inteligentna wieś.

Usługi: dostępne drobne usługi, transport publiczny, dostęp do dobrej jakości żywności od rolnika, e-usługi.

Zdrowie: lepszy dostęp do usług zdrowotnych, specjalistów, system rezerwacji w ośrodkach zdrowia, program zdrowego stylu życia, aktywności, żywienia, wsparcie seniorów w aktywnym starzeniu się, dbaniu o zdrowie.

Kultura: dbałość o kulturę, tradycje, pamięć, tożsamość, dostęp do kultury, kształtowanie potrzeb kulturalnych.

Rządzenie: włączanie mieszkańców w podejmowanie decyzji, inspirowanie zamierzeń, koordynację pomysłów, „przestrzeń" dla ludzi z pomysłami, włączanie młodych, przygotowanie do wykorzystywania technologii cyfrowych w podnoszeniu jakości życia i zarządzania, delegowanie zadań przez LGD i samorządy, współpraca, tworzenie tematycznych wspólnych strategii działania w różnych obszarach.

Edukacja: dostęp i rozwijanie oferty edukacyjnej, e-edukacja, kształtowanie uczenia się przez całe życie.

Młodzież: kształtowanie liderów lokalnych dorosłych i młodzieżowych, włącznie dzieci i młodzieży w różne sfery, oferta aktywności dla młodych, tworzenie warunków rozwijania zainteresowań, pasji, aktywności, rekreacji, docenianie i celebrowanie w życiu społecznym, wspieranie NGO, innowacje społeczne, miejsca dla młodych, włączenia w życie codzienne, tworzenie okazji do nabywania doświadczeń, testowania obszarów aktywności, pasji, przygotowanie młodych do zmian klimatu i zmian społecznych, korzystania z cyfryzacji i zachowania właściwego dystansu i proporcji pomiędzy światem realnym i cyfrowym, włączenia w decyzje.

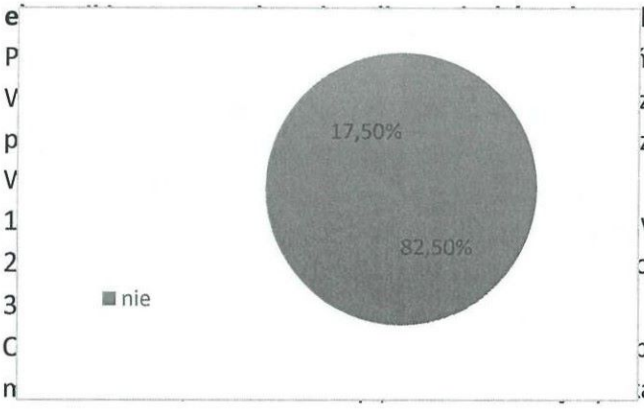
Wyniki sondażu opinii wskazały na ważne obszary rozwoju. Uzyskano zbliżone wyniki pomiędzy aspektami, co oznacza, że są równie ważne dla respondentów. Najwięcej wskazań dotyczyło obszaru nr 1: wykorzystania miejscowych zasobów, zrównoważonego gospodarowania zasobami, zaangażowania na rzecz ochrony środowiska i poprawy klimatu 4,26-4,37. Następny wynik obszar nr 2, wynik pomiędzy 4,14-4,06 uzyskała lokalna współpraca i dalsze obszary związane ze społecznością, dostępem infrastruktury i usług, wiedzą, innowacją i cyfryzacją. Obszar nr 3 z wynikiem 4,00: zaangażowanie osób młodych. Wyniki poniżej 4,00 można przyporządkować tym trzem obszarom, co po dodatkowej analizie wyników spotkań i badań jakościowych znajduje się w pkt. e).

Przeprowadzone badania są znacznie szersze i szczegółowe, przeprowadzone przez pracownika naukowego z obszaru badań społecznych, co obrazuje opublikowany raport na www.duchgor.org, tutaj brak miejsca na opisanie. Z wyników sondażu ankiet grupy młodzieży wynikają dodatkowe informacje. Większość młodych, aż 82,5 % wskazało, ze nikt nie pyta ich o zdanie w sprawach okolicy gdzie mieszkają, a jeszcze więcej, bo 84,2% wskazuje, że nie ma wpływu na to co się dzieje. Wyniki te potwierdzają, że konieczne jest włączanie młodzieży w decyzje (np. poprzez udział w pracach zarządu, rady czy zespołów).

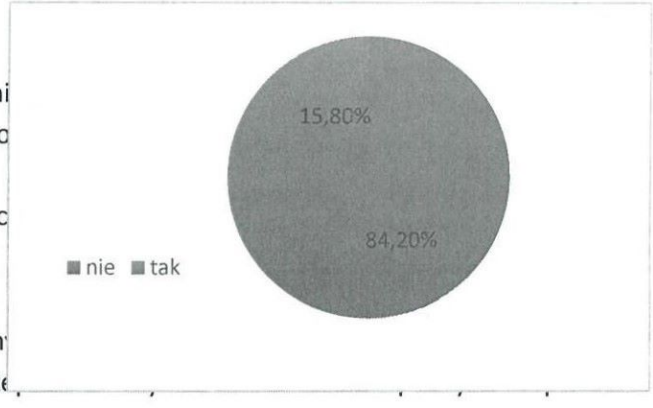
Wykres 10. Ważne obszary i sposoby rozwoju w opinii respondentów (oprac. własne)

Wykres 11. Czy ktoś Cię pyta o zdanie w sprawach okolicy, w której mieszkasz?

Wykres 12. Czy czujesz, że masz wpływ na to, co dzieje się w Twojej okolicy?

e) **ltacji**

P ... oraz

V ... z badani

p ... zględnic

V

1 ... wościac

2 ... cji,

3

C ... ublicznv

n ... ami prze

warsztatów. **Wynikiem przeprowadzonej analizy i wniosków z konsultacji jest wybór „specjalizacji LGD" w obszarach: 1. klimat, 2. inkluzywna, inteligentna, innowacyjna wspólnota, 3. młodzież.**

W badaniach ilościowych najwyższe wskazania i znaczenie otrzymał obszar nr 1. związany ze środowiskiem i zasobami, obszary chronione. W dalszej kolejności wskazywano obszar nr 2: współpracy, aktywizacji, dostępu do infrastruktury i usług, innowacji i rozwiązań cyfrowych, przedsiębiorczość, troskę o innych, który nazwaliśmy inteligentną wspólnotą. Obszar nr 3: młodzież oceniono średnio. W obliczu danych z raportów o młodzieży i badań, bicia na alarm mediów, wskazanie na średnim poziomie tego obszaru wydawało się niewiarygodne.

Klimat i środowisko
Wspólnota, dostęp do usług
Młodzież

Trzeba pamiętać, że badania ilościowe są „ślepe", zliczają UŚREDNIONE ilościowo opinie. Są też obciążone błędami. Bez pogłębionej analizy, trudno ocenić na ile respondent ma wiedzę, doświadczenie, na ile mówi prawdę, wstydzi się trudnych doświadczeń. Seth Stephens-Davidowitz, analityk danych i naukowiec z Harvardu opisuje wady przyjętych metod badania (ankietyzacja) i doradza dystans do tak uzyskanych wyników („Wszyscy kłamią. Big data, nowe dane i wszystko, co Internet może nam powiedzieć o tym, kim naprawdę jesteśmy", 2019). Większość państw oraz korporacji nie korzysta z ankietyzacji. Opiera się raczej na grupach fokusowych czyli pogłębionych badaniach jakościowych oraz big-data (nie posiadamy wystarczających środków na badanie wykorzystujące dane big-data).

Dlatego bardzo uważnie wsłuchiwaliśmy się w opinie na spotkaniach w grupach fokusowych i innych spotkaniach, na tym postanowiliśmy oprzeć wnioski. Zdecydowany i jasny obraz w obszarze „młodzież" przyniosły badania jakościowe (grupy fokusowe) oraz spotkania. **Podczas KAŻDEGO SPOTKANIA, bez wyjątków i niezależnie od tego kto był uczestnikiem, wskazywano młodzież jako grupę w sprawie której należy coś zrobić, bo sytuacja jest dosłownie „katastrofalna" i „alarmująca".** Większość uczestników miała doświadczenia bardzo trudnych sytuacji z dziećmi w wieku dorastania, wnukami lub osobami w rodzinie, ponadto wskazywano na depresje i zaburzenia spowodowane bezradnością wobec zmian klimatu, społecznych czy polityki, problemy z seksualnością, przemocą rówieśniczą, przemocą doświadczaną od dorosłych. Wszyscy mieli świadomość jak oba obszary są trudne, jak trudno na poziomie lokalnym wpłynąć na zmianę tej sytuacji, jednak uznawali, że trzeba próbować coś robić, jasno wskazywać w priorytetach i celach młodzież, dawać tym samym wyraźny sygnał młodym ludziom, że są bardzo ważni, będą włączani, brani pod uwagę, otaczani troską. W odniesieniu do LSR 2014-2020 to odważne, nowe i innowacyjne podejście, ale też zupełnie inna sytuacja, warunki i zagrożenia. Uczestnicy skrytykowali wyraźnie próby określania w ankiecie kierunku rozwoju „turystykę".

W regionie Karkonoszy turystyka masowa rozwija się bardzo dynamicznie ze środków prywatnych, przynosi ogromne dochody (wsk. G na obszarze jest wysoki), prowadzi również do degradacji środowiska i presji inwestycyjnej. To co potrzebne wg. opinii mieszkańców, rozwijanie turystyki jakościowej, bardziej zrównoważonej, wykorzystującej zasoby, kulturę, tradycje, produkty lokalne, zielonej i ekoturystyki, turystyki doświadczeń i aktywnej, markowej i SLOW; opartej o gospodarstwa rolne (agroturystyka i zagrody edukacyjne), dostęp do żywności od rolników wg zasady „Od pola do stołu", by motywować lokalną, bliską obszarowo produkcję rolną do sprzedaży płodów rolnych mieszkańcom obszaru oraz turystom.

Wskazywano, że turystyka masowa i inwestycje w tym zakresie nie mogą być więcej wspierane ze środków LSR, nie było też zgody co do obrania turystyki jako celu. Ten zakres znajduje się w celu nr 1 w kontekście spełniania celów zielonej gospodarki, zatem turystyka może być wspierana tylko jeżeli spełnia takie kryteria. Podczas odrębnego warsztatu dotyczącego klimatu i środowiska za konieczne uznano zwiększanie świadomości, edukacja, i wprowadzanie konkretnych rozwiązań na rzecz poprawy klimatu, zmniejszania emisji CO_2, zwiększania stopnia recyklingu, budowania koalicji, rozwiązań energetycznych itd., ponieważ to kwestia fizycznego przetrwania każdego człowieka i nic nie będzie dalej możliwe, jeżeli nie przetrwamy. Natomiast młodzież to kolejne pokolenia, które musimy przygotować do zmieniającego się świata, do niekorzystnych zmian społecznych i klimatycznych. Młodzież to przyszłość i motor zmian. Trzecim obszarem wskazywanym przez mieszkańców była współpraca, troska, zaangażowanie, współdecydowanie, włączanie środowisk, innowacyjne i inteligentne rozwiązania. W tej trudnej globalnie sytuacji to właśnie te cechy i

działania mogą pomóc nam znaleźć lokalne i globalne rozwiązania, być może przetrwają właśnie ci, którzy będą inteligentnie współpracować (P. Bregman „Homo Sapiens. Ludzie są lepsi niż myślisz", 2020). Niekorzystne zmiany i zjawiska: kryzys klimatyczny, zagrożenie destabilizacją energetyczną, zdrowotną (pandemie), starzenie się społeczeństwa oraz ogromne problemy dzieci i ludzi młodych uznano za przesłanki skierowania działań na te trzy obszary. Są one ze sobą ściśle powiązane, konieczne równolegle do realizacji, są komplementarne i zapewnią efekt synergii (rozdz. V.), chociaż to ogromne i trudne wyzwania.

Na tej podstawie oraz propozycjach z warsztatów wypracowano następujące cele i przedsięwzięcia:

C.1. Zielona gospodarka i adaptacja do zmian klimatu w Partnerstwie
P.1.1. Zielona przedsiębiorczość
P.1.2. Rozwijanie pozarolniczych funkcji gospodarstw rolnych
P.1.3. Współpraca dla adaptacji do zmiany klimatu
C.2. Inkluzywne, inteligentne, innowacyjne wspólnoty w Partnerstwie Ducha Gór gotowe na niekorzystne zmiany społeczne i klimatyczne
P.2.1. Ład przestrzenny służący społecznościom i klimatowi
P.2.2. Współpraca i inteligentne rozwiązania, dostęp do usług
P.2.3. Wspieranie innowacyjnej, inteligentnej przedsiębiorczości
P.2.4. Wspieranie liderów, lokalnych społeczności gotowych na zmiany, dostęp do edukacji, dziedzictwa i kultury
C.3. Poprawa dobrostanu młodzieży w Partnerstwie Ducha Gór i odporności na niekorzystne zmiany społeczne i klimatyczne
P.3.1. Wspieranie aktywności, kompetencji młodzieży
P.3.2. Infrastruktura dla młodzieży
P.3.3. Przedsiębiorcza młodzież

f) które grupy zainteresowanych zaangażowały się w tworzenie LSR, planowane kroki, aby utrzymać zaangażowanie lokalnej społeczności na etapie wdrażania LSR

Grupa podmiotów **z sektora publicznego** była reprezentowana m.in. przez przedstawicieli urzędów, bibliotek, świetlic wiejskich, ośrodków kultury, ośrodków pomocy społecznej, szkół i jednostek pomocniczych samorządu terytorialnego, radni. W grupie **przedsiębiorców** znaleźli się przedstawiciele firm o profilu turystycznym, marki lokalnej, szkoleniowym, informatycznym, spożywczym kulturalnym, sportowym, artystycznym, gastronomicznym, poligraficznym i dziennikarskim. Zaangażowani **społecznicy** wywodzili się m.in. z organizacji kulturalnych, ekologicznych, artystycznych, z rad seniorów, liderzy lokalni. Ponadto wzięli udział: **młodzież, osoby z niepełnosprawnościami, sołtysi, KGW, OSP, kobiety, osoby poszukujące pracy, rolnicy.**

Pomimo ogromnej liczby spotkań w procesie partycypacji, nadal mieliśmy poczucie niedosytu. Grupy zainteresowanych stron, które powinny być jeszcze lepiej zaangażowane w ten proces i liczniej brać udział to: młodzież, osoby z niepełnosprawnościami (chore, niesamodzielne, osoby w różnym wieku ze szczególnymi potrzebami, funkcjonujące inaczej niż większość mieszkańców) oraz kobiety, rolnicy, poszukujący pracy, sołtysi. Zamierzamy kontynuować dotychczasowe działania i tworzymy nowe działania komunikacyjne utrzymujące zaangażowanie i zapewniające inkluzyjność, co opisano w pkt.III. g)-i).

Zadbanie o utrzymanie zaangażowania na etapie wdrażania lokalnej strategii rozwoju będzie oparte na animowaniu aktywności, zwłaszcza przez wsparcie lokalnych liderów i wzmocnienie ich kreatywności, zdolności do organizowania spotkań, prowadzenia deliberacji, dążenia do porozumienia, opracowywania projektów zamierzeń i składania wniosków o dofinansowanie do różnorodnych podmiotów. Wsparcie liderów wiąże się też potrzebą ułatwiania im dostępu do miejsc i niezbędnego wyposażenia, a także odpowiedniego systemu doceniania aktywności (np. dyplomy, gale, fora dyskusyjne itp.).

Ważne będzie utrzymanie działających zespołów zadaniowych, powoływanie nowych oraz zespołu doradczego, który mógłby wskazać sposoby realizacji innowacyjnych inicjatyw, do tej pory niepodejmowanych. Dotyczy to także tworzenia koncepcji inteligentnych wsi i mobilizowania lokalnych środowisk – poprzez sporządzenie prostych poradników, prowadzenie interaktywnych spotkań wspierających więzi i rozwijających zdolność do współdziałania.

Planowane jest zaoferowanie młodzieży odpowiedniego wsparcia, opartego na rozwijaniu kompetencji w pozaformalnej edukacji oraz stwarzaniu możliwości do zaangażowania się lub inicjowania działań w lokalnym środowisku, zwłaszcza w gronie rówieśniczym. Konieczne jest wspieranie osób zainteresowanych pracą z młodzieżą, z dbałość o ich kompetencje i etyczną postawę, wykorzystanie standardów europejskich i LGD w pracy z młodzieżą.

g) planowane działania zmierzające do poinformowania szerszej społeczności lokalnej o strategii i zmobilizowania biernych dotychczas interesariuszy do realizacji strategii

Planujemy kontynuowanie dotychczasowych metod (opis pkt c) **i tworzenie nowych form komunikacji i inkluzywności**:

1) stały nabór fiszek z inicjatywami,
2) organizacja wydarzeń dotyczących kojarzenia partnerów,
3) stworzenie bazy partnerów lokalnych,
4) zgłaszania inicjatyw i uwag do działań LGD,
5) podpisanie porozumień i wypracowania form współpracy w sprawie określonej grupy np. ze szkołami, organizacjami branżowymi
6) włączenie w LGD i zespoły więcej ww osób, utworzenie nowych zespołów doradczych (wypracowanie kierunków i metod) i zadaniowo-realizacyjnych (sprawdzających w praktyce rozwiązania),
7) organizacja Forum np. młodzieży, wolontariatu, ngo, kobiet, sołtysów, rolników w celu przeprowadzania debat, dyskusji, deliberacji, wymiany doświadczeń, poszukiwania rozwiązań,
8) celebrowanie, docenianie i nagradzanie aktywnych osób z tych grup, promowanie liderów,
9) udział LGD w lokalnych wydarzeniach w celu informowania i zapraszania do LGD i działania,
10) działania animujące np. szkolenia, wyjazdy studyjne,
11) szkolenia animujące do opracowania i realizacji innowacji społecznych oraz koncepcji SV.

Ponadto:

1) serwis mailingowy m.in. dot. aktualnych i planowanych form aktywności;
2) cykliczne publikacje przybliżające tematykę zgłaszaną podczas konsultacji społecznych, a mniej znaną (m.in. funkcjonowanie krótkich łańcuchów żywności, prowadzenie kwater agroturystycznych w zgodzie ze standardami, współpracę i partnerstwo, prowadzenie zagród edukacyjnych, gospodarstw opiekuńczych i rozwijanie przedsiębiorczości społecznej, jakość życia, cyfryzacja, adaptacja do zmian klimatu, lokalna autonomia energetyczna, inteligentna wieś, powiązania miejsko-wiejskie, równość szans i in.);
3) wydawanie kwartalnika „Z Krainy Ducha Gór";
4) organizację spotkań informujących lokalne środowiska o działaniu zespołów zadaniowych, o konkursach na realizację projektów lub inicjatyw w zakresach objętym wsparciem w ramach wdrażania LSR i in.;
5) przewodnik po źródłach finansowania i poradnik dla ubiegających się o wsparcie w ramach LSR, w tym w zakresie projektów partnerskich,
6) prowadzenie różnych działań kształtujących świadomość obywatelską (m.in. prezentacje, wystawy, spotkania dyskusyjne, deliberacje, pokazy filmów o znaczeniu zrównoważonego rolnictwa, gospodarki rolno-spożywczej, zielonej gospodarki, biogospodarki oraz ochrony dziedzictwa kulturowego i przyrodniczego polskiej wsi.

Rozszerzyliśmy standard działań komunikacyjnych i informacyjnych oraz równość w dostępie do informacji przez:

1) cykliczne działania tj. artykuły w gazetkach gminnych, współpracę z parafiami, sołtysami,
2) informacje na portalach społecznościowych gmin, sołectw, kół gospodyń, wspólnych grupach ogłoszeń, regularne newsy TV,
3) podcasty, nagrane szkolenia udostępnione do odtworzenia w dogodnym czasie,
4) poradniki w języku polskim i angielskim (coraz więcej obcokrajowców),
5) poradniki uproszczone i obrazkowe tworzone przy udziale osób do których jest kierowany np. filmik animowany do dzieci, młodzieży, seniorów, osób z ograniczeniami słuchu, widzenia, poruszania się.

LGD stawia na współpracę, pogłębione partnerstwo, współodpowiedzialność przez możliwość kolegialnego podejmowania decyzji oraz wspólnej realizacji projektów:

1) możliwość zgłaszania nowych pomysłów i inicjatyw w zakresie funkcjonowania LGD jak i wdrażania LSR,
2) włączenie młodzieży do 25 r.ż. , seniorów 60+, rolników, KGW, sołtysów, osoby niepełnosprawne do Zarządu i Rady LGD,
3) utworzenie zespołów zadaniowo-roboczych,
4) realizacja operacji dedykowanych określonym grupom w niekorzystnej sytuacji tj. kobiety, osoby z niepełnosprawnościami i ich opiekunów, osoby poszukujące pracy.

Jednym z kluczowych aspektów przy tworzeniu strategii była i nadal będzie równość szans i dbałość o uczestnictwo przedstawicieli różnych grup społecznych jw. Taki proces pomógł w zrozumieniu potrzeb i problemów różnych grup społecznych i doprowadził do stworzenia strategii, która uwzględnia te potrzeby. Wprowadzono **Standardy równości szans i niedyskryminacji, w tym dostępności dla osób z niepełnosprawnościami, zasady równości szans kobiet i mężczyzn oraz innych grup** określające m.in. zasady i formy zapobiegania nierównościom i stosowania równościowego podejścia, **standardy zielonego działania w organizacji spotkań** stosowano na wszystkich etapach realizacji LSR.

Tym samym na etapie planowania i wdrażania LSR oraz w statucie, zastosowano zasady horyzontalne określone w art. 9 rozporządzenia 2021/1060: poszanowania praw podstawowych oraz przestrzegania Karty praw podstawowych Unii Europejskie, zasady równości kobiet i mężczyzn, zasady równości szans ze względu na płeć, rasę lub pochodzenie etniczne, religię lub światopogląd, niepełnosprawność, wiek lub orientację seksualną, w tym dostępności dla osób z niepełnosprawnościami oraz zrównoważonego rozwoju określonego w art. 11 Traktatu o funkcjonowaniu Unii Europejskiej z uwzględnieniem 17 celów ONZ dotyczących zrównoważonego rozwoju, a także porozumienia paryskiego i zasady „nie czyń poważnych szkód".

Jedną z ważniejszych form mobilizowania do zaangażowania będzie **wspieranie liderów życia publicznego i społecznego**. LGD opracuje **oryginalny program edukacyjny**, uwzględniający także systematyczne wsparcie oparte na wzajemnym uczeniu się na bazie pozyskiwanych doświadczeń.

Komunikacja aranżowana przez LGD Ducha Gór będzie służyć osiąganiu różnych rezultatów:

- poznanie opinii lokalnych środowisk przez LGD – poprzez zadanie pytania lub prośbę o zajęcie stanowiska adresatów w wybranej sprawie;
- uzyskanie wiedzy przez odbiorców – poprzez przekazanie informacji, udostępnienie przydatnych źródeł wiedzy;
- wskazanie możliwości dotyczących potencjalnych partnerów, przykładowych projektów, inspirowanie;
- wywołanie zmiany, dzięki prowadzeniu systematycznych kampanii w dłuższym okresie;
- zmobilizowanie do działania, oparte na zaprezentowaniu możliwych korzyści i dostępnego wsparcia, włączanie środowisk we współdecydowanie, grupy zadaniowe, doradcze, zgłaszanie pomysłów;
- przygotowanie lokalnych środowiska do udziału w konsultowaniu lub we współdecydowaniu – m.in. dzięki wyjaśnianiu mniej znanych pojęć, informowaniu o celu i procedurze współdecydowania;
- osiągnięcie zrozumienia, oparte na przekazaniu propozycji koncyliacyjnego, synergicznego podejścia.

LGD Partnerstwo Ducha Gór planuje usprawnienie partycypacji poprzez zróżnicowane sporządzanie informacji ze względu na specyfikę odbiorców, wykorzystywanie tekstu i grafiki ułatwiającej jego rozumienie oraz przygotowanie informacji adresowanych do grup z ograniczonymi kompetencjami odpowiednio do ich potrzeb.

Opracowano Regulamin zgłaszania pomysłów, inicjatyw i przetwarzanie informacji od członków lokalnej społeczności, strona www zostanie dostosowana do wymogów protokołu WCAG, będziemy stosować zasady prostego i niedyskryminującego języka w komunikacji werbalnej, tekstowej oraz w przekazach cyfrowych.

Zamierzamy wspierać kompetencje służące partycypacji na etapie planowania, decydowania, realizacji i ewaluacji – w odniesieniu do obywateli i grup społecznych. Oryginalną inicjatywą jest przygotowanie po raz pierwszy ilustrowanych wersji lokalnej strategii rozwoju do wykorzystania na urządzenia elektronicznych i w dwóch wersjach językowych, a także w wersji audio i w zapisie pismem Braille'a.

LGD Partnerstwo Ducha Gór zamierza informować grupy docelowe o możliwości udziału w działaniach na rzecz grup osób w niekorzystnej sytuacji za pośrednictwem lokalnych liderów: sołtysów, osoby zajmujące się animacją aktywności w świetlicach wiejskich (także w formie ogłoszeń na tablicach sołectw bądź świetlic), jak również we

współpracy z lokalnymi instytucjami publicznymi, m.in. właściwymi ds. kultury, pomocy społecznej oraz we współpracy z organizacjami społecznymi.

h) planowane działania w ramach LGD wzmocnienia partnerskiej współpracy członków we wdrażaniu LSR

Opis w pkt. III.1.c) i g) jest stosowny również do tego pkt. Jednym z istotnych czynników wzmacniających partnerską współpracę jest działanie zespołów doradczych i zadaniowo-realizacyjnych (zapis w statucie i aktualna praktyka), które łączą osoby zaangażowane w wybrany zakres tematyczny. Takie działanie wynikło z praktyki. Mały zespół w biurze LGD nie jest w stanie sam wszystkiego kreatywnie tworzyć, planować i realizować. W starym statucie były zapisane grupy robocze, które miały określać i rekomendować działania np. Zespół ds. Seniorów. W praktyce jednak nieformalnie część osób w grupie pracowała doradczo, część planowała zadania i je realizowała, co stanowiło całkowicie inne funkcje.

Obecnie, po dyskusjach w tym zakresie, postanowiono zapisać w statucie odrębnie zespoły doradcze oraz zespoły zadaniowo-realizacyjne. Powstanie jeden „Zespół Doradczy" dot. realizacji i wdrażania LSR mający specjalistów i ekspertów z różnych dziedzin i środowisk, który będzie kontynuacją Zespołu Sterującego ds. LSR. Będzie miał za zadania kreatywnie proponować rozwiązania, pomysły, opiniować, wskazywać kierunki, sposoby, metody, nowe wyzwania w realizacji LSR, jego zadaniem nie jest praktyczna realizacja. Jeżeli będzie konieczne, zostaną utworzone tematyczne zespoły doradcze. Natomiast istniejące już zespoły robocze, obecnie po zmianie statutu, otrzymały nazwę „Zespoły zadaniowo-realizacyjne", które będą miały za zadania planować, realizować i przeprowadzać ewaluację projektów w określonych obszarach.

Funkcjonujące już zespoły, które działają i pracują to: ds. Karkonoskiej Marki Lokalnej, ds. JSFP – samorządów, ds. Seniorów, ds. Kwartalnika „Z Krainy Ducha Gór", ds. Festiwalu Ducha Gór. Zostaną utworzone nowe: ds. Młodzieży, ds. Zielonej Gospodarki, ds. Cyfryzacji. Mogą być tworzone kolejne zespoły wg potrzeb.

Rysunek 6. Schemat wzmocnienia partnerskiej współpracy członków we wdrażaniu LSR

Zarządzanie na poziomie biura, pracy realizacyjnej stałych zespołów i zespołu doradczego, podział kompetencji i rolę LGD pokazuje rys 6, jednak nie opisuje on wszystkich aspektów działania LGD, relacji i otwartości na inne osoby/podmioty, spoza LGD, co stanowi innowacyjny i praktyczny model działania LGD Partnerstwo Ducha Gór. Model ten został opisany w pkt. i) i pokazuje szerzej planowane działania LGD w celu wzmocnienia partnerskiej współpracy członków we wdrażaniu LSR oraz rozwinięcia współpracy pomiędzy podmiotami z obszaru LGD i zwiększenia zainteresowania a docelowo realizacją projektów partnerskich, graficznie pokazuje to rys 7 w pkt. III.1. i).

i) planowane działania w celu rozwinięcia współpracy pomiędzy podmiotami z obszaru LGD, zwiększenia zainteresowania a docelowo realizacją projektów partnerskich

Opis w pkt. III.1 c), g) jest stosowny również do tego pkt. Uczestnicy konsultacji zaproponowali utworzenie „centrum" koordynacji i wsparcia, którego zadania będą owocować m.in. poprawą lokalnych więzi i integracji środowisk, ich

zdolnością do pozyskiwania środków na działania, dobrym przepływem informacji o planowanych i realizowanych projektach. „Centrum" jest postrzegane jako strażnik priorytetów, standardów, animator innowacji, koordynator inicjatyw, propagator świadomości i aktywnego stylu życia. „Centrum" może być rozumiane albo jako skoordynowane działania różnych podmiotów, jak i jako rodzaj „biura" z ofertą kompleksowego wsparcia (know-how, wyposażone pomieszczenia, miejsca spotkań itp.) inicjatyw społecznych i partnerskich lub inicjatyw seniorów, młodzieży, innych grup.

Przez szerokie konsultacje społeczne i ich promocję, nawiązaliśmy już współpracę wykraczającą poza członkostwo w LGD. Podpisano porozumienie o współpracy z: Uniwersytetem Ekonomicznym oraz Muzeum Karkonoskim, zaplanowano oficjalne podpisanie z Karkonoskim Parkiem Narodowym.

Rysunek 7. Innowacyjny model działania LGD (oprac. własne)

Przedstawicielka LGD znajduje się w: 1) Radzie ZIT AJ, 2) Komitecie Monitorującym FEDŚ 2021-27 (zastępca), 3) została zaproszona do Komitetu Monitorującego Euroregionu Nysa. W celu rozwinięcia współpracy pomiędzy podmiotami z obszaru LGD zamierzamy prowadzić działania animujące lokalną społeczność, poprzez spotkania aktywizacyjne, szkolenia, wyjazdy studyjne, organizowanie różnych wydarzeń np. FORUM młodzieży, kobiet, NGO, sołtysów, ws. ochrony krajobrazu i klimatu, zasobów kulturowych obszaru. Istotnym elementem tego rodzaju działań będzie kojarzenie partnerów. Planujemy w LSR organizację konkursów na projekty realizowane w partnerstwie z udziałem partnerów zagranicznych, co jest uzasadnione, ponieważ samorządy lokalne i organizacje z obszaru LGD mają już doświadczenie w realizacji projektów międzynarodowych. Pozwoli to na realizację projektów partnerskich, w zakresach dotyczących wymiany doświadczeń wynikających z trzech celów LSR (w kryteriach premiowane będą partnerskie operacje). W ramach realizacji projektów, poszukiwania i kojarzenia partnerów będziemy korzystać z bazy już istniejące, oraz wyszukiwać i kojarzyć partnerów zainteresowanych danym zakresem tematycznym. LGD

przewiduje zachęcanie do współpracy i zgłaszania nowych inicjatyw/ pomysłów poprzez: fiszki, bazy projektów i partnerów, zespoły doradcze i zadaniowe, spotkania. Na stronie www. duchgor.org znajduje się baza projektów, gdzie zostanie dodana możliwość zgłaszania swoich organizacji i pomysłów do bazy.

Rozdział IV. Analiza potrzeb i potencjału LSR

IV.1. Analiza potrzeb rozwojowych i potencjałów obszaru wdrażania LSR wraz z ich uzasadnieniem

Wskazywane potrzeby podczas spotkań: potrzeba poczucia wspólnoty, bycia razem, spotykania się, integracji, dialogu, pomocy międzysąsiedzkiej, bezpieczne, aktywne sposoby spędzania czasu przez dzieci i młodzież, zachowanie, ochrona zasobów przyrodniczych, bezpieczeństwa, zdrowia, opieki dla chorych, starszych i potrzebujących, mocnych liderów, troska o środowisko, bycia aktywnym, działania w grupie, real zacji zainteresowań, pasji, rozwoju, samorealizacji, tworzenia czegoś, dostęp do usług, transportu, dobrej jakości żywności, lokalnego obiegu towarów i usług, kultury, współpracy gospodarczej, ochrony młodych ludzi, rozwoju dzieci i młodzieży, pomocy dzieciom i młodzieży, estetycznego otoczenia i czystości, troski, poczucia, że wszyscy się o siebie troszczą, współdecydowanie, wpływanie na decyzje, potrzeba tożsamości, zaangażowania i troski ws. katastrofy klimatycznej, problemów dzieci i młodzieży, seniorów, rozwiązywania problemów z wodą, cyfryzacją, energią itd.

Wskazywane uwarunkowania, które sprzyjają:

Piękne i unikatowe zasoby przyrodnicze, krajobrazowe, kulturowe, zabytki, atrakcje turystyczne, różnorodne zasoby ludzkie: artyści, rzemiosło, przedsiębiorcy, duża aktywność organizacji pozarządowych, infrastruktura turystyczna, rozwinięta turystyka.

Wskazywane uwarunkowania, które ograniczają:

Słabo troszczymy się o młodych ludzi, zbyt mało liderów, zbyt mało troski o klimat i środowisko, zbyta mało współpracy, słaby transport, słaba opieka zdrowotna, zbyt mało wpływu na decyzje.

Identyfikowane wyzwania:

Katastrofa klimatyczna, starzenie się społeczeństwa, , cyfryzacja, problemy i młodych ludzi i uciekanie do większych miast, zaangażowanie mieszkańców mniej aktywnych.

Rekomendacje strategiczne oparte na analizie potrzeb i potencjału obejmują w szczególności:

- biogospodarka i zielona gospodarka, wspieranie współpracy rolników i podmiotów gospodarczych, sprzyjające gospodarce obiegu zamkniętego, w tym w formie łańcuchów, kooperatyw, klastrów oraz wzmacnianie lokalnej marki i pobudzanie ekoprzedsiębiorczości, zwłaszcza w kontekście intensyfikacji ruchu turystycznego, znaczącej depopulacji i zmian klimatu;
- skupienie się na priorytetach sprzyjających integrowaniu lokalnych wspólnot, pobudzaniu zrównoważonej, innowacyjnej gospodarki oraz dbałości o środowisko i wzmacnianiu odporności na zmiany, harmonijne zagospodarowanie przestrzeni i miejsc, udostępnianie obiektów sprzyjających wzmacnianiu lokalnych wspólnot, integracji i podejmowaniu wspólnych inicjatyw, animowanie społecznych i cyfrowych innowacji, wykorzystujących technologie, miejscowe zasoby odpowiadających potrzebom, zwłaszcza grup w niekorzystnej sytuacji, w tym poprzez optymalizowanie dostępu do usług edukacyjnych, transportowych i opiekuńczych;
- wspieranie młodzieży w rozwoju i własnej aktywności, tworzenie warunków do różnorodnego rozwoju i „testowania" różnych aktywności, kształcenie, edukowania i wspieranie liderów młodzieżowych, włączanie młodzieży w codzienne procesy, procesy decyzyjne, edukowanie dzieci i młodzieży w zakresie ich praw, przedsiębiorczość młodych ludzi.

Tabela 4. Zestawienie uwarunkowań rozwoju obszaru

MOCNE STRONY	SŁABE STRONY

• wyjątkowy potencjał turystyczny • zasoby wodne, leśne i rolne • cenne walory krajobrazowe, przyrodnicze • doświadczenie we współpracy i w organizacji wydarzeń • rozwijająca się marka obszaru, lokalnych produktów i usług • praktykowanie wielokulturowości • cenne zasoby kulturowe • działające zespoły zadaniowo-realizacyjne • rozwinięta komunikacja społeczna • zaangażowani specjaliści • lokalne publikacje dobrej jakości • aktywiści w lokalnych środowiskach • potencjał kompetencyjny i twórczy • rozwinięta oferta wydarzeń • zainteresowanie innowacjami/zieloną gosp. • gotowość do podejmowania wyzwań • sprawność organizacyjna	• zagospodarowanie przestrzeni zakłócające krajobraz • słabo rozwinięte standardy partycypacji i rządzenia • poważny deficyt zasobów wodnych • nieadekwatne wsparcie dzieci i młodzieży • niezrównoważony transport zbiorowy • trudna dostępność miejsc i lokali publicznych • słabe poczucie tożsamości • uboga oferta gastronomiczna • słabe przygotowanie do autonomii energetycznej • słabo rozwinięte wsparcie dla partnerstwa • deficyty kompetencyjne, m.in. przedsiębiorców, liderów, kadr do pracy z młodzieżą • słaba dostępność i jakość łączności cyfrowej • niezadowalający przepływ informacji • ograniczone wykorzystanie technologii cyfrowych • słaba świadomość braku gotowości do adaptacji do zmian klimatu • słaba współpraca dla gospodarki obiegu zamkniętego • ograniczona dostępność transportu zbiorowego
SZANSE	**ZAGROŻENIA**
• dostępne liczne możliwości finansowania • dostępne technologie wspierające wdrażanie innowacji, komunikację cyfrową, inteligentne systemy energetyczne i transportowe, przetwarzanie odpadów, zwinne zarządzanie i in. • dostępne poradniki dotyczące standardów zarządzania strategicznego • doświadczenie sąsiadujących regionów w pracy z młodzieżą • dostęp transgranicznych i ponadlokalnych programów • napływ zewnętrznego kapitału (rosnąca aktywność inwestycyjna) • moda na zdrowy i ekologiczny styl życia • popyt na usługi prozdrowotne • popyt na SLOW turystykę	• silna presja inwestycyjna na atrakcyjnych terenach • niska świadomość i niska akceptacja dla konsekwencji zmian klimatu i potrzeby adaptowania się do nich • postępujące trendy depopulacji w regionie • nasilające się deficyty zasobów (wody, energii, paliw) • rosnąca konkurencyjność sąsiadujących terenów • słabo rozwinięta świadomość ekologiczna, prawna • wieloletnie zaniedbania (deficyt metod, praktyk, kadr, standardów) w skutecznym wspieraniu młodych • słabo działająca służba zdrowia i trudny dostęp do specjalistów, rehabilitacji, leczenia • postępujące zjawisko zanikania obszarów wiejskich • słabość zarządzania wielopoziomowego • ograniczona świadomość i mało przykładów wzmacniania powiązań miejsko-wiejskich • nasilające się tendencje dominacji metropolii

IV.2. Określenie grup docelowych szczególnie istotnych z punktu widzenia realizacji LSR, w tym grup w niekorzystnej sytuacji, seniorów, ludzi młodych (do 25 roku życia) oraz problemów odnoszących się do tych grup wraz z ich uzasadnieniem.

Tabela 5. Grupy docelowe i ich problemy

GRUPA DOCELOWA	PROBLEMY i UZASADNIENIE oparte na danych i konsultacjach społecznych
młodzież do 25 lat	problem z transportem, niewystarczająca oferta dostosowanej do wieku, oferująca rozwijanie kompetencji lub podejmowanie aktywności; brakuje miejsc na spędzanie czasu w gronie rówieśników; jest niewystarczające poczucie wpływu na lokalną rzeczywistość; brak pewności siebie i uzależnienie od opinii rówieśników; brak wsparcia dla lokalnych liderów młodzieżowych; wsparcia dorosłych; doświadczanie przemocy od rówieśników i dorosłych
partnerstwa kooperatywy, sieci	mimo stałego rozwijania inicjatyw odwołujących się do współpracy, nie ma wystarczającej motywacji, umiejętności ani otwartości na współdziałanie w dłuższej perspektywie (dominuje doraźne podejście ograniczone do grona znanych partnerów) lub dotyczące priorytetów wykraczających poza partykularne interesy (strategiczne); nie ma ośrodka stale wspierającego tworzenie i rozwijanie partnerstw, poza LGD
lokalni liderzy	brak odpowiedniego wsparcia, brakuje kompetencji w zakresie starania się o środki, prowadzenia skutecznych i przyjaznych dyskusji lub deliberacji, brakuje wiedzy dotyczącej możliwych lub stosowanych w innych miejscach rozwiązań; spotykają się z niewystarczającym zainteresowaniem i wsparciem władz, zaangażowaniem mieszkańców;
mieszkańcy, środowiska i wspólnoty lokalne	problem z dostępem do Internetu i do miejsc, do których trzeba dojechać (ograniczona dostępność transportu), w tym z dostępem do usług; miejsca spotkań są nieodpowiednie lub ich brakuje bądź są słabo wyposażone; więzi społeczne i poczucie wspólnoty oraz wpływu na lokalne decyzje wymagają rozwijania lub doskonalenia; jest część osób i środowisk aktywna (mniejszość), nadal jest duża część mieszkańców mało aktywna i słabo współpracująca;
organizacje społeczne	odczuwają trudności z dostępem do lokali z wyposażeniem, dostępem do Internetu; trudno zaangażować więcej aktywnych osób do realizacji zadań, brakuje rozeznania w innowacyjnych rozwiązaniach, środków lub umiejętności ich pozyskiwania na cele statutowe lub społecznie ważne; mają problemy z sieciowaniem – łączeniem potencjałów i koordynowaniem działań
osoby w niekorzystnej sytuacji	osoby **z niepełnosprawnością** – problem z dotarciem do różnych miejsc, infrastrukturą dostosowaną do ich potrzeb, aktywni nie mają dostępu do dotacji nadz. gosp., **kobiety** – odczuwają potrzebę alternatywnej opieki nad dziećmi, dostępu do usług w pobliżu miejsca zamieszkania, wspierania przedsiębiorczości; **rolnicy niskotowarowi** – poszukujący dodatkowych źródeł dochodów: krótkie łańcuchy żywnościowe, usługi noclegowe w agroturystyce, zagrody edukacyjne; – **osoby poszukujące zatrudnienia**, mają deficyt kompetencji i trudności w korzystaniu z odpowiedniego wsparcia ułatwiającego znalezienie zatrudnienia, przedsiębiorczości.
rolnicy	mają ograniczony dostęp do informacji o innych rolnikach, problemem utrudniającym zwiększenie sprzedaży jest deficyt wspólnych rozwiązań: wspólna strona internetowa, mapa z lokalizacją gospodarstw, informator, organizacja wspólnego transportu, magazynowania, przechowywania (chłodnia), przestrzegania standardów itp.; potrzebna jest osoba, która by się zajęła organizacją współpracy (np. w formie łańcucha); brakuje też wiedzy o wyzwaniach związanych z marketingiem, wymogach dot. handlu, marketingu, zarządzania wspólnymi inicjatywami, motywacji do pozostania rolnikiem i wytwarzania żywności
seniorzy	wykazują niewystarczającą aktywność w różnych sferach, mają kłopoty z dostępem do usług, w tym do opieki, doświadczają osamotnienia, brakuje im umiejętności psychospołecznych; spotykają się ze stereotypowym podejściem, ograniczającym możliwość wykorzystywania ich kompetencji dla dobra społecznego, włączenia i dostępu do ofert, które byłyby adekwatne do ich potrzeb, deficyty w kompetencjach cyfrowych, społecznych, liderskich; problem z dostępem do usług opiekuńczych, kiedy nie ma na miejscu rodziny, kiedy osoba nie kwalifikuje się do ośrodka opiekuńczego.

IV.3. Analiza, w jaki sposób LGD może wesprzeć zarówno lokalne, jak i ponadlokalne inicjatywy, szczególnie uwzględniając wdrażanie pozostałych instrumentów terytorialnych wdrażanych na danym obszarze.

„Centrum partnerstwa" wspierać będzie zdolność realizacji projektów partnerów, członków LGD, projektów partnerskich, koordynować działania, dzielić się odpowiedzialnością, wiedzą, doświadczaniem i delegować zadania.

Lokalne i ponad lokalne inicjatywy zamierzamy wspierać wg. modelu „Centrum partnerstwa" ze środków innych niż WPR 2023-27.

a) młodzież – wspieranie aktywności młodzieży, rozwoju i włączania w decyzje

Zespół ds. młodzieży praktycznie zajmie się powstaniem koalicji na rzecz młodzieży i programem wspierania młodzieży na obszarze LGD również wykraczając poza obszar. Efektem tych starań będzie gotowość do organizowania aktywności młodzieży w środowisku lokalnym i animowanie ich partycypacji, wpływu. Działania adresowane do młodzieży w ramach działań objętych lokalną strategią rozwoju będą komplementarne do oferty dostępnej na terenie objętym strategią.

b) inteligentne wioski (SV), wspierane przez technologię cyfrową; wspomagające komunikację, bezpieczeństwo, koordynowanie usług (transportowych, opiekuńczych); współpracę gospodarczą, zagospodarowanie nadwyżek, wykorzystywanie różnych sąsiedzkich form wzajemnego wsparcia. SV wymaga poszukiwania środków poza LSR, LGD zamierza doradzać, pomagać w wyszukiwaniu, pozyskaniu środków na ten cel.

c) seniorów – opiekę sąsiedzką dla osób potrzebujących, teleopiekę, proces deinstytucjonalizacji opieki, podejmiemy wyzwanie wspierania aktywnego starzenia się i aktywności w różnych wymiarach życia osobistego, społecznego oraz ułatwianie zaangażowania, edukację cyfrową. Zespół ds. seniorów opracuje i będzie realizował wyznaczone kierunki działania. Ze środków FEDŚ 2023-27, ZIT AJ zamierza realizować projekt dot. teleopieki, proces deinstytucjonalizacji i opiekę sąsiedzką. Projekt został wpisany na listę projektów strategicznych ZIT AJ, obejmuje 10 samorządów, część z obszaru LGD, część spoza obszaru.

d) zieloną gospodarkę, biogospodarkę, energetykę rozproszoną, spółdzielnie energetyczną, Zespól ds. zielonej gospodarki doprowadzi do powstania Koalicji w tej sprawie, opracuje i będzie realizował wyznaczone kierunki działania. LGD ze środków FEDŚ 2023-27 zamierza prowadzić edukację ekologiczną i kampanie.

e) lokalnych liderów – wzmacnianie kompetencji, wiedzy i doświadczenia, inspiracja, program wsparcia.

WYBRANE ISTOTNE UWARUNKOWANIA ROZWOJU

a) zagospodarowanie przestrzenne

Obszar Partnerstwa określa górski i podgórski charakter. Na obszarze LGD 3 gminy mają charakter wiejski, a 4 to małe miasteczka. Pomiędzy nimi centralne miejsce zajmuje Jelenia Góra. Charakterystyczną cechą miejscowości wiejskich była pierwotnie zabudowa łańcuchowa, z dużymi budynkami mieszkalnymi oraz gospodarstwami rolnymi o zabudowie zagrodowej, wzdłuż głównych szlaków komunikacyjnych i rzek, jednak w przypadku wsi górskich zabudowa jest bardziej rozproszona, ze względu na ukształtowanie terenu. Z 4 miasteczek tylko Jelenia Góra i Kowary to miasta, które mają centralnie usytuowane rynki. Pozostałe miasteczka: Karpacz, Szklarska Poręba i Piechowice pierwotnie były wsiami górskimi, nie mają rynków. Obecnie struktura osadnicza ma charakter rozproszony i koncentruje się wokół Jeleniej Góry. Z biegiem czasu Karpacz i Szklarska Poręba stały się kurortami turystycznymi i miasteczkami, jednak nie zmieniło to ich układu osadniczego. Kowary natomiast to stare miasteczko górnicze, z pięknymi kamienicami, pałacami, starówką. Wyróżnikiem architektonicznym w byłych wsiach górskich jest **konstrukcja przysłupowa** (np. Karpacz, Zachełmie, Muzeum Karkonoskie), **szachulcowa** (np. Bukowiec, Wojanów, Mniszków, Gruszków) oraz tzw. **domy tkaczy**, które charakteryzują się wysokimi, stromymi dachami, niskim parterem z małymi oknami – to najbardziej typowe budownictwo karkonoskie (np. Sosnówka, Borowice, Podgórzyn, Łomnica). Ciekawostką są liczne **domy tyrolskie** (Mysłakowice, Sosnówka), osadników z alpejskiego Zillertal (XIX w). Cechą charakterystyczną układu przestrzennego są również **romantyczne założenia pałacowo-parkowe** (XVIII-XIX w.), stanowiące letnie rezydencje najważniejszych rodów pruskich, to **blisko 20 zamków i pałaców z założeniami parkowymi**. Wiele obszarów jest objętych ograniczeniami w zagospodarowaniu lub użytkowaniu – ze względu na to, że są objęte ochroną (park narodowy, inne obszary chronione).

Jelenia Góra jest zaliczona do ośrodków ponadlokalnych w woj. dolnośląskim, żadne z miasteczek nie zostało zaliczone do ośrodków lokalnych w regionalnym planie zagospodarowania przestrzennego. W Jeleniej Górze funkcjonuje strefa przemysłowa o powierzchni ok. 80 ha gruntów inwestycyjnych z zakładami produkcyjnymi zatrudniającymi ponad 5 000 osób oraz w Radomierzu. Ośrodki wiejskie stopniowo zatraciły charakter zabudowy zagrodowej i stały się ośrodkami wielofunkcyjnymi. Powstają inwestycje o charakterze magazynowym, przemysłowym, skoncentrowane inwestycje wielorodzinne oraz obiekty na wynajem, niekiedy wielkogabarytowe, nieprzystające do tradycyjnej skali i charakteru zabudowy obszaru. Zakłócony krajobraz i zaburzona skala zagospodarowania przestrzennego wpływają niekorzystnie na charakter obszaru. Program odnowy wsi zaowocował opracowaniem Planów Odnowy lub Sołeckich Strategii Rozwoju w 11 miejscowościach na obszarze trzech gmin wiejskich. W kontekście zagospodarowania przestrzennego dotyczą one urządzenia terenu (skwer, plac zabaw), infrastruktury, oznakowania lub aktywności społecznej. Ograniczenia w dostępie do infrastruktury dotyczą głównie Internetu, miejsc w plenerze i dostępnych pomieszczeń w poszczególnych miejscowościach dla różnych form aktywności mieszkańców.

b) stan infrastruktury w kontekście potrzeb rewitalizacji jako kompleksowego procesu społecznego

Dojazd do szkół, pracy, korzystania z różnorodnej oferty ośrodka miejskiego – Jeleniej Góry jest kluczowy dla mieszkańców, co potwierdziły konsultacje społeczne. Wiąże się z tym infrastruktura drogowa, sposób transportu, niskoemisyjne tabory, inne rozwiązania transportowe (transport intermodalny, sąsiedzki, inteligentna koordynacja, dostosowanie do osób z niepełnosprawnościami, przewóz rowerów) oraz ścieżki rowerowe. Ponadto zdiagnozowane deficyty w kontekście rewitalizacji dotyczą obszarów: kanalizacji (gmina Janowice Wielkie), substancji mieszkaniowej komunalnej, odnowy budynków i przestrzeni publicznej: skwerów, parków, bezpiecznych miejsc aktywności, spotkań, a także przedsięwzięcia służące przeciwdziałaniu wykluczeniu społecznemu, zjawisku ubóstwa i degradacji społecznej, szczególnie miejsc spotkań i aktywności dla dzieci i młodzieży, w plenerze i budynkach oraz dostosowania obiektów użyteczności publicznej dla osób z niepełnosprawnością.

Nakładów wymaga szczególnie centrum usługowo-mieszkaniowe Kowar, gdzie widoczna jest postępująca degradacja techniczna obiektów, zespół śródmiejski wymaga przekształceń przestrzennych i rewitalizacji, na obszarze zdegradowanym występują problemy społeczne, które wynikają z ubóstwa i zjawisk patologicznych, Kowary znalazły się na liście gmin zagrożonych marginalizacją. Na terenie Podgórzyna zarejestrowano ponad 130 rodzin korzystających z pomocy społecznej, znajduje się tu wiele budynków odznaczających się złym stanem technicznym, a także zawierających elementy azbestowe. Potrzeba adaptacji zabytkowych obiektów, w tym dawnych dworców kolejowych, wynika nie tylko z przywrócenia im odpowiedniego stanu, ale także z zamiaru nadania im nowych funkcji, np. kulturalno-turystycznych bądź społecznych. Gmina Piechowice stara się o rewitalizację budynku PKP, a gmina miejska Kowary i Mysłakowice są w trakcie rewitalizacji budynków dworca. Jelenia Góra kończy dostosowanie budynku gospodarczego w zabytkowym zespole pałacowo-parkowym do pełnienia funkcji kulturalnych.

W niektórych miejscowościach istnieje potrzeba wzmożenia działań związanych z aktywnością społeczną, opartych na wykorzystaniu i odpowiedniej adaptacji istniejących obiektów (świetlic, niezagospodarowanych obiektów kubaturowych, pomieszczeń w domach kultury, bibliotekach i in.). Istotne jest zapewnienie odpowiedniego dostępu do Internetu, rozwiązania chmurowe i systemowe wykorzystujące technologie cyfrowe, a także zaopatrzenie lokalnych środowisk w urządzenia i wyposażenie służące wdrażaniu rozwiązań planowanych w ramach koncepcji Inteligentnych Wsi (SV). Nowym zjawiskiem stało się ubóstwo energetyczne. Szansą na rewitalizację uwzględniającą kompleksową poprawę energetyczną sytuacji mieszkańców są m.in. inicjatywy na rzecz energetyki prosumenckiej. Południowo-Zachodni Klaster Energii i Karkonoski Klaster Energii rozwijają inicjatywę kształtowania innowacyjnej i konkurencyjnej gospodarki neutralnej klimatycznie.

c) charakterystyka gospodarki/przedsiębiorczości (w tym przedsiębiorczości społecznej)

Liczba podmiotów gospodarczych na obszarze Partnerstwa Ducha Gór zwiększa się wolniej niż w województwie dolnośląskim. W 2020 roku liczba podmiotów gospodarczych wyniosła 23 153, zaledwie o 2,7% więcej niż w 2015 roku. W tym samym czasie w całym województwie liczba przedsiębiorstw wzrosła o ok. 11 %.

Tabela 6. Podmioty gospodarki narodowej na obszarze LGD Partnerstwo Ducha Gór

Nazwa gminy	Rok 2015	Rok 2016	Rok 2017	Rok 2018	Rok 2019	**Rok 2020**
DOLNOŚLĄSKIE	**357 102**	**361307**	**368811**	**375294**	**382892**	**396 046**
Mysłakowice	981	998	1035	1057	1108	**1141**
Podgórzyn	1086	1066	1095	1109	1125	**1181**
Janowice Wielkie	558	530	550	577	580	**527**
Karpacz	3883	3870	3861	3856	3840	**3 868**
Szklarska Poręba	1287	1257	1262	1255	1254	**1 259**
Piechowice	778	767	783	785	813	**835**
Kowary	1322	1290	1274	1283	1274	**1 357**
Jelenia Góra	12 649	12692	12651	12353	12658	**12 985**
Suma	**22 544**	**22470**	**22511**	**22275**	**22652**	**23 153**

źródło: opracowanie na podstawie GUS, BDL

Od 2019 r. nastąpił wyraźny spadek nowo zarejestrowanych firm, spowodowany prawdopodobnie pandemią Covid-19, jednak średnia dla gmin przewyższa średnią województwa.

Tabela 7. Podmioty nowo zarejestrowane na 10 tys. ludności w wieku produkcyjnym

Nazwa gminy	Rok 2015	Rok 2016	Rok 2017	Rok 2018	Rok 2019	Rok 2020
DOLNOŚLĄSKIE	**167**	**160**	**173**	**186**	**181**	**157**
Mysłakowice	132	153	170	197	183	145
Podgórzyn	179	158	232	225	182	205
Janowice Wielkie	127	139	192	237	159	158
Karpacz	549	272	243	315	219	260
Szklarska Poręba	266	227	233	274	213	185
Piechowice	153	155	166	179	186	163
Kowary	164	110	150	153	137	110
Jelenia Góra	207	191	180	190	201	177
Średnia dla gmin	**222**	**176**	**196**	**221**	**185**	**175**

źródło: opracowanie własne na podstawie GUS, Bank Danych Lokalnych

W Jeleniej Górze działają instytucje otoczenia biznesu, w tym Agencja Rozwoju Regionalnego AGROREG SA, Karkonoska Agencja Rozwoju Regionalnego S.A., Agencja Rozwoju Innowacji SA, izby gospodarcze (Euroregionalna Izba Przemysłowo-Handlowa, Zrzeszenie Handlu i Usług, Cech Rzemiosł Różnych i Przedsiębiorców). Powstaje Inkubator ICT w dziedzinie sportu profilaktyki zdrowotnej w Jakuszycach, działają klastry (Sudecka Sieć Innowacji, Karkonosko-Izerski Klaster Turystyczny, Klaster edukacyjny KSSEMP, Karkonoski Klaster Energii), funkcjonują fundusze pożyczkowe i poręczeniowe (Fundusz Poręczeń Kredytowych sp. z o.o.). Działają też organizacje przedsiębiorców (Polska Fundacja Przedsiębiorczości – oddział w Jeleniej Górze, Jeleniogórska Rada Biznesu, Jeleniogórski Klub Biznesu, Karkonoska Lokalna Organizacja Turystyczna w Szklarskiej Porębie, Sudecki Związek Pracodawców. Rozwija się Karkonoska Marka Lokalna – audyt przeprowadzony w 2022 wykazał przestrzeganie standardów i uwiarygodnił znaczenie tej inicjatywy w kształtowaniu podstaw lokalnych łańcuchów wartości na terenie Partnerstwa Ducha Gór. Ośrodek Wsparcia Ekonomii Społecznej w Jeleniej Górze w okresie 2016-2023 udzielił wsparcia dotyczącego ekonomii społecznej na utworzenie 78 miejsc pracy (2 w gminie Janowice Wielkie, 9 w Szklarskiej Porębie oraz 61 w Jeleniej Górze).

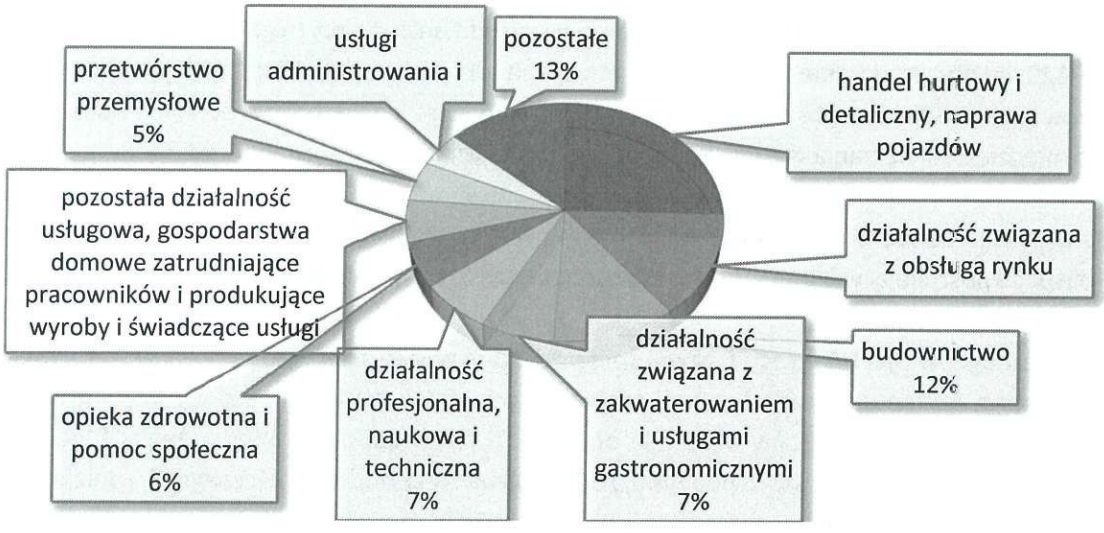
Podmioty aktywne w obszarze społecznej przedsiębiorczości zajmują się m.in. przygotowaniem osób w szczególnej sytuacji na rynku pracy do wykonywania pracy zawodowej, zdobywania doświadczenia oraz kwalifikacji zawodowych, rehabilitacją dzieci z niepełnosprawnością, wytwarzaniem niepowtarzalnych meblowych produktów drewnianych,

działalnością edukacyjną i szkoleniową, proekologiczną, kulturalną, produkcją ciast i lodów naturalnych na bazie zdrowych składników, przygotowywaniem posiłków i ich dostarczaniem do klienta, prowadzeniem badań i analiz związanych z jakością żywienia, wspieraniem integracji społeczna i zawodowej osób zagrożonych wykluczeniem społecznym, prowadzeniem usług w zakresie dezynfekcji, dezynsekcji i deratyzacji, organizowaniem turniejów, rozgrywek sportowych, obozów, wycieczek, zajęć rekreacyjnych, koncertów i innych imprez kulturalnych, szkoleń, kursów i konferencji, udostępnianie obiektów i sprzętu, sprzedażą systemów instalacji fotowoltaicznych, niespecjalistycznym sprzątaniem budynków i obiektów przemysłowych, produkcją filmów, nagrań wideo i programów telewizyjnych, działalnością w zakresie opieki zdrowotnej, fizjoterapeutyczną, rozrywkową i rekreacyjną (opr. na podstawie informacji OWES w Jeleniej Górze, 2023).

Na terenie objętym LSR nie ma inkubatora przedsiębiorczości ani parku technologicznego. Relatywnie niska liczba podmiotów gospodarki narodowej, dochody jednostek samorządu terytorialnego oraz niskie nakłady na działalność innowacyjną skłaniają do obrania drogi optymalizującej wykorzystanie potencjału endogenicznego, opartej na współpracy, wzmacnianiu lokalnych łańcuchów wartości, na wykorzystaniu technologii cyfrowych w pobudzaniu innowacji społecznych. W gospodarce dominuje handel i naprawa pojazdów samochodowych (25%), działalność związana z obsługą rynku nieruchomości (14%), budownictwo (12%), działalność związana z zakwaterowaniem i usługami gastronomicznymi (7%) oraz działalność profesjonalna, naukowa techniczna (7%). Warto zwrócić uwagę na rozwijającą się w regionie branżę turystyczną, która ma kluczowe znaczenie dla rozwoju obszaru. Obszar LGD to popularny region turystyczny, do którego przyciągają malownicze krajobrazy, bogata fauna i flora oraz liczne atrakcje turystyczne. W związku z tym, branże związane z turystyką, takie jak usługi noclegowe – agroturystyka, gastronomiczne i krótkie łańcuchy żywnościowe, zagrody edukacyjne, warsztaty rzemieślnicze, artystyczne, oferta edukacyjna, przewodnictwo, mają duży potencjał rozwojowy.

Na obszarze LGD na koniec 2020 roku było zarejestrowanych 12 985 podmiotów gospodarczych (bez JG), 23 153 (z JG), wśród których zdecydowaną większość stanowią przedsiębiorstwa zatrudniające poniżej 50 osób, odpowiednio 10 139 i 23 041 osób. Zatem głównym źródłem utrzymania jest mikro i mała przedsiębiorczość, w dalszej części rolnictwo. Wskaźnik liczby podmiotów wpisanych do rejestru REGON przypadających na 1000 mieszkańców dla obszaru LGD w roku 2020 był wyższy od średniej wojewódzkiej i krajowej, wynosił średnio dla obszaru bez Jeleniej Góry 247,6, średnio dla obszaru z Jelenią Górą 237,5875 przy średniej dla województwa dolnośląskiego 137,00, a dla Polski – 122. Dlatego też wspieranie tego obszaru w LSR będzie mniejsze w stosunku do LSR 2014-2020, a oferowane wsparcie zostanie skierowane na zieloną gospodarkę, inteligentne rozwiązania i wsparcie przedsiębiorczości osób młodych.

Wykres 13. Kluczowe branże gospodarki na obszarze Partnerstwa Ducha Gór (źródło: opracowanie własne na podstawie GUS, Bank Danych Lokalnych

d) rynek pracy (poziom zatrudnienia, stopa bezrobocia, charakterystyka grup pozostających poza rynkiem)

Na obszarze objętym LSR było **w 2020 roku mniej niż w 2015 r. było osób w wieku produkcyjnym**: 33 919 kobiet (mniej o 12,08%) i 38 530 mężczyzn w wieku produkcyjnym (mniej o 11,65%). Jednocześnie **rośnie liczba osób w wieku poprodukcyjnym** (przybyło ponad 130 mężczyzn i niemal 110 kobiet w stosunku do 2015 roku). Na koniec roku 2020 liczba osób bezrobotnych na obszarze LGD wyniosła 1 586 osób (bez Jeleniej Góry), a z jej uwzględnieniem – 3 127 osób. Znaczną część zarejestrowanych bezrobotnych stanowią osoby z wykształceniem podstawowym lub zawodowym. **Stopa bezrobocia 10,1% na obszarze LSR (bez Jeleniej Góry)** oraz 4,6 % z Jelenią Górą. W tym samym czasie stopa bezrobocia dla woj. dolnośląskiego 5,6%, dla kraju 6,3%. Na obszarze bez Jeleniej Góry to prawie dwukrotnie więcej niż średnia dla województwa.

Tabela 8. Stopa bezrobocia obszar LSR

Nazwa	lata						
	2015	2016	2017	2018	2019	**2020**	2021
	[%]	[%]	[%]	[%]	[%]	**[%]**	[%]
Powiat karkonoski	12,9	11,4	9,2	8,9	8,2	**10,1**	10,5
Powiat m. Jelenia Góra	5,7	4,6	3,6	3,6	3,2	**4,6**	3,8

źródło: opracowanie własne na podstawie GUS, Bank Danych Lokalnych, oprac. własne

Wśród bezrobotnych dominują osoby długotrwale bezrobotne (39,13%), które najczęściej cechują się niskim poziomem wykształcenia, brakiem kwalifikacji zawodowych, częściej zamieszkują w miejscowościach wiejskich. W 2020 roku nadal utrzymywała się tendencja przewagi liczby kobiet wśród bezrobotnych w ogólnej liczbie to 50,24% z JG i 49,43% bez JG.

Często problemem w znalezieniu zatrudnienia jest brak wykształcenia, doświadczenia, słaba zdolność wykorzystywania technologii, brak znajomości języka obcego. Zgodnie z danymi PUP w Jeleniej Górze bezrobotni będący w szczególnej sytuacji na rynku pracy to: osoby bezrobotne do 30 roku życia, powyżej 50 roku życia, długotrwale bezrobotne, korzystające ze świadczeń pomocy społecznej, posiadające co najmniej jedno dziecko do 6 roku życia lub co najmniej jedno dziecko niepełnosprawne do 18 roku życia oraz osoby niepełnosprawne.

Grupa osób będących w szczególnej sytuacji na rynku pracy została rozszerzona o osoby poszukujące pracy niepozostające w zatrudnieniu lub niewykonujące innej pracy zarobkowej, z wyłączeniem opiekunów osoby niepełnosprawnej pobierających świadczenie pielęgnacyjne lub specjalny zasiłek opiekuńczy na podstawie przepisów o świadczeniach rodzinnych lub zasiłek dla opiekuna na podstawie przepisów o ustaleniu i wypłacie zasiłków dla opiekunów.

Relacja liczby osób bezrobotnych do liczby ludności w wieku produkcyjnym w 2020 roku na obszarze LGD kształtuje się średnio dla obszaru LGD na poziomie 5,16 %, co w porównaniu do obszaru Dolnego Śląska (4,0%) i Polski (4,6%) stanowi znacznie wyższą wartość. Występuje niski przyrost naturalny, migracja zarobkowa młodzieży i ludzi wykształconych do obszarów oferujących pracę lub lepsze warunki zatrudnienia. Saldo migracji w roku 2020 na obszarze LGD wyniosło – 129 dla obszaru łącznie z JG i znacznie mniej – 46 dla obszaru bez JG. Szczególne ważne jest przeciwdziałanie odpływowi osób młodych z obszaru np. poprzez tworzenie lepszych warunków do życia, zakładania rodziny, pracy, oferty dla młodzieży, stwarzania warunków do prowadzenia działalności gospodarczej.

Szczególne znaczenie ma rozwijanie oferty związanej z wykorzystywaniem inteligentnych rozwiązań, z wykorzystaniem zasobów lokalnych, rzemiosła, tradycji, zasobów rolnych, inwestowanie w zieloną gospodarkę oraz dotacje w tym zakresie dla osób poszukujących pracy, w tym dla osób młodych, kobiet, osób zniepełnosprawnościami, rolników i domowników rolników.

e) działalność sektora społecznego, w tym integracja/rozwój społeczeństwa obywatelskiego;

Działalność sektora społecznego, w tym integracja i rozwój społeczeństwa obywatelskiego, jest bardzo ważna dla obszaru LGD i jego mieszkańców. Sektor społeczny obejmuje organizacje pozarządowe, stowarzyszenia, fundacje, kościoły oraz inne formy inicjatyw społecznych, które podejmują działania na rzecz dobra społecznego. Średnia liczba fundacji, stowarzyszeń i organizacji społecznych w gminach w latach 2015- 2020 wzrosła. Najwyższy odsetek wzrostu

średniej liczby organizacji na 10 tys. mieszkańców organizacji pozarządowych zanotowano w gminie Mysłakowice oraz w Kowarach.

NGO na terenie LGD są inicjatorem znanych wydarzeń np.: Bieg Piastów, Festiwal dell`Arte, Gitarą i...., Przejście Kotliny Jeleniogórskiej, Festiwal Ducha Gór, Uniwersytet Tradycji, festiwale i przeglądy Teatru Cinema itd., które mają większy rozmiar i znaczenie również turystyczne. Średnia wzrostu na obszarze LGD jest większa niż średnia dla województwa dolnośląskiego, co świadczy o potencjale NGO do przyjmowania delegowanych działań w odniesieniu do obszarów i grup identyfikowanych w konsultacjach społecznych: młodzieży, seniorów, kobiet, osób niepełnosprawnych, inteligentnych rozwiązań (Smart Village), integracji pokoleń, współpracy na rzecz klimatu, środowiska, ochrony krajobrazu, otoczenia troską i opieką osoby potrzebujące. Uczestnicy konsultacji uznali za ważniejsze wspieranie mieszkańców niż turystów.

Tabela 9. Fundacje, stowarzyszenia i organizacje społeczne na obszarze LSR, średnia na 10 tys. mieszkańców

ROK / Nazwa gminy	2015	2016	2017	2018	2019	2020	zmiana 2015/20	
							ilość	%
DOLNOŚLĄSKIE	39	40	42	40	42	43	4	10,3
Mysłakowice	**32**	34	36	35	39	**41**	9	28,1
Podgórzyn	**52**	57	63	65	65	**64**	12	23,1
Janowice Wielkie	**42**	39	42	42	44	**40**	-2	-4,8
Karpacz	**80**	84	89	84	85	**87**	14	8,8
Szklarska Poręba	**70**	75	78	65	68	**66**	5	7,1
Piechowice	**29**	35	35	27	29	**28**	-1	-3,4
Kowary	**21**	22	23	24	24	**26**	5	23,8
Jelenia Góra	**48**	51	53	47	48	**49**	2	4,2
Średnia dla gmin LGD	**47**	**50**	**52**	**49**	**50**	**50**	**x**	

źródło: opracowanie własne na podstawie GUS, Bank Danych Lokalnych

Profil działalności społecznej jest bardzo zróżnicowany i obejmuje m.in. działania dotyczące kultury, edukacji, sportu, rekreacji, turystyki, zrównoważonego rozwoju, zachowania dziedzictwa, współpracy międzynarodowej, pomocy osobom i rodzinom, rehabilitacji, rozwoju lokalnych wspólnot, rozwoju przedsiębiorczości, poszanowania energii, kultywowania tradycji, pielęgnowania polskości i wielu innych. Działają organizacje zajmujące się wspieraniem rozwoju intelektualnego, kulturalnego i zawodowego dzieci i młodzieży.

Integracja społeczna na obszarze LGD: Podczas konsultacji społecznych mieszkańcy obszaru zgłaszali wielokrotnie problemy takie jak: mały stopień zaangażowania społeczności lokalnej w życie regionu, niski stopień integracji mieszkańców ze sobą oraz niski stopień utożsamiania się z miejscem, w którym żyją. Integracja społeczna na obszarze LGD będzie poprawiana i rozwijana poprzez szereg działań, m.in.: **stworzenie przestrzeni dialogu czyli przestrzeni**, w której ludzie mogą swobodnie rozmawiać i dzielić się swoimi doświadczeniami np. spotkania w grupach, dyskusje online lub spotkania w szkole lub miejscu pracy; **wspieranie różnorodności kulturowej poprzez organizowanie imprez i wydarzeń kulturalnych**, które umożliwią ludziom poznawanie różnych kultur i tradycji; **aktywność społeczna**, która może pomóc w nawiązywaniu kontaktów i integracji społecznej; **wspieranie wolontariatu**, który może być skutecznym sposobem na integrację społeczną, ponieważ pozwala ludziom pracować razem w celu osiągnięcia wspólnego celu. Realizacja w/w inicjatyw będzie kontynuowana na etapie wdrażania nowej LSR. Kluczowa dla skutecznego działania sektora społecznego będzie współpraca i integracja między organizacjami pozarządowymi oraz władzami lokalnymi. Dzięki temu można osiągnąć lepsze rezultaty i wzmocnić pozycję społeczeństwa obywatelskiego w procesie podejmowania decyzji na poziomie lokalnym. Należy jednak pamiętać, że integracja społeczna to długi proces i wymaga zaangażowania i wysiłku ze strony całego społeczeństwa.

f) problemy społeczne, ze szczególnym uwzględnieniem problemów ubóstwa i wykluczenia społecznego

Najważniejszą niekorzystną zmianą społeczną obszaru LGD jest **starzejące się społeczeństwo (trend światowy)**. Na obszarze LGD odnotowuje się przewagę osób po 50 r.ż. w stosunku do osób poniżej 25 r.ż. W roku 2020 łącznie z

miastem Jelenia Góra liczba młodzieży w wieku 15-24 wynosiła 10 137 os., liczba osób po 50 roku życia wynosiła 55 754 os. Z pominięciem Jeleniej Góry – miasta powyżej 20 tys., młodzież 15-24 – 4286 os., osoby po 50 r.ż. – 20 863 os.

W ciągu ostatnich lat wzrósł znacząco wskaźnik obciążenia demograficznego, czyli stosunek liczby osób w wieku nieprodukcyjnym (zazwyczaj 65 lat i więcej) do liczby osób w wieku produkcyjnym (zazwyczaj w przedziale 15-64 lat). W roku 2020 na obszarze całej LGD wynosił średnio już 21,54, o 2 pkt. % wyższy niż średnia w województwie dolnośląskim. Natomiast w tabeli poniżej widoczne są dane dla każdej gminy odrębnie, z której wynika, że jedynie Gmina Mysłakowice i Janowie wielkie znajdują się poniżej średniej wojewódzkiej, natomiast pozostałe gminy w większości jeszcze bardziej przekraczają średnią wojewódzką (ok. 1-5 pkt. %). To bardzo niepokojące i wymaga pilnych działań. Wskaźnik ten jest ważnym miernikiem demograficznym, ponieważ odzwierciedla stopień obciążenia społeczeństwa przez osoby niepracujące, które wymagają wsparcia finansowego i opieki ze strony osób w wieku produkcyjnym.

W trakcie konsultacji społecznych mieszkańcy wskazali kolejne niekorzystne zjawisko obszaru LSR – **odpływ młodych ludzi poza obszar LGD**. Często wynika z braku perspektyw dla młodzieży. Migracje i emigracje ludzi młodych, którzy szukają pracy w miejscach z bardziej atrakcyjnym rynkiem pracy przekłada się również na mniejszą liczbę urodzeń na obszarze LSR, co bezpośrednio wpływa na starzenie się społeczności lokalnej. Ujemny przyrost naturalny wynosił w 2020 r. średnio -9,6, będąc jednym z najniższych w województwie, w samym zaś województwie dolnośląskim był to wskaźnik na poziomie -4,07. Aby zapobiec ujemnemu przyrostowi naturalnemu, potrzebne są skoordynowane działania, które obejmują zarówno politykę społeczną, jak i zdrowotną, a także uwzględniającą migrację np. programy opieki nad dziećmi, korzystne ulgi podatkowe dla rodzin, ułatwienia dla kobiet w pogodzeniu pracy z opieką nad dziećmi, poprawa dostępu do służby zdrowia, promowanie zdrowego stylu życia, edukacja na temat higieny i profilaktyki zdrowotnej, itp. Szansą zatrzymania tego procesu jest tworzenie atrakcyjnych miejsc pracy i życia na obszarze LSR. W tym celu działania LGD będą ukierunkowane na dofinansowanie przedsięwzięć tworzących nowe miejsca pracy dla osób młodych oraz wsparcie osób młodych jak najszybciej przed dorosłością, włączać w działania, by tworzyć klimat do pozostania.

Tabela 10. Wskaźnik obciążenia demograficznego obszaru LSR (źródło: opracowanie własne na podstawie GUS, Bank Danych Lokalnych)

Nazwa gminy	Rok 2015	Rok 2016	Rok 2017	Rok 2018	Rok 2019	Rok 2020	Rok 2021
DOLNOŚLĄSKIE	16,2	17	17,7	18,4	19	19,3	**19,8**
Mysłakowice	14	14,7	15,5	16,1	16,9	18,1	19
Podgórzyn	16	17,1	18	18,8	19,7	20,2	20,9
Janowice Wielkie	14,6	15	16	16,8	17,8	18,2	19
Karpacz	16	16,9	17,9	18,6	19,7	22,6	23,4
Szklarska Poręba	18	18,8	19,4	20,2	21,1	22,8	23,4
Piechowice	17,1	18	19,4	20,2	21,2	22,4	23,5
Kowary	16,7	17,9	18,9	20	21,1	23,3	24,5
Jelenia Góra	19,9	21	21,9	22,9	23,8	24,7	**25,5**
Średnia dla gmin LGD	**16,54**	**17,43**	**18,38**	**19,2**	**20,16**	**21,54**	**22,4**

Środowiskowa pomoc społeczna na obszarze LGD – łącznie na całym obszarze w 2020 roku o 21% mniej gospodarstw korzystało z pomocy społecznej w porównaniu z rokiem 2015. Jednak wskaźniki obciążenia demograficznego i rosnąca liczba osób starszych wskazują na konieczność podjęcia działań w tym zakresie. Z placówek opiekuńczych na obszarze LSR dostępne są usługi opiekuńcze: w domach pomocy społecznej, w domach osób wymagających troski. Jednak osób potrzebujących wsparcia przybywa w szybkim tempie (szybki postęp wskaźnika obciążenia demograficznego). Ponadto dla osób uzależnionych znajduje się „Czerwony Dworek" w Mysłakowicach (MONAR). W odniesieniu do tych potrzeb i danych razem z 10-cioma partnerami z samorządów lokalnych oraz innymi partnerami społeczno-gospodarczymi zaplanowano realizację projektu z innych środków niż PS WPR dot. teleopieki i świadczenia usług opieki w postaci pomocy sąsiedzkiej w domu osoby, w znanym środowisku, ze środków ZIT AJ, FEDŚ 2021-27.

Celem takich działań jest jak najdłuższy pobyt osoby starszej w domu, zamiast w ośrodkach opieki, w których brakuje miejsca. Uczestnicy konsultacji zauważają też tendencję przeprowadzania się mieszkańców do innych miejscowości, co sprzyja wynajmowaniu własnych mieszkań lub domów turystom. Jednocześnie rośnie liczna mieszkań, w tym na wynajem. W 2020 r. Najwięcej mieszkań oddano do użytku Szklarskiej Porębie (636) i w Karpaczu (565). Widoczne są przejawy zmieniającej się demografii. Liczba mieszkańców zmniejsza się, co jest charakterystyczne dla południowo-zachodniej części kraju. Według prognoz statystycznych (Agenda terytorialna, 2020), taka tendencja utrzyma się w przyszłości.

g) podejście LGD do kwestii przestrzegania zasady równości szans i niedyskryminacji

LGD Partnerstwo Ducha Gór kierując się zasadami horyzontalnymi określonymi w art. 9 rozporządzenia 2021/1060:

1) poszanowania praw podstawowych oraz przestrzegania Karty praw podstawowych Unii Europejskie,
2) zasady równości kobiet i mężczyzn,
3) zasady równości szans ze względu na płeć, rasę lub pochodzenie etniczne, religię lub światopogląd, niepełnosprawność, wiek lub orientację seksualną, w tym dostępności dla osób z niepełnosprawnościami, dokonało w statucie odpowiednich zmian w tym zakresie oraz przyjęło **następujące standardy:**

- **standardy pracy z młodzieżą** – zasady, metody pracy z młodzieżą.
- **standardy pracy z seniorami** – zasady, metody pracy z seniorami.
- **standardy konsultacji społecznych** – zasady, terminy i formy społecznych konsultacji.
- **standardy równości kobiet i mężczyzn, równości szans i niedyskryminacji** – zasady równości kobiet i mężczyzn, zasady równości szans ze względu na płeć, rasę lub pochodzenie etniczne, religię lub światopogląd, niepełnosprawność, wiek lub orientację seksualną, w tym dostępności dla osób z niepełnosprawnościami, określające sposoby respektowania tych praw w praktyce. Są one przejawem wyrażania troski o wszystkich, odpowiedzialności i partnerskiego podejścia, uwzględniania innych potrzeb, funkcjonowania czy możliwości zrozumienia treści. Każdy człowiek funkcjonuje inaczej, funkcjonowanie człowieka zmienia się ponadto w czasie i nie jest stałe. Zaakceptowanie tych faktów prowadzi do większej uwagi, tolerancji i troski wobec potrzeb i funkcjonowania innych.

  W praktyce respektowanie tych praw będzie stosowane na różnych polach:

1) Inkluzywny język,
2) działania informacyjne i komunikacyjne dostosowane do konkretnych,
3) stosowanie różnych narzędzi dostosowanych do odbiorców,
4) dbałość o uzyskanie wiedzy i informacji zwrotnej jakie potrzeby ma konkretna osoba biorąca udział np. w spotkaniu, szkoleniu, wyjeździe itp.
5) monitorowanie i raportowanie,
6) kampanie informacyjne,
7) szkolenia dla pracowników instytucji publicznych i prywatnych,
8) zapewnienie odpowiedniej infrastruktury dla osób z niepełnosprawnościami lub szczególnymi potrzebami,
9) konsultowanie i konfrontowanie standardów i konkretnych rozwiązań z osobami, których one dotyczą.
10) wszystkie zasoby cyfrowe LGD będą spełniać kryteria dostępności, pozwalające na wygodne, intuicyjne korzystanie z zasobów osobom z różnymi rodzajami niepełnosprawności zgodnie ze standardem WCAG 2.0 m.in. w przypadku wizyt w biurze osób z niepełnosprawnościami przystosujemy przestrzeń do potrzeb tej osoby, a jeżeli nie będzie to możliwe, wspólnie określimy miejsce innego spotkania. Ważne jest, aby podejście to było systematyczne i zintegrowane z całością działań podejmowanych przez LGD i lokalne samorządy.

Wyrównanie szans osób z niepełnosprawnościami. Ważnym aspektem będzie dostosowanie infrastruktury i otoczenia do potrzeb tych osób – obiekty publiczne powinny być przystosowane tak aby mogły one swobodnie i bezpiecznie z nich korzystać. Na obszarze LGD istotne będzie też zapewnienie dostępności technologicznej – technologia może być kluczowa dla umożliwienia osobom z niepełnosprawnościami pełnego korzystania z różnych usług i możliwości, dlatego ważne jest, aby była ona dostępna i przystępna dla wszystkich.

Wyrównanie szans i zapewnienie dostępności dla ludzi młodych. Na obszarze LGD zauważalny jest problem wykluczenia społecznego młodych ludzi, który może mieć długotrwałe skutki na ich życie i przyszłość. Aby zapobiec wykluczeniu społecznemu młodych ludzi, na obszarze LGD konieczne będzie podejmowanie działań na wielu poziomach

społecznych i instytucjonalnych, należy pamiętać, że przeciwdziałanie wykluczeniu społecznemu dzieci i młodzieży jest kluczowe dla zapewnienia im zdrowego rozwoju i szczęśliwego życia. Ważnym aspektem jest zapewnienie dostępu do jakościowej edukacji, bez względu na poziom dochodów rodziny, włącznie z programami nauczania w szkołach i zajęciami pozalekcyjnymi. Na obszarze LGD ważne będą wspierane aktywności pozaszkolne, takie jak kluby sportowe, koła zainteresowań czy organizacje młodzieżowe, pozwalające ludziom młodym rozwijać swoje zainteresowania i umiejętności. LGD jest i będzie ukierunkowane na integrację społeczną, organizowanie wydarzeń kulturalnych i społecznych z udziałem młodych ludzi, dzięki czemu będzie możliwa ich integracja z rówieśnikami i poznanie różnych kultur. Ważnym aspektem na obszarze LGD będzie walka z dyskryminacją i zwalczanie wszelkich form dyskryminacji wśród dzieci i młodzieży oraz edukacja na temat zdrowego stylu życia, w tym przeciwdziałanie uzależnieniom i promowanie bezpieczeństwa w Internecie. Bardzo ważne będą także działania zapewniające wsparcie psychologiczne dla dzieci i młodzieży. Ponadto LGD będzie działać aktywnie, aby zwiększyć zainteresowanie młodych ludzi swoją działalnością i zachęcić ich do włączenia się w jej realizację, nowością będzie włączenie ludzi młodych do organów LGD (zarząd i rada) oraz zespół ds. młodzieży, dotacje dla młodzieży.

Wyrównanie szans i zapewnienie dostępności dla kobiet i mężczyzn jest kluczowe dla stworzenia bardziej sprawiedliwego społeczeństwa na obszarze LGD, oznacza to, że wszyscy ludzie mają równe szanse i możliwości, niezależnie od płci. Stosowanie tej zasady ma pozwolić na osiągnięcie stanu, w którym kobietom i mężczyznom przypisuje się taką samą wartość społeczną, równe prawa i obowiązki. Obie płcie będą miały równy dostęp do korzystania z zasobów (rozumianych jako środki finansowe, szanse rozwoju). Aby osiągnąć ten cel, potrzebna jest szeroko zakrojona praca na wielu frontach, takich jak edukacja, prawodawstwo, kultura i społeczeństwo.

Działania realizowane w ramach LSR będą dostępne dla osób obojga płci, bez względu na pochodzenie, status społeczno-ekonomiczny itp. Zapewniamy równy udziału kobiet i mężczyzn w procesach decyzyjnych na wszystkich poziomach funkcjonowania LGD. Tworzenie warunków do spotkań, warsztatów i ułatwianie komunikacji między ludźmi, otwartych, nie oceniających, wolnych od stereotypów będzie stanowić również przykład i edukację dla tych uczestników, którzy do tej pory nie zwracali na te aspekty uwagi. Współpraca i tworzenie warunków dla funkcjonowania ekonomii społecznej, będziemy wspierać osoby, które są objęte pomocy ośrodka OWES w Jeleniej Górze.

Tabela 11. Podejście do kwestii równości szans (oprac. własne)

Grupa	Opis planowanego wsparcia
osoby z niepełno-sprawnością	Wsparcie informacyjne, propagowanie wrażliwości na potrzeby tych osób, a także weryfikację przez osoby niepełnosprawne planowanych inicjatyw, w tym np. zaangażowanie osób niepełnosprawnych przy weryfikacji projektów i wykonania udogodnień arch tektonicznych i innych, stale doskonalimy dbałość o uwzględnienie ograniczeń i trudności, które mogą dotykać osoby z niepełnosprawnością.
młodzież	Systematyczne wsparcie, oparte na zasadach i standardach pracy z młodzieżą, będzie koordynowane przez zespół zadaniowy, a realizowane przez wiele podmiotów; ważne też będzie zaangażowanie młodzieży w debaty, deliberacje, konsultacje, zespoły zadaniowe i aktywność lokalną. Dostępność miejsc, obiektów lub lokali dla młodych mieszkańców i zapewnienie wsparcia w aktywności będą jednym z priorytetów wsparcia tej grupy. Zamierzamy także zwracać uwagę na bezpieczeństwo dzieci i młodzieży, związane z transportem, cyberprzestrzenią i różnymi przejawami przemocy. Zostaną opracowane zasady i będzie prowadzona stała kampania wzmacniająca wiarę w siebie, poczucie bezpieczeństwa, poczucie wpływu na otoczenie – we współpracy z młodymi mieszkańcami i zainteresowanymi partnerami.
równość kobiet i mężczyzn	Propagowanie równego traktowania oraz uwzględnienie kompensacji niedoreprezentowanej płci w niektórych środowiskach (edukacja, oferta miejsc i zajęć rekreacyjnych) przez realizację projektów. Może temu służyć zaangażowanie mężczyzn, zwłaszcza w edukacji pozaformalnej. Zróżnicowane potrzeby kobiet i mężczyzn, chłopców i dziewcząt, a także kompensacja deficytów, które mogą utrudniać różnym osobom włączenia społeczne, satysfakcjonującą aktywność zawodową lub spełnianie się w roli rodzicielskiej, a w starszym wieku – odpowiedni sposób odżywiania, zachowanie aktywności i samodzielności połączone z prawidłowymi relacjami społecznymi – będą stanowić podstawę różnych inicjatyw, m.in. w ramach inteligentnej wsi.

h) dziedzictwo kulturowe/zabytki

Skomplikowana i trudna historia obszaru pozostawiła po sobie na całym obszarze objętym LSR bogactwo tradycji i wielokulturowość – z jednej strony są to zwyczaje i dawne zawody, które są pozostałością po niemieckiej i czeskiej historii Kotliny, z drugiej – wszystko to, co przywieźli ze sobą mieszkańcy różnych części Polski, którzy osiedlili się tutaj w latach powojennych: tradycje górnicze, tradycje zielarskie i laboranckie, tradycje szklarskie, tradycje tkackie, tradycje piernikarskie, tradycje kulinarne, tradycje turystyczne, postać Ducha Gór. Na potencjał obszaru objętego LSR obok walorów krajobrazowych składają się także zabytki. O wyjątkowości obszaru LGD świadczy nagromadzenie wybudowanych tu zamków, pałaców i towarzyszących im ogrodów. Warto nadmienić, iż zespoły pałacowo-parkowe położone na terenie gmin: Mysłakowice, Podgórze oraz miast Jelenia Góra i Kowary zostały uznane za Pomnik Historii rozporządzeniem Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 20 września 2011. Liczba zabytkowych obiektów w poszczególnych gminach wg Wykazu Zabytków Województwa Dolnośląskiego prowadzonego przez Wojewódzki Urząd Ochrony Zabytków we Wrocławiu jest znacząca: **Miasto Jelenia Góra** 1872 zabytki: m.in. Plac Ratuszowy, Ratusz i 7 domów, Bazylika Mniejsza pw. Św. Erazma i Pankracego, Kaplica Św. Anny, Fontanna z Neptunem, Baszta i Brama Wojanowska, Cerkiew Prawosławna pw. Świętych Piotra i Pawła, Kościół Łaski, Teatr im. C.K. Norwida, Pałac Paulinum, Zamek Chojnik. **Gmina Mysłakowice** 870 zabytków : m.in. Zespoły Pałacowo-Parkowe w Bobrowie, Wojanowie, Łomnicy, Karpnikach, Bukowcu, Dąbrowicy; domy Tyrolskie w Mysłakowicach, Schronisko Szwajcarka w Karpnikach, Dom Wdowy w Łomnicy, Karczmy Sądowe w Bobrowie i Gruszkowie. **Gmina Podgórzyn** 465 zabytków: Zespół Pałacowo-Parkowy Spiż w Miłkowie i w Staniszowie, Kaplica św. Anny w Sosnówce. **Gmina Janowice Wielkie** 322 zabytki: Zamek Bolczów, Kościół parafialny pw. św. Jana Chrzciciela wraz z cmentarzem przykościelnym w Komarnie, wieża w Radomierzu. **Miasto Karpacz** 436 obiektów: kościół Wang wraz z przykościelnym cmentarzem, schronisko górskie „Strzecha Akademicka", kaplica pw. Św. Wawrzyńca, budynek obserwatorium meteorologicznego na Śnieżce. **Miasto Kowary** 579 obiektów: Kościół Parafialny pw. Imienia NMP z plebanią oraz przykościelnym cmentarzem, Kowarska Starówka z Ratuszem, Kaplica św. Anny, zabytkowe szpitale „Bukowiec" i „Wysoka Łąka", Pałace: Ciszyca, Smyrna, Nowy Dwór. **Miasto Piechowice** 372: Zespół Pałacowo-Parkowy Pakoszów, kościół katolicki pw. św. Antoniego Padewskiego wraz z Plebanią, kościół pw. Bożego Ciała wraz z cmentarzem przykościelnym, wieża ciśnień, schronisko Śnieżne Kotły. **Szklarska Poręba** 521 obiektów: dom Carla i Gerharda Hauptmanów ob. Muzeum, Kościół pomocniczy MB Różańcowej z cmentarzem przykościelnym, Kościół pw. Bożego Ciała wraz cmentarzem przykościelnym, budynek fabryczny huty „Julia", młyn św. Łukasza.

Ważnymi miejscami związanymi z dziedzictwem są Muzeum Karkonoskie, Muzeum Przyrodnicze. Wartości te wymagają zarówno szczególnej, wzmożonej ochrony jak i pełniejszego aktywnego wykorzystania dla rozwoju turystyki – historycznie wykształconej podstawowej funkcji obszaru. W obliczu obserwowanych trendów w turystyce, polegających na poszukiwaniu historii, tajemnic i śladów przeszłości, niewątpliwym atutem staje się bogactwo tradycji – zarówno przedwojennych jak i przywiezionych po wojnie. Podczas konsultacji społecznych mieszkańcy wielokrotnie podkreślali, że to na tradycjach, historii i produkcie lokalnym należy budować nowe atrakcje turystyczne w regionie. Miejsca ciekawe, dostarczające żywego kontaktu z tradycją i rzemiosłem (warsztaty) mają szansę w zrównoważony sposób rozwijać region na równi z zastanym bogactwem atrakcji turystycznych. Jest to też szansa dla starych i zaniedbanych obiektów, zwłaszcza na terenach wiejskich, które mogą posłużyć za naturalne środowisko dla inicjatyw opartych na powrocie do tradycji i historii. Obok znaczenia walorów lokalnych podkreślano niską świadomość dotyczącą tych wartości. To zapotrzebowanie znalazło odzwierciedlenie w kryteriach dotyczących wyboru operacji opartych na walorach lokalnych oraz w planie komunikacji (szkolenia zwiększające wiedzę i świadomość na temat wartości lokalnych wśród beneficjentów).

i) obszary atrakcyjne turystycznie oraz wskazanie potencjału dla rozwoju turystyki, informacja dotycząca liczby gospodarstw agroturystycznych, wskaźnik Schneidera (intensywność ruchu turystycznego)

Atrakcyjność obszaru LGD wynika z jego położenia geograficznego, gminy LGD położone są w Sudetach Zachodnich, głównie na obszarze Karkonoszy, Rudaw Janowickich i Gór Izerskich.

Karkonosze – najwyższe pasmo Sudetów, rozciągają się na przestrzeni ok. 70 km. Głównym grzbietem przebiega granica polsko-czeska, a najwyższym szczytem jest Śnieżka (1603 m n.p.m.). W 1959 r. utworzono Karkonoski Park Narodowy, który od 1992 roku wraz z czeskim odpowiednikiem (Krkonošský Národní Park) stał się częścią

przygranicznego Rezerwatu Biosfery UNESCO Karkonosze/Krkonoše (MAB) o powierzchni ponad 60 tys. ha. W parku jest 112 km szlaków turystycznych pieszych, są także szlaki narciarskie, w tym 17 km nartostrad. Część szlaków pieszych udostępniono dla rowerzystów. Na szczytowe partie pasma Karkonoszy prowadzą 2 kolejki linowe, zimą zaś funkcjonuje 10 wyciągów dla narciarzy.

Góry Izerskie położone na terenie Czech i Polski w Sudetach Zachodnich mają ukształtowanie terenu i klimat sprzyjające rozwojowi torfowisk wysokogórskich z bogatymi, często unikatowymi roślinami, dogodne warunki do uprawiania turystyki pieszej, rowerowej, konnej i narciarstwa biegowego. Zimą jest dostępnych ponad 100 km tras narciarskich. Na Polanie Jakuszyckiej odbywa się narciarski Bieg Piastów – największa tego typu impreza w kraju. **Rudawy Janowickie** z Rudawskim Parkiem Krajobrazowym to wspinaczka skałkowa oraz ścieżki rowerowe. Schronisko Szwajcarka w stylu alpejskim, Góra Sokolik ze skałkami granitowymi i szkołami wspinaczki oraz niewielkie skalne miasteczko – Starościńskie Skały. **Położenie blisko granicy polsko-czeskiej i polsko-niemieckiej to** dodatkowi turyści (czeskie Karkonosze, Praga, Drezno, Goerlitz). **Karpacz** to kurort i ośrodek sportów zimowych u podnóża Śnieżki, cel wędrówek tysięcy turystów. Tutaj lokowali się poszukiwacze skarbów, laboranci, pasterze i pielgrzymi. Wielki i Mały Staw, Kocioł Łomniczki, grupy skalne Pielgrzymy to znane formacje rejonu Karpacza. Ponadto XII-wieczna Świątynia Wang, Muzeum Sportu i Turystyki, Muzeum Zabawek. W Karpaczu organizowane są ogólnopolskie i międzynarodowe zawody sportowe, maratony rowerowe i biegi górskie. Bardzo dobrze rozwinięta baza noclegowa stawia Karpacz w czołówce polskich miejscowości turystycznych. **Szklarska Poręba** jest miejscowością malowniczo usytuowaną na stokach Karkonoszy i Gór Izerskich. Powszechnie znana jest jako renomowane centrum sportów zimowych oraz doskonałe miejsce letniego wypoczynku dla aktywnych. Ski Arena Szrenica z siecią wyciągów, dośnieżanymi nartostradami, trasy biegowe na Polanie Jakuszyckiej w Szklarskiej Porębie uważane są za jedne z najlepszych w Europie. Górująca nad miastem Szrenica, Wodospad Kamieńczyka, Śnieżne Kotły i Wysoki Kamień to popularne cele pieszych wędrówek. Szklarska Poręba to również Rowerowa Kraina, 20 oznakowanych tras rowerowych o łącznej długości 450 km. W Muzeum Karkonoskim można zapoznać się z tradycjami tutejszej kolonii artystycznej, tworzonej m.in. przez braci Carla i Gerharta Hauptmannów, a także wspaniałą kolekcją obrazów jednego z najbardziej rozpoznawalnych polskich malarzy – Wlastimila Hofmana. **Kowary** – usytuowane między Karkonoszami i Rudawami Janowickimi, dawne „Królewskie Miasto Górnicze". Kowarskie atrakcje: Starówka, Park Miniatur Zabytków Dolnego Śląska z Pałacową Bawialnią, Dom Tradycji Miasta Kowary, Muzeum Sentymentów oraz Podziemne Trasy Turystyczne: Sztolnie Kowary w „Kopalni Liczyrzepa" i „Kopalnia Podgórze". Kowarskie szczyty Wołowej Góry i Rudnika przyciągają amatorów paralotniarstwa, z przełęczy Okraj wytyczono liczne szlaki piesze i rowerowe. **Piechowice** – w Karkonoszach i Górach Izerskich gmina ma w swoich granicach Śnieżne Kotły, Wodospad Szklarki, Rezerwat „Krokusy w Górzyńcu" i 700-letniego cisa. Piechowice słyną także z wyrobów Huty Szkła Kryształowego „Julia" jedynej takiej po polskiej stronie Karkonoszy. **Gmina Mysłakowice** to bogaty w zabytki zakątek Kotliny Jeleniogórskiej. Pałace m.in. w Łomnicy, Dąbrowicy, Wojanowie, Karpnikach, Bukowcu tworzą Dolinę Pałaców i Ogrodów Kotliny Jeleniogórskiej. Ponadto domy tyrolskie w Mysłakowicach. **Gmina Podgórzyn** to Wodospad Podgórnej, Kaskad Myi, Szwedzkie Skały, do Dobrego Źródła, Witosza i Słonecznik. Pałace w Miłkowie i Staniszowie, Kaplica św. Anny w Sosnówce, Zamek księcia Henryka, sudeckie chaty przysłupowe, domy tyrolskie i wiejskie kościółki. **Gmina Janowice Wielkie** zamek Bolczów, skałki Krowiarki, Piec, Skalny Most, do wspinaczki skałkowej oraz pobliskie Góry Sokole. W Miedziance znajduje się browar rzemieślniczy, trasy spacerowe między Miedzianką a Mniszkowem, gdzie mieści się barokowy dworek.

Jelenia Góra położona jest w samym centrum malowniczej Kotliny Jeleniogórskiej, otoczonej ze wszystkich stron górami. Miasto przyciąga nie tylko swym urokliwym usytuowaniem, ale i bogatą historią, która jest efektem mieszania się na tym terenie trzech kultur: polskiej, niemieckiej i czeskiej. Dzisiejsza Jelenia Góra o pięknie zachowanej historycznej zabudowie ze wspaniałymi budowlami pałacowymi i kościelnymi, architekturą uzdrowiskową, parkami oraz ogrodami jest naturalnym ośrodkiem kulturalnym, edukacyjnym i gospodarczym regionu. Wizytówką miasta jest rynek z ratuszem, otoczony podcieniowymi kamieniczkami, uchodzący za jeden z najpiękniejszych na Dolnym Śląsku. W granicach miasta znajduje się znane z gorących źródeł Uzdrowisko Cieplice, Sobieszów z ruinami zamku Chojnik oraz Jagniątków z Muzeum Miejskim Dom Gerharta Hauptmanna. Występujące w mieście doskonałe tereny do uprawiania różnych form kolarstwa od rekreacyjnego po wyczynowe są zachętą dla rowerzystów, a jeleniogórzanka Maja Włoszczowska – wicemistrzyni olimpijska – tutaj właśnie szlifuje swoją formę. Amatorom sportów ekstremalnych

miasto oferuje możliwość uprawiania wspinaczki górskiej i szybownictwa. Jelenia Góra jest kulturalnym i artystycznym centrum regionu, znanym z festiwali muzycznych, filmowych, niekonwencjonalnych działań teatralnych i pielęgnacji tradycji.

Obszar LGD jest jednym z najbardziej popularnych regionów turystycznych w Polsce, co oznacza, że **intensywność ruchu turystycznego** w tym regionie jest dość wysoka. W sezonie letnim, liczba turystów odwiedzających region znacznie wzrasta ze względu na możliwość uprawiania turystyki pieszej i rowerowej, a także zwiedzania pięknych krajobrazów i zabytków kultury. W sezonie zimowym, obszar LGD jest popularnym miejscem do uprawiania sportów zimowych, co również przyczynia się do wzrostu intensywności ruchu turystycznego. Należy jednak pamiętać, że intensywność ruchu turystycznego może się znacznie różnić w zależności od pory roku, warunków pogodowych, aktualnej sytuacji epidemiologicznej, a także innych czynników, takich jak organizowane imprezy czy promocja regionu. Wg danych GUS/BDL w 2020 roku na obszarze LGD było 334 obiektów noclegowych (w tym min. hotele, pensjonaty, schroniska, ośrodki wczasowe, schroniska młodzieżowe, ośrodki kolonijne, kempingi, kwatery agroturystyczne itp.), oferujące łącznie 24 517 miejsc noclegowych. Ponadto w gminie Janowice Wielkie funkcjonowało 9 kwater agroturystycznych dysponujących łącznie 123 miejscami noclegowymi, w gminie Mysłakowice funkcjonowały 3 kwatery agroturystyczne z 54 miejscami noclegowymi, zaś w gminie Podgórzyn było 28 kwater agroturystycznych z 359 miejscami noclegowymi. **Łącznie w 2020 r. na obszarze LGD funkcjonowało 40 kwater agroturystycznych, co stanowi ok. 12% wszystkich obiektów noclegowych na obszarze LGD**, z 536 miejscami noclegowymi, co stanowi ok. 2% wszystkich miejsc noclegowych na obszarze LGD. Jednym ze wskaźników, który może pomóc w zrozumieniu intensywności ruchu turystycznego w Karkonoszach, jest wskaźnik Schneidera, wyrażony liczbą turystów korzystających z noclegów, przypadającą na 100 mieszkańców obszaru. W związku z powyższym przyjęto do Wskaźnika Schneidera liczbę turystów korzystających z noclegów w powiecie Karkonoskim i powiecie/mieście Jelenia Góra, przypadającą na 100 mieszkańców obszaru (dot. powiat Karkonoski i powiat/miasto Jelenia Góra). Intensywność Ruchu Turystycznego na obszarze objętym LGD (z JG) w roku 2020 wyniosła **431** wg wskaźnika Schneidera, przy różnica jest ogromna: w powiecie jeleniogórskim/karkonoskim wartość wskaźnika osiągnęła **aż 891,11**, a w powiecie/mieście Jelenia Góra tylko **63,78**. W 2020 r. wyraźnie widać spadek ruchu turystycznego, który spowodowany był epidemią koronawirusa, w kolejnym roku widać już jego wzrost.

j) obszary wiejskie, z uwzględnieniem rolników, domowników, mieszkańców z obszarów po PGR

Na koniec 2020 r. wg danych dot. opłat podatkowych rolników było blisko 1000 rolników, z czego 101 w gospodarstwach o powierzchni 10-15 ha, 102 w gospodarstwach o pow. 16-50 ha, 23 – w gospodarstwach o powierzchni 51-99 ha oraz 13 – w gospodarstwach o pow. powyżej 100 ha. Z ubezpieczenia rolniczego korzystało 575 osób (2020, KRUS). Obszary po PGR występują w gminach: Janowice Wielkie (miejscowość Komarno), Jelenia Góra, Kowary, Mysłakowice (miejscowości Bukowiec, Bobrów, Wojanów, Dąbrowica, Kostrzyca, Krogulec, Mysłakowice, Łomnica), Podgórzyn (miejscowości Borowice, Marczyce, Miłków, Podgórzyn, Sosnówka, Staniszów) oraz w Szklarskiej Porębie. Na obszarze LGD przed przemianami społecznymi znajdowało 18 się PGR-ów na terenie gmin.

Obecnie szacuje się, że na obszarach po PGR mieszka:

a) Komarno, **Gmina Janowice Wielkie**, 200 osób,
b) **Miasto Jelenia Góra**, 200 osób,
c) **Miasto Kowary**, 200 osób,
d) **Gmina Mysłakowice:** Bukowiec – 50 osób, Bobrów – 20 osób, Wojanów – 40 osób, Dąbrowica – 40 osób, Kostrzyca – 80 osób, Krogulec – 10 osób, wieś Mysłakowice – 180 osób, Łomnica – 150 osób,
e) **Gmina Podgórzyn**, Borowice – 15 osób, Marczyce – 15 osób, Miłków – 80 osób, Podgórzyn – 70 osób, Sosnówka – 50 osób, Staniszów – 40 osób,
f) **Miasto Szklarska Poręba** – 30 osób
g) Karpacz i Piechowice PGR nie funkcjonowały.

k) rolnictwo i rynek rolny

Obszar LGD Partnerstwo Ducha Gór należy do górskich i podgórskich obszarów o warunkach niekorzystnych pod względem warunków gospodarowania w rolnictwie. Obecnie **główne kierunki produkcji rolnej** to:

1) w ramach produkcji zwierzęcej: hodowla bydła (przede wszystkim rasy mięsne, mniej ras mlecznych), hodowla karpia i innych ryb słodkowodnych (np. pstrąga), hodowla koni, hodowla kóz;

2) w ramach produkcji roślinnej: uprawa zboża na paszę dla zwierząt, uprawy warzyw i owoców a wśród upraw dominują sadownictwo i warzywnictwo.

W roku 2020 na obszarze LGD 1614 osób było zatrudnionych w gospodarstwach rolnych, w tym 978 mężczyzn i 636 kobiet. Wg danych GUS BDL, na koniec 2020 r. na obszarze LGD (włącznie z Jelenią Górą) znajdowały się 932 gospodarstwa rolne, w tym 22 gospodarstwa do 1 h włącznie o łącznej powierzchni 20,36 ha, 482 gospodarstwa 1-5 ha o łącznej powierzchni 1447,71 ha, 192 gospodarstwa 5-10 ha o łącznej powierzchni 1427,44 ha, 54 gospodarstwa 10-15 ha o łącznej powierzchni 776,25 ha i 182 gospodarstwa 15 ha i więcej o łącznej powierzchni 10 846,70 ha). Na obszarze LGD znacznym stopniu przeważają małe gospodarstwa od 1-5 ha. Niewielka powierzchnia użytków rolnych nie jest w stanie zapewnić wystarczającego dochodu dla właścicieli gospodarstw rolnych i ich domowników, dlatego wielokrotnie małe gospodarstwa rolne poszukują możliwości przebranżowienia się. Alternatywą na rozwój małych gospodarstwa na atrakcyjnym turystycznie obszarze LGD będzie rozwijanie pozarolniczych funkcji gospodarstw rolnych w postaci zagród edukacyjnych, działalności agroturystycznej czy krótkich łańcuchy dostaw.

Dostępność produktów rolnych. Mimo rosnącego zapotrzebowania na żywność niskoprzetworzoną: produkty rolne pochodzące z upraw tradycyjnych i ekologicznych, ich dostępność na obszarze jest bardzo ograniczona, choć powoli się to zmienia:

1) w Łomnicy znajduje się sklep przy Gospodarstwie Rolnym „Wiejskie Delicje"(wołowina, jaja, karpie, warzywa i zdrowa żywność), 2) w Łomnicy znajduje się Łomnicka Hala Mleczna z serami wytwarzanymi na miejscu, 3) w Jeleniej Górze powstał Targ Rolny Górskie Smaki, gdzie można kupić żywność od lokalnego rolnika, wytwórcy, który wytwarza żywność z lokalnych źródeł: warzywa, owoce, sery krowie, owcze i kozie, pieczywo na zakwasie, mąki, kasze, płatki zbożowe, przetwory domowe, jaja, miód, słodkie wypieki, smarowidła do pieczywa, wędliny oraz rękodzieło. Można kupić produkty wytworzonych metodami domowymi z ogólnodostępnych źródeł żywności. Społeczność lokalna w konsultacjach uznała, że najważniejsze kierunki jakie należy obrać w rolnictwie to: skrócenie łańcuchów dostaw produktów rolnych (utworzenie punktów sprzedaży produktów rolnych, uruchomienie paczki od rolnika czy systemu informacji o gospodarstwach rolnych w regionie) oraz poszerzenie oferty żywności niskoprzetworzonej (wspieranie działalności gospodarczej opartej na przetwórstwie). Wymienione powyżej kierunki wspomagające dostęp do produktów rolnych oraz do żywności niskoprzetworzonej mają szansę spowodować także obniżenie bezrobocia na obszarze, przede wszystkim w mniej rozwiniętych gminach wiejskich. Szeroki dostęp do dobrej jakości i zdrowej żywności jest także czynnikiem wspomagającym turystykę.

l) produkty lokalne, tradycyjne i regionalne podkreślające specyfikę danego obszaru (krótki opis produktów charakterystycznych występujących na obszarze), w tym promocji i sprzedaży takich produktów

Na obszarze i w zakresie LGD Partnerstwo Ducha Gór funkcjonuje **Karkonoska Marka Lokalna (KLM)**. To inicjatywa, która oferuje wszystko co najlepsze i autentyczne z Karkonoszy: doskonałe lokalne jedzenie, oparte na lokalnych produktach(serach kozich, ekologicznej wołowinie i baraninie, ekologicznych jajach, owocach, rybach) oraz rękodzieło wykonane przez lokalnych wytwórców: hafty, rzeźby, szkło artystyczne i użytkowe, kompozycje ze starych desek, filcowe zwierzaki, niecodzienne lalki, grafiki, malarstwo i wiele innych. Certyfikat to zastrzeżony znak (2014 r. wpis Urzędu patentowego chroniący znak), potwierdzający lokalność, jakość, tradycyjne metody wytwarzania i naturalne surowce wykorzystane przy produkcji.

W 2023 r. (stan na kwiecień 2023) KML liczyła 56 certyfikowanych produktów, z podziałem na kategorie: **PRODUKTY I WYROBY LOKALNE – PRODUKTY SPOŻYWCZE, DANIA:** Mięso wołowe, karpie, jajka od kur wolno wybiegowych, 2) Sery Łomnickie z Koziej Łąki (na liście produktów tradycyjnych MRiRW), 3) Pierniki trzcińskie, 4) Likier Karkonoski (na liście produktów tradycyjnych MRiRW), 5) Rolada śląska (z łomnickiej wołowiny) z kluskami i modrą kapustą, 6) Kaiserschmarren (Omlet Cesarski) w Camp66, 7) Kluski Izerskie w Chacie Izerskiej, 8) Chleby na zakwasie „Karkonoski" i Pytlowy 100% żytni, 9) Karkonoska zupa gulaszowa z lokalnej wołowiny, z kładzionymi kluskami, 10) Omasta Karkonoska, 11) Miód leśny z terenu Karkonoszy, 12) Pstrąg w zalewie słodko-winnej Mysłakowice, 13) Regionalna zupa rybna – Mysłakowice, 14) Płatki fileta z pstrąga wędzonego na zimno – Mysłakowice, 15) Pstrąg w sosie warzywnym słodko ostrym, 16) Pstrąg w zalewie słodko winnej pomidorowej, 17) Pstrąg wędzony, 18) Pasztet z pstrąga, 19) Paprykarz Karkonoski. 20) Pasta wędzona, 21) Kawa Laboranta, 22) Przetwory owocowo warzywne,

herbaty ziołowe, 23) Sok z aronii ekologicznej 100%, 24) Piwo Pszeniczne Szrenickie, 25) Piwo Orle Pils, 26) Piwo Koźlak Wysoki Kamień, 27) Piwo Kamieńczyk American Pale Ale, 28) Piwo Jakuszyckie Polskie Ale.

PRODUKTY I WYROBY LOKALNE – RZEMIOSŁO, SZTUKA, WYDAWNICTWA: 1) Bransoletki i koszule z haftem zachełmiańskim, 2) Limitowane kartki pocztowe z grafikami i akwarelami autorki o tematyce – Karkonosze, 3) Tomiki wierszy ilustrowane liściakami oraz jednostkowe, niepowtarzalne kompozycje z suchych liści i kwiatów tzw. Liściaki, 4) Anioły Staroskrzydłe, 5) Patery szklane, artystyczna biżuteria szklana, ozdoby ze szkła, szkło użytkowe, 6) Użytkowe i ozdobne wyroby ze starego drewna z ręcznie kutymi elementami metalowymi, z wstawkami ceramicznymi ręcznie malowanymi motywami kulturowymi Krainy Ducha Gór, 7) Książka „Walonowie u Ducha Gór", 8) Książka „Laboranci u Ducha Gór", 9) Książka „Kuchnia Ducha Gór", 10) Książka „Księga Ducha Gór", 11) Rzemiosło artystyczne Jana Gałka.

USŁUGI I WARSZTATY: 1) Warsztaty piernikarskie, 2) Wiejskie Delicje – sklep z wyrobami tradycyjnymi i regionalnym, 3) Szkolenie narciarskie w technice telemark, 4) Dom Górski, 5) Piaskowy Koń – slow travel, 6) Lada Karkonosko-Izerska, galeria artystyczna i sklep z produktami lokalnymi, 7) Muzeum Ziemi JUNA – Strażnica Walcńska, 8) Skarbiec Ducha Gór – sklep z produktami lokalnymi, 9) Muzeum Sentymentów w Kowarach, 10) Ogród Japoński Siruwia, 11) Centrum Dziedzictwa i aktywności twórczej „Stara Remiza", 12) Karkonoski Park Ducha Gór Gigantei w Piechowicach, 13) Wieczorne Spacery z Lampami Naftowymi, 14) Rajdy konne po Krainie Ducha Gór, 15) Obóz jeździecki Mufloniada, 16) Paraluzja. Miejsce wielu sztuk, Galeria obrazów Bartka Draka.

PRODUKT TURYSTYCZNY: 1) Magiczny Szlak Ducha Gór.

LGD wspiera sprzedaż produktów i usług KML, promuje: 1) portal https://skarbiecduchagor.pl/, 2) Internetowy sklep www.sklepduchagor.pl oferuje możliwość zakupu on-line. LGD Partnerstwo Ducha Gór przez 8 lat prowadziło sklep z produktami lokalnymi i rzemiosłem w Karpaczu, jednak pandemia zakończyła sprzedaż, 3) Publikacje, filmy, katalogi, mapy interaktywne. 4) FB i Instagramie profil Karkonosze Slow. 5) Produkty, miejsca Karkonoskiej Marki Lokalnej są udostępnione na dolnośląskim geoportalu. 6) Produkty lokalne są sprzedawane również podczas lokalnych jarmarków, na Targu Rolnym Górskie Smaki w Jeleniej Górze, 7) Produkty są promowane u wspierane przez Festiwal Ducha Gór oraz wydawany kwartalnik „Z Krainy Ducha Gór".

Obecnie sprzedaż na obszarze ma raczej charakter rozproszony: część produktów sprzedają w swoich miejscach rolnicy i wytwórcy (Wiejskie Delicje, Hała Łomnicka Mleczna, Siedlisko Pstrąga, Piernikowy.pl), część oferuje Lada Karkonosko-Izerska w Szklarskiej Porębie, część produktów jest dostępna w wielu sklepach, np : likier karkonoski, kawa laboranta, chleb z piekarni UliJanka, marynowany pstrąg. Niektóre produkty lub potrawy są słabo dostępne na rynku lokalnym poza miejscem ich wytwarzania. „Centrum Produktów i Usług" w Podgórzynie ma w założeniu prowadzić sprzedaż większości markowych produktów.

m) obszar edukacji formalnej oraz pozaformalnej

Wg danych GUS/BDL na koniec roku 2020 **w obszarze edukacji formalnej** funkcjonowały następujące placówki:

- **35 przedszkoli** (2 w Karpaczu, 2 w Kowarach, 2 w Piechowicach, 2 w Szklarskiej Porębie, 1 w gminie Janowice Wielkie, 2 w gminie Mysłakowice, 1 w gminie Podgórzyn, 23, w tym 1 specjalne w Jeleniej Górze), do których łącznie uczęszczało 3570 dzieci, (w tym 31 dzieci do przedszkola specjalnego). Stan wg. danych GUS/BDL na koniec 2020 r.,
- **33 szkoły podstawowe** (3 w Karpaczu, w tym 1 specjalna, 2 w Kowarach, 2 w Piechowicach, 3 w Szklarskiej Porębie, w tym 1 specjalna, 1 w gminie Janowice Wielkie, 3 w gminie Mysłakowice, 5 w gminie Podgórzyn. w tym 1 specjalna, 14 w Jeleniej Górze, w tym 2 specjalne), do których uczęszczało 8870 uczniów, w tym 201 uczniów do szkół specjalnych. Stan wg. danych GUS/BDL na koniec 2020 r.,
- **13 szkół ogólnokształcących,** w tym: **8 LO dla młodzieży** (1 w Karpaczu, 1 w Kowarach, 1 w Piechowicach, 1 w Szklarskiej Porębie, 4 w Jeleniej Górze), do których uczęszczało łącznie 2302 uczniów, **5 LO dla dorosłych** (5 w Jeleniej Górze), do których uczęszczało 416 osób,
- **8 szkół branżowych I i II stopnia** (1 w Karpaczu, 1 w Kowarach, 1 w Szklarskiej Porębie, 1 w Podgórzynie, 4 w Jeleniej Górze), do których łącznie uczęszczało 654 osób,
- **10 techników** (1 w Karpaczu, 1 w Piechowicach, 8 w Jeleniej Górze), do których łącznie uczęszczało 2 732 osób,
- **5 szkół artystycznych** (5 w Jeleniej Górze), do których łącznie uczęszczało 558 osób,
- **5 szkół policealnych** (5 w Jeleniej Górze), do których uczęszczało łącznie 716 osób,

- **3 uczelnie wyższe,** w tym **1 uczelnia macierzysta** (Karkonoska Akademia Nauk Stosowanych w Jeleniej Górze) **i 2 filie** (Uniwersytet Ekonomiczny Filia w Jeleniej Górze, Politechnika Wrocławska Filia w Jeleniej Górze), do których uczęszczało łącznie 1611 osób,
- **3 ośrodki szkolno-wychowawcze** z liczbą 144 wychowanków (dane zebrane od gmin partnerskich).

Kierunki kształcenia na poziomie ponadpodstawowym obejmują zdobycie blisko osiemdziesięciu zawodów, m.in. opiekuńczych, medycznych, rzemieślniczych, technicznych, turystycznych, administracyjnych, gastronomicznych, budowlanych.

Uczelnie działające na obszarze LGD oferują wykształcenie obejmujące m.in. studia licencjackie, w kierunkach: ekonomia, zarządzanie, obsługa ruchu turystycznego, żywienie w sporcie, turystyce i rekreacji, produkcja medialna z elementami dziennikarstwa radiowo-telewizyjnego, filologia angielska, a także studia magisterskie, w kierunkach: ekonomia biznesu i finanse, zarządzanie w nowoczesnej gospodarce, psychologia edukacyjna i wychowawcza, psychologia w ochronie zdrowia, pielęgniarstwo, fizjoterapia oraz studia inżynierskie I stopnia, w kierunkach: informatyka przemysłowa, informatyka techniczna.

Edukacja pozaformalna na obszarze LGD jest ważnym uzupełnieniem formalnego systemu edukacji i daje lokalnej społeczności szansę na zdobycie dodatkowych umiejętności i doświadczeń, które są przydatne w życiu zawodowym i osobistym. Kształcenie odbywa się w instytucjach szkolnych i edukacyjnych – zarówno państwowych, jak i prywatnych – zgodnie z odgórnie zatwierdzonymi programami i planami nauczania. Edukacja ta prowadzi w kierunku uzyskania kwalifikacji potwierdzonych świadectwem, zaświadczeniem o skończeniu szkoły, certyfikatem, dyplomem. Na obszarze LGD (w Jeleniej Górze) funkcjonują niepubliczne szkoły i centra kształcenia, gdzie organizowane są kursy zawodowe oraz zajęcia pozwalające zdobyć dodatkowe kwalifikacje. Edukacja pozaformalna na obszarze LGD odbywa się również za pośrednictwem lokalnych ośrodków kultury, bibliotek, klubów seniora czy NGO, które realizują szereg działań dających lokalnej społeczności szansę na rozwój osobisty np. kursy i warsztaty z różnych dziedzin, takich jak sztuka, rzemiosło, muzyka, taniec, teatr itp., kursy językowe, kursy komputerowe.

n) zasady zrównoważenia środowiskowego, do przestrzegania których LGD będzie zobowiązana

Formy ochrony przyrody na obszarze LSR. Przynajmniej jedna z następujących form ochrony przyrody: park narodowy lub jego otulina, park krajobrazowy lub jego otulina, rezerwat przyrody lub jego otulina, obszar chronionego Krajobrazu, obszar Natura 2000. Weryfikacja na stronie https://geoserwis.gdos.gov.pl/mapy/.

Tabela 12. Formy ochrony przyrody na terenie LGD Partnerstwo Ducha Gór 2020 (0prac. własne)

Gmina	Park Narodowy lub otulina	Park Krajobrazowy lub otulina	Rezerwat Przyrody lub otulina	Obszar chronionego Krajobrazu	Obszar Natura 2000
Mysłakowice	nie	tak	nie	nie	tak
Podgórzyn	tak	nie	nie	nie	tak
Janowice Wielkie	nie	tak	nie	nie	tak
Karpacz	tak	nie	nie	nie	tak
Szklarska Poręba	tak	nie	tak	nie	tak
Piechowice	tak	nie	nie	nie	tak
Kowary	tak	tak	nie	nie	tak
Jelenia Góra	tak	nie	nie	nie	tak
% gmin objętych jedną z form ochrony przyrody – bez Jeleniej Góry	100%				
% gmin objętych jedną z form ochrony przyrody – z Jelenią Górą	100%				

Unikatowe zasoby i krajobraz, które są już z mocy prawa chronione (100% obszaru) wymagają troski jak najszerszego grona mieszkańców, nie tylko instytucji do tego powołanych. Masowa turystyka, presja inwestycyjna i zbyt mała troska mieszkańców prowadzi do nieodwracalnej degradacji środowiska i klimatu. Konieczne jest zbudowanie współpracy wokół tego tematu, edukacja i podjęcie działań. Ochrona nie tylko zasobów lokalnych, ale również klimatu to kwestia

przetrwania, ponieważ katastrofa klimatyczna jest faktem. Dlatego jednym z priorytetów w LSR i dalszej działalności LGD jest zrównoważone podejście do środowiska i klimatu.

LGD będzie zobligowana do następujących działań:

1) **Zielone standardy** dotyczące funkcjonowania biura i LGD (np. poprzez korzystanie z energooszczędnych urządzeń elektronicznych, minimalizowanie zużycia papieru: e-maile zamiast tradycyjnej korespondencji, a także wykorzystywanie dwustronnego drukowania i recyklingu papieru, rezygnacja z plastikowych naczyń, wody wbutelkach plastikowych, recykling i segregację odpadów, udział pracowników biura i członków LGD w szkoleniach na temat zielonych praktyk). Standardy te będą przeniesione na inne pola np. na wydarzenia, konferencje, warsztaty, festiwale itp. (wskazane w dok. LGD pkt. I.6).
12) **Zielone kryteria wyboru operacji** – zastosowanie rozwiązań sprzyjających ochronie środowiska i klimatu do wszystkich przedsięwzięć, w tym kryterium będzie konieczne uzyskanie minimalnej liczby punktów.
13) **Zielona edukacja** – lokalnej społeczności, kampanie społeczne, oddolne inicjatywy, doradztwo w zakresie ochrony środowiska i klimatu, szkolenia i warsztaty dotyczące zrównoważonego rozwoju, ekologicznych praktyk i innych kwestii związanych z klimatem. Włączenie społeczności lokalnej i podniesienie jej świadomości w zakresie zagrożeń dla środowiska, takich jak zmiany klimatu, utrata bioróżnorodności, zanieczyszczenie powietrza i wód czy gospodarka odpadami pomoże w podejmowaniu bardziej świadomych wyborów w codziennym życiu.
14) **Zielone akcje i kampanie** – udział LGD i zachęcanie do udziału lokalnej społeczności w ogólnopolskich lub regionalnych inicjatywach na rzecz ochrony środowiska i klimatu. Na obszarze LGD organizowane są liczne wydarzenia tego typu, np. Akcja Czyste Karkonosze dot. sprzątania ze śmieci przestrzeni publicznych w gminach partnerskich, ekologiczne pikniki rodzinne, inicjatywy dotyczące sprzątania lasów, realizacja ekologicznych grantów na obszarze LGD itp.
15) **Zespół zadaniowo-realizacyjny ds. zielonej gospodarki**. Zespół będzie zajmował planowaniem i wdrażaniem konkretnych rozwiązań, akcji, wydarzeń, projektów dot. ochrony krajobrazu i klimatu.
16) **Zielona Koalicja na rzecz ochrony krajobrazu, przyrody i klimatu** – zbudowanie szerokiej koalicji w tej sprawie, składającej się z przedstawicieli instytucji, ekspertów, NGO, samorządów, przedsiębiorców, mieszkańców i zielonych liderów, którym zależy na zmianie obecnej sytuacji, zwiększanie świadomości społecznej w tym zakresie, wdrażanie rozwiązań i współdziałanie w tym zakresie.

Tabela 13. Zasady zrównoważenia środowiskowego, realizacja, monitoring (oprac. własne)

	Zielone standardy	Zielone kryteria	Zielona edukacja	Zielone akcje	Zespół ds. zielonej gospodarki	Zielona Koalicja	Sposoby monitorowania
Działania na rzecz poprawy jakości powietrza	X	X	X	X	X	X	Ustalanie celów i wskaźników; – monitorowanie stopnia świadomości i zaangażowania lokalnej społeczności na rzecz ochrony klimatu; publikacja działań i postępów LGD w zakresie ochrony klimatu; – publikacje pozytywnych inicjatyw; regularne spotkania z Zespołem ds. Zielonej Gospodarki, dotacje i granty w tym zakresie; gromadzenie i analiza danych dotyczących realizowanych działań i ich wyników
Działania na rzecz poprawy jakości wody	X	X	X	X	X	X	
Działania na rzecz promocji zrównoważonego rolnictwa	X		X	X	X	X	
Działania na rzecz ochrony ekosystemów i różnorodności biologicznej	X	X	X	X	X	X	

Rozdział V. Spójność, komplementarność i synergia

V.1. Opis zgodności i komplementarności LSR z innymi dokumentami planistycznymi / strategiami

a) i b) zgodność z celami i przedsięwzięciami PS WPR i innymi dokumentami/programami

LSR jest całkowicie zgodna z celami PS WPR na lata 2023-27 oraz dokumentów/programów regionalnych takich jak:

- Strategia Rozwoju Województwa Dolnośląskiego 2030 (SRWD 2030),
- Program Fundusze Europejskie dla Dolnego Śląska 2021-2027 (FEDŚ 2021-2027),
- Strategia Zintegrowanych Inwestycji Terytorialnych Aglomeracji Jeleniogórskiej na lata 2021-2029 (ZIT AJ 2021-2029).

Tabela 14. Zgodność celów LSR z PS WPR i dokumentami/programami regionalnymi (Oprac. własne)

Cele LSR LGD Partnerstwo Ducha Gór/Przedsięwzięcia	Zgodność z celami PS WPR	Zgodność z celami szczegółowymi FEDŚ	Zgodność z celami operacyjnymi SRWD	Zgodność z celami operac. ZIT AJ
C.1. Zielona gospodarka i odporność na zmiany klimatu w Partnerstwie Ducha Gór P 1.1 – 1.3	CS 7. P1.; CS 7. P6; CS 8. P7; CS 8. P8; CS 8. P9; CS 8. P10; CS 8. P13; JSO 8.1	RSO1.3; RSO2.1; RSO2.2; RSO2.5; RSO2.7; RSO5.1	1.1.; 1.2.; 1.3.; 2.1.; 3.2; 3.3; 3.6.; 4.1.; 4.2.; 4.3; 4.4; 4.5.	2, 3
C.2. Inkluzywne, inteligentne, innowacyjne wspólnoty odporne na niekorzystne zmiany społeczne i klimatyczne w Partnerstwie Ducha Gór P 2.1 – P 2.4	CS 8. P11; CS 8. P13; CS 8. P4; CS 8. P7; CS 8. P8; CS 8. P9; CS 8. P10; CS 8. P11	RSO1.2.;RSO1.3; RSO4.6; RSO5.1; ESO4.1; ESO4.4; ESO4.8; ESO4.12; ESO4.7	1.1.; 1.3.; 1.4.; 2.1; 2.2.; 2.3.; 3.1 ; 3.2.; 3.3.; 3.5.; 3.6.; 4.1.; 4.2.; 4.5.	2, 3
C.3. Poprawa dobrostanu młodzieży w Partnerstwie Ducha Gór P 3.1 – P 3.3	CS 8. P12; CS 8. P13; CS 8. P4; CS 8. P7; CS 8. P8; CS 8. P9; CS 8. P10	RSO5.1; ESO4.1; ESO4.12	2.1.; 2.2.; 3.1.; 3.2.; 3.3.; 3.6.; 4.1.; 4.2.; 4.5.	1, 2, 3

c) cele/przedsięwzięcia LSR, które są zgodne ze strategią rozwoju województwa lub województw, regionalnymi strategiami/programami regionalnymi lub tematycznymi, na obszarze których ma być wdrażana dana LSR, komplementarność i synergia przedsięwzięć

Wszystkie cele i przedsięwzięcia zaplanowane w ramach LSR są komplementarne, spójne, synergiczne z przedsięwzięciami i działaniami zaplanowanymi w ramach ww. programów/strategii regionalnych, które są zgodne z krajowymi dokumentami strategicznymi i krajowymi programami. Zatem występuje zgodność LSR również z dok. wyższego rzędu.

Zakres wsparcia w ramach LSR jest zgodny, synergiczny i komplementarny do wsparcia programów na poziomie krajowym realizującym cele PS WPR na lata 2023-2027 oraz do innych instrumentów regionalnych i unijnych, co wykazano w tabelach powyżej. Lokalna strategia rozwoju na obszarze LGD Partnerstwo Ducha Gór podejmuje wyzwania wynikające z celów przyjętych w PS WPR na lata 2021-2027, strategią województwa dolnośląskiego, w skali aglomeracji jeleniogórskiej, Funduszy Europejskich dla Dolnego Śląska, a także wnosi wkład w realizację zadań strategicznych jednostek samorządu terytorialnego.

Specyficzny wkład w osiąganie spójnych celów polega na realizacji komplementarnych działań, zwłaszcza opartych na partnerskiej współpracy, a także na pobudzaniu do aktywnego podejmowania inicjatyw gospodarczych, społecznych służących zielonej gospodarce, ochronie naturalnego środowiska i klimatu, inteligentnym rozwiązaniom i innowacjom.

Tabela 15. Komplementarność i synergia celów/przedsięwzięć LSR z przedsięwzięciami dokumentów/programów regionalnych (oprac. własne)

Cel LSR / Przedsięwzięcia	Komplementarność i synergia z przedsięwzięciami SRWD 2030	Komplementarność i synergia z przedsięwzięciami FEDŚ 2021-2027	Komplementarność i synergia z przedsięwzięciam i ZIT AJ 2021-2029
C.1. Zielona gospodarka i adaptacja do zmian klimatu w Partnerstwie Ducha Gór P.1.1. – P.1.3.	1.1.2.; 1.1.3.; 1.1.4.; 1.1.5.; 1.2.1.; 1.2.2.; 1.2.4.; 1.4.1.; 1.4.2.; 2.1.3.; 2.2.1.; 2.2.3.; 3.1.2.; 3.1.3.; 3.1.5.; 3.1.6.; 3.2.1.; 3.2.2.; 3.2.3.; 3.2.6.; 3.3.2.; 3.6.4.; 4.1.2.; 4.2.4.; 4.5.2.	PLRO010; RCO02; RCO26; RCO77; EECO02; PLCCO01; PLGCC01; EECO13; RCO114	2.3; 3.1; 3.2
C.2. Inkluzywne, inteligentne, innowacyjne wspólnoty w Partnerstwie Ducha Gór gotowe na niekorzystne zmiany społeczne i klimatyczne P.2.1. – P.2.4.	1.1.3.; 1.1.5.; 1.2.1.; 1.2.2.; 1.2.4.; 1.4.1.; 1.4.2.; 2.2.1.; 2.2.3.; 2.3.1.; 2.3.4.; 3.1.2.; 3.1.3.; 3.1.5.; 3.1.6.; 3.2.1.; 3.2.2.; 3.2.3.; 3.2.6.; 3.3.2.; 3.5.1.; 3.6.3.; 3.6.4.; 4.1.2.; 4.2.4.; 4.4.4.; 4.4.5.; 4.5.2.	PLRO010; RCO02; RCO26; RCO77; EECO02; PLCCO01; PLGCO01; EECO13; RCO114	1.1; 2.3; 3.1; 3.2
C.3. Poprawa dobrostanu młodzieży w Partnerstwie Ducha Gór i odporności na niekorzystne zmiany społeczne i klimatyczne P.3.1. – P.3.3.	1.1.3.; 1.1.5.; 1.2.1.; 1.2.2.; 1.2.4.; 1.4.1.; 1.4.2.; 2.1.3.; 2.2.1.; 2.2.3.; 2.3.4.; 3.1.2.; 3.1.3.; 3.1.5.; 3.1.6.; 3.2.1.; 3.2.2.; 3.2.3.; 3.3.2.; 3.6.4.; 4.1.2.; 4.2.4.; 4.5.2.	PLRO010; RCO26; RCO77; EECO02; EECO07; PLGCO01; EECO13; RCO114	1.1; 2.3; 3.1; 3.2

Wsparcie w wymiarze gospodarczym wiąże się m.in. z kontynuowaniem współpracy przez lokalnych producentów Karkonoskiej Marki Lokalnej a także współpracą w lokalnej skali różnych grup i środowisk (m.in. rolników, producentów żywności). Takie działanie jest nakierowane na optymalne wykorzystywanie lokalnych zasobów w sposób zrównoważony, doskonalenie jakości produktów i usług (np. poprzez ustalanie i przestrzeganie standardów, sieciowanie i in.), przy uczestnictwie mieszkańców i za ich zgodą.

Cele i przedsięwzięcia LSR Partnerstwa Ducha Gór są komplementarne z celami **Strategii Rozwoju Województwa Dolnośląskiego 2030:**

Cel 1. Efektywne wykorzystanie gospodarczego potencjału regionu. W LSR zakłada się wzmocnienie przedsiębiorczości – firm rzemieślniczych i rodzinnych w obszarze, zielonej, kulturowej i ekoturystyki; rozwoju lokalnych rynków żywności i wzrostu konkurencyjności sektora rolnego m.in. w oparciu o żywność wysokiej jakości; rozwoju i wzmocnienia Karkonoskiej Marki Lokalnej tj. produktów lokalnych; wzmacnianie ekoinnowacyjności;

2. Poprawa jakości i dostępności usług publicznych: rozwój i dostosowanie infrastruktury publicznej do uwarunkowań społeczno-demograficznych, w szczególności do potrzeb osób z niepełnosprawnościami, słabszych i starszych oraz dla dzieci i młodzieży; podejmowanie działań na rzecz upowszechniania i poprawy dostępności do kultury;

3. Wzmocnienie regionalnego kapitału ludzkiego i społecznego: kształtowanie postaw obywatelskich, wspieranie organizacji, zwiększenie roli sektora społecznego w realizacji usług społecznych; podejmowania działań na rzecz aktywności społeczności lokalnych i rozwoju lokalnego, ze szczególnym uwzględnieniem środowisk zmarginalizowanych i zagrożonych wykluczeniem; wsparcia i promocji partnerstwa społecznego; rozwoju infrastruktury służącej integracji społecznej; podejmowania działań na rzecz zwiększenia udziału i roli kobiet na rynku pracy oraz w życiu publicznym, osób z niepełnosprawnościami; wspierania systemu aktywizacji osób starszych i młodzieży; wspierania działań na rzecz kształtowania postaw proekologicznych i prozdrowotnych;

4. Odpowiedzialne wykorzystanie zasobów i ochrony walorów środowiska naturalnego i dziedzictwa kulturowego: wspierania przedsiębiorczości w ekoinnowacji, edukacji ekologicznej w oparciu o zasoby lokalne; wspierania i udostępniania zintegrowanych działań służących ochronie dziedzictwa kulturowego i jego promocji; wsparcia projektów wykorzystujących rynek surowców wtórnych i „re-manufacturing"; edukacja społeczna na rzecz gospodarki cyrkularnej (kampanie społeczne, kampanie świadomościowe).

Spójność, komplementarność i synergia LSR z **Programem Fundusze Europejskie dla Dolnego Śląska 2021-2027:** podnoszenie kompetencji cyfrowych społeczności; wzmacniania wzrostu i konkurencyjności przedsiębiorstw; wzmacniania ochrony i zachowania przyrody, różnorodności biologicznej, zielonej infrastruktury; wzmacnianie roli kultury i zrównoważonej turystyki w rozwoju; poprawa dostępu do zatrudnienia dla osób poszukujących pracy; wspieranie zrównoważonego pod względem płci uczestnictwa w rynku pracy; wspieranie aktywnego i zdrowego starzenia się; wspieranie uczenia się przez całe życie; wspieranie aktywnego włączenia społecznego, równości szans, niedyskryminacji i aktywnego uczestnictwa; wspieranie zintegrowanego i sprzyjającego włączeniu społecznemu rozwoju; edukacja ekologiczna.

Spójność, komplementarność i synergia LSR ze **Strategią Zintegrowanych Inwestycji Terytorialnych Aglomeracji Jeleniogórskiej na lata 2021-2029**. Dostęp do usług i miejsc w zadbanej przestrzeni, zadbanie o zapewnienie opieki sąsiedzkiej wykorzystującej także technologie cyfrowe i oparte na propagowaniu koncepcji „wspólnoty troski".

WARTOŚĆ DODANA PODEJŚCIA LEADER:

1) **Inspiracje do powstawania nowych inicjatyw, pomysłów, alternatywnych rozwiązań**, które mogą być realizowane również poza LSR, w inny sposób, w innych partnerstwach, z innych środków.
2) **Synergia prowadzi do zwielokrotniania efektów** – wynikającą z łączenia różnych wysiłków, różnych osób i podmiotów zmierzających do wspólnie uzgodnionych celów.
3) **Wzmocnione zaufanie społeczne do LGD, partnerów, środowisk** – włączenie do działań i w decyzje mieszkańców wzmacnia zaufanie, a zachęcanie do zgłaszania pomysłów pozwala na wyzwalanie inicjatywy i sprzyja aktywizacji, budowaniu lokalnego konsensu i ułatwia wspólne podejmowanie decyzji na szczeblu lokalnym.
4) **Wzrost zaangażowania, aktywności** – praktyczne stosowanie podejścia LEADER / RLKS łączy różne sposoby odczuwania, punkty widzenia, uwzględnia różne interesy w sposób pozwalający ograniczać pole konfliktów (dzięki możliwości uczestnictwa i współdecydowania), w naturalny sposób powoduje zwiększoną aktywność i zainteresowanie.
5) **Możliwość zgłaszania różnorodnych projektów** – nowy sposób działania LGD zakłada możliwość zgłaszania i przejrzystą procedurę wyłaniania takich inicjatyw.
6) **Pobudzenie intelektualne i społeczne** – tworzenie warunków dla włączenia np. tworzenie zespołów, systemu zgłaszania pomysłów, bazy projektów i partnerów, fora, dyskusje, deliberacje, kojarzenie partnerów powoduje pobudzenie intelektualne i społeczne, poszukiwanie innowacyjnych rozwiązań i nowych inicjatyw.
7) **Mobilizacja** – dzięki pobudzeniu aktywności i dzięki mobilizacji lokalnych środowisk możliwe jest tworzenie wzbogaconej wizji przyszłości obszaru, poszukiwanie nowych powiązań, a w konsekwencji są realizowane bardziej dojrzałe projekty.
8) **Lepsze zrozumienie procesów demokratycznych** – wszystkie wymienione tutaj procesy umożliwiają skuteczniejszy proces realizacji i umocnienie trwałości osiąganych rezultatów oraz realny wpływ mieszkańców na swoje otoczenie, wzmocnione poczucie współzależności zaangażowanych lokalnych środowisk.
9) **Nowe rozwiązania organizacyjne** – dzięki wsparciu LGD i wdrażania podejścia LEADER / RLKS generowane są nowe rozwiązania, powiazania, sposoby, lepsza jakość i dostępność produktów i usług, wdrażania nowych rozwiązań organizacyjnych.
10) **Generowanie innowacji** – nowe wyzwania i zadania stojące przed LGD i społecznościami wyzwala nową energię i motywację do zmian, prowadzi do lepszego wykorzystania wiedzy, technologii, kadr i ich kompetencji, bardziej optymalne wykorzystanie lokalnych zasobów (wolontariuszy, specjalistów, środków transportu, obiektów i pomieszczeń) wymaga działań wzbogacających świadomość, motywujących do współpracy i organizacyjnych.

Finansowanie konkretnych przedsięwzięć i działań LSR ze środków innych niż PS WPR, inne źródła EFSI oraz inne poza EFSI **opisano w pkt. d).**

d) cele/przedsięwzięcia LSR, na których realizację wnioskodawca zamierza ubiegać się o wsparcie z innych programów/strategii/funduszy wraz z ich wskazaniem:

Cel 1:

1) **FEDŚ 2021-2027 – Priorytet FEDS.02 Fundusze Europejskie na rzecz środowiska na Dolnym Śląsku,** Działanie FEDS.02.07 Ochrona przyrody i klimatu, 9.1.C Podnoszenie i doskonalenie kompetencji w zakresie zielonej transformacji w zakresie edukacji, zielonej gospodarki adaptacji do zmian klimatu.
2) Fundusz Małych Projektów INTERREG Czechia-Poland 2021-2027,
3) INTERREG Polska – Saksonia 2021-2027.

Cel 2:

1) **FEDŚ 2021-27 Priorytet: 7. Fundusze Europejskie na rzecz rynku pracy i włączenia społecznego** na Dolnym Śląsku – projekt dot. teleopieki opieki sąsiedzkiej (złożono fiszkę projektową do ZIT AJ, projekt przyjęty przez KM ZIT AJ, LGD liderem), ZIT-AJ cel operacyjny nr 3.
2) **Program Rządowy „Aktywni+" na lata 2021-2025** dot. wsparcia działań na rzecz aktywizacji i partycypacji społecznej seniorów, włączenie cyfrowe, przygotowanie do godnego starzenia się.
3) **Samorząd Województwa Dolnośląskiego** – aktywizacja seniorów, Rad Seniorów, teleopieka.
4) Program Rządowy **„Korpus Wsparcia Seniorów"** – wsparcia działań na rzecz seniorów niesamodzielnych ze względu na wiek oraz stan zdrowia,
5) **Polsko-Amerykańska Fundacja Wolności** „Lokalne partnerstwa PAFW", „Liderzy PAFW", „Działaj Lokalnie", „Zielony Lider",
6) Fundusz Małych Projektów INTERREG Czechia-Poland 2021-2027,
7) INTERREG Polska – Saksonia 2021-2027,
8) Erasmus+ Edukacja dorosłych.

Cel 3:

1) Rządowy Program Młodzieżowy na lata 2022-2023 – wspieranie działań służących aktywizacji społecznej młodzieży.
2) Erasmus+: Młodzież i Europejski Korpus Solidarności.
3) Polsko-Amerykańska Fundacja Wolności, Program „Równać Szanse", „Lokalne partnerstwa PAFW", „Liderzy PAFW", „Działaj Lokalnie", „Zielony Lider",
4) Fundusz Małych Projektów INTERREG Czechia-Poland 2021-2027,
5) INTERREG Polska – Saksonia 2021-2027. FEDŚ 2021-27 Priorytet: 8. Fundusze Europejskie dla edukacji na Dolnym Śląsku na Dolnym Śląsku – projekt, ZIT-AJ cel operacyjny nr 1 dot. staży i praktyk w szkołach zawodowych (złożono fiszkę projektową do ZIT AJ, projekt przyjęty przez KM ZIT AJ, LGD partnerem).

V.2. Opis sposobu integrowania różnych sektorów, partnerów, zasobów czy branż działalności gospodarczej w celu kompleksowej realizacji przedsięwzięć:

Lokalna Strategia Rozwoju ma charakter zintegrowany. **Zintegrowane podejście odzwierciedla się w spójnym doborze celów i przedsięwzięć**, powiązań pomiędzy sektorami, partnerami, zasobami i branżami działalności gospodarczej uczestniczącymi w realizacji LSR. Zaplanowane w ramach LSR cele i przedsięwzięcia wynikają z diagnozy obszaru, analizy potrzeb i potencjału, konsultacji z mieszkańcami i są ze sobą ściśle zintegrowane.

Wdrożenie LSR jest możliwe poprzez realizację idei podejścia zintegrowanego dla wszystkich planowanych działań oraz zasobów istniejących na obszarze jego działania. Zintegrowane podejście przejawia się przede wszystkim w **partycypacyjnej metodzie opracowania LSR**, co pozwoliło zachować spójność dokumentu oraz specyfiki obszaru z jego celami. Zastosowanie podejścia zintegrowanego gwarantuje współdziałanie ze sobą różnych podmiotów, co przełoży się na trwały efekt podejmowanych działań. **Zintegrowany charakter LSR**, oznacza unikalne podejście do rozwiązywania problemów poprzez wielosektorowe łączenie istniejących zasobów, instytucji, podmiotów, partnerów społecznych, samorządowych i gospodarczych.

Łączenie wielosektorowe następuje poprzez:

1) **Tworzenie zespołów doradczych** – będą składać się z przedstawicieli wszystkich sektorów, ekspertów,
2) Tworzenie tematycznych zespołów zadaniowo-realizacyjnych,
3) **Forum tematyczne**, gdzie partnerzy będą dzielić się swoimi doświadczeniami i dobrymi praktykami, które mogą być wykorzystane w innych projektach. To pozwoli na wzajemne uczenie się i poprawę efektywności działa
4) **Grupy robocze dot. realizacji SV i grantów** – wielosektorowe, które pozwolą poznać się partnerom i podmiotom startującym do konkursu, podjąć współpracę, ustalić komplementarność,

5) **Możliwość zgłaszania** pomysłów, inicjatyw, dyskutowanie, wymianę informacji. Integracja różnych sektorów z punktu widzenia LSR jest szczególnie ważna w dziedzinach takich jak innowacja społeczna, młodzież, edukacja obywatelska, cyfryzacja, zielona gospodarka, seniorzy, gdzie koordynacja działań i zasobów jest kluczowa dla osiągnięcia pozytywnych zmian na obszarze LGD.

Zamierzamy propagować podejście oparte na koncepcji „poczwórnej helisy", oznaczającej trwałą współpracę partnerską władz publicznych, sfery gospodarczej, świata nauki oraz mieszkańców (sfery społecznej). Chcemy wdrażać w praktyce zasady służące tworzeniu i funkcjonowaniu strategicznych partnerstw, opierając się na koncepcji teorii zmiany. Łączy ona wizję, wiodące zasady i cele rozwoju z koncepcją rozwoju i koncepcją działania opartą na strategicznych partnerstwach np. zawarto porozumienia o współpracy partnerskiej z: 1. Uniwersytetem Wrocławskim filia w Jeleniej Górze, 2. Muzeum Karkonoskim w Jeleniej Górze, zaplanowano podpisanie z Karkonoskim Parkiem Narodowym (partnerstwo realizowane od lat w praktyce, bez sformalizowania).

Zaplanowane operacje wpisują się w zrównoważony rozwój obszaru, który zakłada wykorzystanie w gospodarce lokalnych zasobów przyrodniczych, historycznych i kulturowych z poszanowaniem i możliwością odnawiania, ograniczania konsumpcjonizmu, zasobooszczędnością, energooszczędnością, recyklingiem i zastosowaniem zasad gospodarki cyrkularnej, przy współpracy i zgodzie lokalnych społeczności, z myślą o przyszłych pokoleniach. Zaangażowanie mieszkańców stanowi kluczowy czynnik w procesie zmiany istniejącej sytuacji społeczno-gospodarczej obszaru LSR. Aktywne współuczestnictwo osób zamieszkujących obszar działania LGD w pełni wpisuje się w realizację idei podejścia zintegrowanego. Określone w LSR cele i przedsięwzięcia tworzą wspólny, ściśle ze sobą powiązany system. Każdy z przedstawicieli sektorów wchodzących w skład LGD ma możliwość realizacji przedsięwzięć, co zapewnia integrację na każdym z poziomów. Wszystkie poziomy pozostają w **efekcie synergii z innymi**, wzajemnie się uzupełniają. Sprzyja to tworzeniu **wartości dodanej** w postaci przede wszystkim tworzenia nowych relacji, współpracy, kooperatyw i partnerstw, osiągania synergii, zwielokrotnianiu efektów, osiągania nowych zamierzeń i celów, nie przewidzianych obecnie.

LGD Partnerstwo Ducha Gór zaplanowało zastosowanie różnych metod wdrażania operacji w ramach LSR, zakładających integrowanie różnych sektorów, partnerów i branż.

Tabela 16. Metody wdrażania (oprac. własne)

Przedsięwzięcia	Metoda wdrażania LSR	Metoda aktywizująca społeczność
P.1.1. Zielona przedsiębiorczość	konkurs	szkolenia tematyczne dot. zielonej gospodarki, innowacyjności, doradztwo, wizyta studyjna, forum tematyczne, zespół ds. zielonej gospodarki, grupa robocza przygotowująca do grantu, odpowiednie informowanie i zapraszanie
P.1.2. Rozwijanie pozarolniczych funkcji gospodarstw rolnych	konkurs	
P.1.3. Współpraca dla adaptacji do zmiany klimatu	projekt grantowy	
P.2.1. Ład przestrzenny służący społecznościom i klimatowi	konkurs	szkolenia tematyczne dot. SV, innowacji, cyfryzacji, zielonej gospodarki, doradztwo, wizyta studyjna, forum tematyczne, gala, zespoły: ds. seniorów, cyfryzacji, grupy robocze przygotowujące do grantów, odpowiednie informowanie i zapraszanie
P.2.2. Współpraca i inteligentne rozwiązania, dostęp do usług	projekty grantowe	
P.2.3. Wspieranie innowacyjnej, inteligentnej przedsiębiorczości	konkurs	
P.2.4. Wspieranie liderów, lokalnych społeczności, dostępu do edukacji, dziedzictwa i kultury	projekt grantowy, konkurs, operacja własna, projekt partnerski	
P.3.1. Wspieranie aktywności, kompetencji młodzieży, liderów	projekt grantowy, projekt własny	Szkolenia tematyczne jw., doradztwo, wizyta studyjna, forum tematyczne, zespoły: ds. młodzieży, grupy robocze przygotowujące do grantów, odpowiednie informowanie i zapraszanie
P.3.2. Infrastruktura dla młodzieży	konkurs	
P.3.3. Przedsiębiorcza młodzież	konkurs	

Komplementarność i synergia celów, przedsięwzięć LSR.

Tabela 17. Spójność w obrębie celów i przedsięwzięć w LSR (oprac. własne)

CELE / PRZEDSIĘWZIĘCIA	C.1. Zielona gospodarka i adaptacja do zmian klimatu w Partnerstwie Ducha Gór	C.2. Inkluzywne, inteligentne, innowacyjne wspólnoty w Partnerstwie Ducha Gór gotowe na niekorzystne zmiany społeczne i klimatyczne	C.3. Poprawa dobrostanu i młodzieży w Partnerstwie Ducha Gór i odporności na niekorzystne zmiany społeczne i klimatyczne
P.1.1. Zielona przedsiębiorczość	X	+	+
P.1.2. Rozwijanie pozarolniczych funkcji gospodarstw rolnych	X	X	+
P.1.3. Współpraca dla adaptacji do zmiany klimatu	X	X	X
P.2.1. Ład przestrzenny służący społecznościom i klimatowi	+	X	+
P.2.2. Współpraca i inteligentne rozwiązania, dostęp do usług	+	X	+
P.2.3. Wspieranie innowacyjnej, inteligentnej przedsiębiorczości	+	X	+
P.2.4. Wspieranie liderów, lokalnych społeczności gotowych na zmiany, dostęp do edukacji, dziedzictwa i kultury	+	X	+
P.3.1. Wspieranie aktywności, kompetencji młodzieży	+	+	X
P.3.2. Infrastruktura dla młodzieży	+	+	X
P.3.3. Przedsiębiorcza młodzież	+	+	X

Znakiem „X" oznaczono spójność bezpośrednią, znakiem „+" spójność pośrednią i wzajemne powiązanie

Powiązanie celów i przedsięwzięć wynika łącznie z: bezpośrednich konsultacji społecznych, analizy SWOT, sondażu opinii i innych dokumentów, opracować naukowych, raportów itd. Wszystkie cele i przedsięwzięcia są logicznie ze sobą powiązane, w wysokim stopniu komplementarne i synergiczne, a ich realizacja łącznie przyniesie wysoką jakość i osiągnięcie celów LSR, zarówno bezpośrednio ze środków WPR, jak i innych dodatkowych środków. Zasadnicze powiązanie na poziomie celów określili uczestnicy konsultacji:

Cel nr 1. Zielona gospodarka – kryzys klimatyczny jest faktem naukowo udowodnionym i odczuwalnym bezpośrednio przez mieszkańców LGD i na całym świecie. Z raportów wynika, że nie da się już uniknąć wzrostu temperatury o 2 st. Celsjusza, co będzie katastrofalne. Zatem ochrona klimatu, środowiska, bioróżnorodności jest kwestią fizycznego przetrwania każdego człowieka i nic nie będzie dalej możliwe, jeżeli nie przetrwamy. Po prostu nie ma nic ważniejszego. Z celem nr 1 wiąże się wynikający z niego bezpośrednio.

Cel nr 3. Poprawa dobrostanu młodzieży w Partnerstwie Ducha Gór i odporności na niekorzystne zmiany społeczne i klimatyczne. Młodzież to kolejne pokolenia, które musimy przygotować do zmieniającego się świata, do kryzysu klimatycznego. To im zostawiamy świat w kryzysie, dla nas dorosłych kryzys może jeszcze nie być tak katastrofalny i dotkliwy, ale dla nich raczej tak. Młodzież to przyszłość i motor zmian. Klimat nie jest jedynym obszarem zmian, również mamy do czynienia z niekorzystnymi zmianami społecznymi jak starzenie się społeczeństwa, rosnący wskaźnik obciążenia demograficznego oraz zagrożenia wynikające z cyfryzacji i wirtualizacji świata.

Cel nr 2. Inkluzywne, inteligentne, innowacyjne wspólnoty w Partnerstwie Ducha Gór gotowe na niekorzystne zmiany społeczne i klimatyczne stanowi również logiczny łącznik pomiędzy celem 1 i 3. Wskazywana przez mieszkańców była współpraca, troska, zaangażowanie, współdecydowanie, włączanie środowisk, innowacyjne i inteligentne rozwiązania, lepszy i sprawiedliwy dostęp do usług.

W tej trudnej globalnie sytuacji kryzysu klimatycznego i społecznego to właśnie te cechy i działania mogą pomóc nam znaleźć lokalne i globalne rozwiązania na te kryzysy. Być może przetrwają właśnie ci, którzy będą inteligentnie współpracować (P. Bregman „Homo Sapiens. Ludzie są lepsi niż myślisz", 2020). Niekorzystne zmiany i zjawiska: kryzys klimatyczny i zagrożenie destabilizacją energetyczną, zdrowotną (pandemie), starzenie się społeczeństwa oraz ogromne problemy ludzi młodych uznano za przesłanki skierowania działań na te trzy obszary. Są one ze sobą ściśle powiązane, konieczne równolegle do realizacji, są komplementarne i zapewnią efekt synergii, chociaż to ogromne i trudne wyzwania.

W przedsięwzięciach celu 1 zaplanowano komplementarne 3 przedsięwzięcia. P.1.1. zielona działalność gospodarcza, by rozpocząć proces edukacji do transformacji i zmian w kierunku zielonej gospodarki na obszarze LGD. W powiązaniu z tymi działaniami zaplanowano P.1.2. wsparcie pozarolniczej działalności dla agroturystyki, zagród edukacyjnych i krótkich łańcuchów żywności jako elementu zielonej gospodarki. Równolegle w P.1.3. przewidziano budowanie koalicji na rzecz zielonej gospodarki i rozpoczęcie procesów współpracy, planowania dla zielonej gospodarki, na skalę większą niż jedna gmina lub LGD.

Przedsięwzięcia w obszarze celu nr 3 są komplementarne wobec siebie oraz zapewnią efekt synergii z celem i przedsięwzięciami celu nr 1. Zaplanowano w P.3.1 wsparcie aktywności własnej młodzieży i realizacji pasji, w P.3.2 wsparcie aktywności liderów i przygotowanie ich do zmian klimatycznych i społecznych. W P.3.3 zaplanowano wsparcie przedsiębiorczej młodzieży również jako dobre przykłady dla innych w aspekcie również zielonej gospodarki i zwiększania dostępu do usług dla mieszkańców.

Cel 2 jest komplementarny do celu 1 i 3, stanowi klucz do osiągnięcia zmian w celu 1 i 3. Cel 2 to przygotowanie dorosłych i dorosłych liderów do inteligentnej zmiany, uwzględniającej ochronę środowiska i klimatu oraz cyfryzację P.2.2. i P.2.4; ponadto włączenie społeczne i troskę o innych (chorych, z niepełnosprawnościami, starszych, innych wymagających wsparcia), zwiększenie dostępu do miejsc i usług P.2.1 i , P.2.2 i P.2.3, wszystko w kontekście innowacji, inkluzyjności i inteligentnej zmiany,

Rozdział VI. Cele i wskaźniki

VI.1. Specyfikacja i opis celów, przypisanych im przedsięwzięć oraz uzasadnienie

Na podstawie analizy wniosków, które wynikają z szerokich konsultacji społecznych na obszarze LGD Partnerstwo Ducha Gór, obejmujących liczne narzędzia partycypacyjne tj.: warsztaty strategiczne, sondaże opinii w formie ankiety skierowanej do osób dorosłych i ludzi młodych, zogniskowane wywiady grupowe, warsztaty dotyczące przygotowania do koncepcji inteligentnej wioski, warsztaty strategiczne dotyczące celów, wskaźników, zarządzania itd. wykazano najważniejsze kierunki rozwoju LGD tj.:

- działania na rzecz zielonej gospodarki
- włączenie społeczne, wykorzystanie inteligentnych i innowacyjnych rozwiązań
- troska o młodzież i rozwój społeczny ludzi młodych

Mianownikiem wspólnym wszystkich kierunków działań jest: zrównoważony rozwój obszaru LGD, który zostanie osiągnięty poprzez dbałość o klimat, ochronę środowiska, włączenie i innowacje społeczne i poszanowanie dla lokalnych zasobów (przyrodniczych, historycznych i kulturowych) oraz dbałość o przyszłe pokolenia tj. młodzież. Na tej podstawie określone zostały 3 główne cele i przypisane im przedsięwzięcia, które bezpośrednio są powiązane z analizą potencjału i potrzebą zrównoważonego rozwoju na obszarze LGD Partnerstwo Ducha Gór:

Zaplanowane w LSR cele i przedsięwzięcia są spójne i zintegrowane z działaniami możliwymi do realizacji w ramach Planu Strategicznego Wspólnej Polityki Rolnej (PS WPR) na lata 2023-2027, **działanie I.13.1. – LEADER / Rozwój Lokalny Kierowany przez Społeczność (RLKS) oraz z innymi źródłami** wskazanymi przy przedsięwzięciach, pod warunkiem uzyskania dofinansowania. Osiągnięcie celów będzie możliwe dzięki realizacji zintegrowanych i komplementarnych wobec siebie przedsięwzięć.

C.1. Zielona gospodarka i odporność na zmiany klimatu w Partnerstwie Ducha Gór:

Analiza potrzeb i potencjału obszaru LGD wyraźnie wskazuje na potrzebę podejmowania działań i przedsięwzięć mających na celu zrównoważony rozwój obszaru LGD, w zakresie gospodarki, ochrony klimatu środowiska. Lokalna społeczność na wszystkich spotkaniach organizowanych w ramach konsultacji za każdym razem wykazywała troskę o klimat i środowisko naturalne, które z uwagi na niekorzystne działania na obszarze LGD (np. niekontrolowana zabudowa Karkonoszy, nadmierna wycinka drzew, susze itd.) wymaga wsparcia. W oparciu o konsultacje sformułowano w/w nazwę celu, który zawiera trzy uzupełniające się przedsięwzięcia związane ze zrównoważonym rozwojem obszaru LGD:

P.1.1. Zielona przedsiębiorczość. Przedsięwzięcie zakłada wsparcie działań na rozpoczęcie działalności gospodarczej i rozwój już istniejących podmiotów gospodarczych. Finansowane będą działania w obszarze biogospodarki, recyklingu i gospodarki odpadami, zrównoważonej produkcji, zrównoważonej turystyki, zielonej i eko turystyki (kulturowej, produkty lokalne, pracownie rzemieślnicze, turystyka niemasowa itp.), które w zrównoważony sposób wykorzystają potencjał obszaru LGD. **Przedsięwzięcie skierowane będzie do osób fizycznych, przedsiębiorców, w tym wsparcie osób w niekorzystnej sytuacji tj. kobiety, osoby z niepełnosprawnościami czy osoby poszukujące zatrudnienia.**

P.1.2. Rozwijanie pozarolniczych funkcji gospodarstw rolnych. Przedsięwzięcie zakłada wsparcie rozwoju pozarolniczych funkcji małych gospodarstw rolnych z zastosowaniem rozwiązań innowacyjnych oraz działań związanych z ochroną środowiska i klimatu. W ramach przedsięwzięcia finansowane będą działania ukierunkowane na powstawanie i rozwój gospodarstw agroturystycznych, zagród edukacyjnych, tworzenie krótkiego łańcucha żywnościowego. Przedsięwzięcie to wpływa na dostęp do usług lokalnych, stanowi element inkluzyjnych inteligentnych i innowacyjnych wspólnot korzystających w sposób zrównoważony z zasobów, tworzących zrównoważone modele konsumpcji. **Przedsięwzięcie skierowane będzie do rolników i ich domowników, w tym wsparcie młodych rolników i kobiet.**

P.1.3. Współpraca dla zielonej gospodarki. Przedsięwzięcie to zakłada wsparcie działań na pobudzanie aktywności różnych środowisk na rzecz zielonej gospodarki, w tym ochrony środowiska i klimatu, kształtowanie świadomości obywatelskiej o znaczeniu zrównoważonego rolnictwa, gospodarki rolno-spożywczej, zielonej gospodarski, biogospodarki, aktywizacja do współpracy dla zielonej gospodarki. Wobec coraz większych wyzwań związanych z globalnym ociepleniem i zmianami klimatycznymi, podjęte zostaną próby skoordynowania działań i współpracy na rzecz ochrony środowiska i klimatu na obszarze LGD. **Grupami docelowymi przedsięwzięcia będą mieszkańcy regionu, w tym seniorzy, kobiety, młodzież, poszukujący pracy, rolnicy, osoby z niepełnosprawnościami, inne grupy wymagające wsparcia oraz instytucje i podmioty.**

Realizacja celu 1 przyczyni się do wprowadzenia zasad zielonej, niskoemisyjnej, energooszczędnej, zasobooszczędnej gospodarki, opartej na odnawialnych źródłach energii lub czystej technologii i produkcji. Dzięki takiemu podejściu możliwa będzie również poprawa efektywności energetycznej i materiałowej, zrównoważony model konsumpcji, zrównoważona polityka produktowa, zielone miejsca pracy bazujące na zasobach, co przyczyni się do zrównoważonego rozwoju obszaru LGD.

C.2. Inkluzywne, inteligentne, innowacyjne wspólnoty w Partnerstwie Ducha Gór gotowe na niekorzystne zmiany społeczne i klimatyczne:

Cel drugi również opiera się na analizie potrzeb lokalnej społeczności i odnosi się do modelu zrównoważonego rozwoju obszaru LGD, w zakresie społecznym, na którym wykorzystane będą inteligentne rozwiązania i innowacyjne podejścia przygotowujące lokalną społeczność na niekorzystne skutki zmian społecznych i klimatycznych. Uczestnicy konsultacji niejednokrotnie wskazywali, że inteligentne i innowacyjne rozwiązania wpłyną na poprawę jakości życia mieszkańców, zapewniając im bezpieczeństwo i dostęp do infrastruktury i usług, z wykorzystaniem cyfryzacji. Na tej podstawie sformułowano cel 2, którego realizacja przyczyni się do lepszego dostępu i wykorzystania zasobów i usług lokalnych, budowania troski o innych, współdecydowania, pobudzania współpracy; poszukiwania innowacyjnych, inteligentnych rozwiązań (SV) dotyczących poprawy życia, klimatu, zielonej gospodarki, realizacji deficytowych usług, e-rozwiązań. Cel 2 zawiera cztery uzupełniające się przedsięwzięcia tj.

P.2.1. Ład przestrzenny służący społecznościom i klimatowi. W ramach przedsięwzięcia wspierane będą inwestycje w infrastrukturę służącą społecznościom i klimatowi. Powstaną miejsca aktywności i rekreacji dla mieszkańców, nie wpływające negatywnie na klimat, dostępne dla mieszkańców. **Grupami docelowymi przedsięwzięcia będą: dzieci, seniorzy, kobiety, osoby z niepełnosprawnościami, mieszkańcy.**

P.2.2. Współpraca i inteligentne rozwiązania, dostęp do usług. W ramach przedsięwzięcia wspieranie będą działania dotyczące min.: opracowania i wdrażania koncepcji inteligentnej wsi, car-sharing, e-aplikacje zapewniające dostęp do informacji, rezerwacji i zakupu usług, szczególnie dla osób mniej lub nie mobilnych, system wsparcia sąsiedzkiego lub w obszarze klimatu i środowiska itp. **Grupami docelowymi przedsięwzięcia będą: seniorzy, kobiety, młodzież, osoby poszukujące pracy, rolnicy, osoby z niepełnosprawnościami, mieszkańcy, lokalne społeczności.**

P.2.3. Wspieranie innowacyjnej, inteligentnej przedsiębiorczości. Przedsięwzięcie zakłada wsparcie działań dotyczących zwiększaniu dostępności do usług i produktów na obszarze LGD, m.in. innowacyjnej, nowoczesnej, inteligentnej przedsiębiorczości, która udostępnieni lub poprawi dostęp do produktów i usług lokalnych np. e-usługi, systemy dostaw, przestrzenie co-workingowe, personalizacja usług, automatyzacja usług, samoobsługa, usługi u klienta. Grupami docelowymi przedsięwzięcia będą mieszkańcy regionu, w tym osoby znajdujące się w niekorzystnej sytuacji tj. **kobiety, osoby z niepełnosprawnościami, poszukujący zatrudnienia, mieszkańcy.**

P.2.4. Wspieranie liderów, lokalnych społeczności, dostępu do edukacji, dziedzictwa i kultury. Przedsięwzięcie wspierać będzie działania dostępu do działań związanych z aktywnością fizyczną i rekreacyjną, edukacją, profilaktyką zdrowotną, bezpieczeństwem, współdecydowaniem przez seniorów, wzmacnianiem programów edukacji liderów życia publicznego i społecznego, włączeniem społecznym osób w niekorzystnej sytuacji, e-rozwiązaniami, cyfryzacją, edukacją obywatelską (debaty, spotkania, gale, wydarzenia, szkolenia liderów), wzmacnianiem programów edukacji liderów życia publicznego i społecznego. Ponadto wspierane będą warsztaty, publikacje, digitalizacja, drobne inwestycje, kształtowanie świadomości obywatelskiej w zakresie ochrony dziedzictwa kulturowego i przyrodniczego polskiej wsi. **Przedsięwzięcie skierowane będzie do lokalnych liderów, organizacji pozarządowych oraz osób w niekorzystnej sytuacji tj. seniorzy, kobiety, młodzież, poszukujący zatrudnienia, rolnicy, osoby z niepełnosprawnościami, inne.**

Realizacja celu 2 z wykorzystaniem inteligentnych i innowacyjnych technologii, cyfrowych rozwiązań, procesów lub produktów, w opinii lokalnej społeczności przyniesie pozytywne zmiany i przyczyni się do postępu społecznego, gospodarczego i kulturowego, a tym samym będzie wspierać zrównoważony rozwój obszaru LGD Partnerstwo Ducha Gór.

C.3. Poprawa dobrostanu młodzieży w Partnerstwie Ducha Gór i odporności na niekorzystne zmiany społeczne i klimatyczne:

Cel trzeci został sformułowany również po analizie potrzeb i potencjału obszaru i podobnie jak w celu 1 i 2 i odnosić się będzie do zrównoważonego rozwoju obszaru LGD w aspekcie społecznym i przygotowania młodego pokolenia do niekorzystnych zmian społecznych i klimatycznych. W konsultacjach społecznych, w których wzięły również udział również osoby w wieku 12-25 lat, wyraźnie wskazano na liczne zaniedbania w stosunku do osób młodych w kontekście społecznym, infrastrukturalnym jak i rozwojowym. Mieszkańcy obszaru wskazują na braki w infrastrukturze dedykowanej młodzieży, brakuje miejsc, w których młodzi ludzie mogliby się spotkać i rozwijać swoje zainteresowania oraz pasje. W związku z powyższym istnieje wyraźna potrzeba większej uwagi i skupienia się na młodzieży, jej rozwoju, edukacji i aktywnego uczestnictwa w życiu społecznym, uwzględniając przy tym jednocześnie troskę o klimat i ochronę środowiska. Cel zawiera trzy uzupełniające się przedsięwzięcia związane ze zrównoważonym rozwojem obszaru LGD, poprzez realizację działań ukierunkowanych na dzieci i młodzież:

P.3.1. Wspieranie aktywności, kompetencji młodzieży, liderów. Finansowane będą działania dot. przygotowania liderów młodzieżowych, rozwijania kompetencji młodych, wspierania zainteresowań, pasji i aktywności, edukacja formalna i pozaformalna. Wspierane będą również: edukacja obywatelska młodzieży (debaty, spotkania, gale, wydarzenia, szkolenia liderów), wzmacnianie programów edukacji liderów życia publicznego i społecznego, wolontariat. **Przedsięwzięcie skierowane będzie do lokalnych liderów młodzieżowych i młodzieży do 25 roku życia.**

P.3.2. Infrastruktura dla młodzieży. W ramach przedsięwzięcia wsparte zostaną działania ukierunkowane na rozwój małej infrastruktury dla potrzeb młodzieży z poszanowaniem zasobów lokalnych i zielonej gospodarki, miejsca spotkań, aktywności młodzieży. **Przedsięwzięcie skierowane będzie do młodzieży do 25 roku życia.**

P.3.3. Przedsiębiorcza młodzież. Przedsięwzięcie zakłada wsparcie operacji na podejmowanie działalności gospodarczej przez osoby młode do 25 r.ż. z poszanowaniem zasobów lokalnych, zielonej gospodarki. Finansowane będą działalności w obszarze biogospodarki, recyklingu i gospodarka odpadami, zrównoważonej produkcji oraz zrównoważonej turystyki, zielonej i ekoturystyki (kulturowej, produkty lokalne, pracownie rzemieślnicze, turystyka niemasowej itp.). **Grupami docelowymi przedsięwzięcia będą osoby młode do 25 roku życia.**

Realizacja celu 3 dedykowanego młodzieży pozwoli na budowanie trwałych więzi międzypokoleniowych, wspieranie aktywności młodych ludzi, pobudzanie troski o najmłodsze pokolenia, przygotowywanie do zmian, z uwzględnieniem działań służących ochronie środowiska i klimatu, co z pewnością będzie miało wpływ na zrównoważony rozwój obszaru LGD.

VI.2. Przedstawienie celów z podziałem na źródła finansowania.

Poniżej cele LSR i ich powiązanie z zakresem wsparcia w ramach Europejskiego Funduszu Rolnego na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich w ramach Planu Strategicznego Wspólnej Polityki Rolnej na lata 2023-2027, dot. Działanie I.13.1. – LEADER/Rozwój Lokalny Kierowany przez Społeczność (RLKS).

Tabela 18. Powiązanie celów z zakresem wsparcia w ramach EFRROW

CELE LSR Partnerstwa Ducha Gór	Zielona gospodarka i odporność na zmiany klimatu w Partnerstwie Ducha Gór	Inkluzywne, inteligentne, innowacyjne wspólnoty odporne na niekorzystne zmiany społeczne i klimatyczne w Partnerstwie Ducha Gór	Poprawa dobrostanu dzieci i młodzieży w Partnerstwie Ducha Gór
ZAKRES WSPARCIA EFRROW	**C 1**	**C 2**	**C 3**
1a. Podejmowanie pozarolniczej działalności gospodarczej	X		X
1b. Rozwijanie pozarolniczej działalności gospodarczej	X		
2a. Tworzenie lub rozwijanie gospodarstw agroturystycznych	X		
2b. Tworzenie lub rozwijanie zagród edukacyjnych	X		
3. Tworzenie i rozwijanie Krótkich Łańcuchów Żywnościowych	X		
4. Poprawa dostępu do usług dla lokalnych społeczności		X	
Koncepcja inteligentnej wsi		X	
Poprawa dostępu do małej infrastruktury publicznej		X	X
Kształtowanie świadomości obywatelskiej	X	X	X
Włączenie społeczne osób w niekorzystnej sytuacji		X	

W trakcie konsultacji społecznych, ich uczestnicy zgłosili szereg postulatów. Dotyczyły głównie takich zagadnień jak:

1) **Postulat dot. zielonej przedsiębiorczości na obszarze LGD**, która zakłada, że przedsiębiorcy powinni działać w sposób zrównoważony, dbając jednocześnie o ochronę środowiska i realizację celów społecznych. Stąd pomysł na realizację przedsięwzięć tj. biogospodarka, zrównoważona turystyka, zrównoważona produkcja, zielona i ekoturystyka itp.
2) **Postulat dot. rozwijania pozarolniczych funkcji gospodarstw rolnych (zagrody edukacyjne, agroturystyka, KŁŻ)** z uwzględnieniem aspektów zrównoważonego rozwoju oraz wpływu na środowisko naturalne i społeczność. Na obszarze LGD są zaledwie 4 zagrody edukacyjne i .... gospodarstw agroturystycznych, nie ma ani jednego KŁŻ.

3) **Postulat dot. współpracy społeczności lokalnej dla zielonej gospodarki**, która jest niezbędna do podejmowania skoordynowanych działań mających na celu przeciwdziałanie zmianom klimatycznym, ochronę bioróżnorodności, zrównoważone zarządzanie zasobami naturalnymi i promowanie czystych technologii na obszarze LGD.
4) **Postulat dot. ładu przestrzennego** w celu osiągnięcia harmonijnego i zrównoważonego rozwoju społeczno-gospodarczego na obszarze LGD. Społeczność lokalna wielokrotnie postulowała na konsultacjach o tworzenie miejsc przyjaznych dla ludzi, sprzyjających ich jakości życia, oraz ochronie środowiska naturalnego. Mieszkańcy obszaru LGD wyrażają obecnie duże obawy o zagospodarowanie przestrzenne regionu, nadmierną ilość apartamentowców i hoteli, spadki i braki wody w okresach letnich w Karkonoszach (infrastruktura wodno-ściekowa nie jest przystosowana do tak dużej ilości turystów), niewątpliwie wpływają niekorzystnie na stan środowiska na obszarze LGD. Postulat ten dotyczący również konieczności inwestycji w rozwój i modernizację infrastruktury dla mieszkańców, która powinna być zaprojektowana z myślą o potrzebach społecznych, należy uwzględniać dostępność dla osób starszych i niepełnosprawnych, zapewniać bezpieczeństwo użytkownikom oraz poprawiać jakość życia mieszkańców obszaru.
5) **Postulat dot. współpracy na rzecz inteligentnych rozwiązań**, który odnosi się do konieczności nawiązywania partnerstw i kooperacji pomiędzy różnymi podmiotami na obszarze LGD w celu rozwijania i wdrażania innowacyjnych rozwiązań technologicznych, które przyczyniają się do zwiększenia efektywności, zrównoważonego rozwoju i poprawy jakości życia mieszkańców obszaru LGD. Stąd pomysł na projekty realizujące koncepcję SV, car-sharing, e-aplikacje zapewniające dostęp do informacji, rezerwacji i zakupu usług, system wsparcia sąsiedzkiego itp.
6) **Postulat dot. wspierania innowacyjnej i inteligentnej przedsiębiorczości**, czyli stwarzania warunków sprzyjających rozwojowi nowatorskich przedsiębiorstw, które wykorzystują inteligentne technologie i rozwiązania w swojej działalności na obszarze LGD. Dlatego też powstał pomysł na realizację przedsięwzięć tj. np. e-usługi, system dostaw, przestrzenie co-workingowe, personalizacja usług, automatyzacja usług itp.
7) **Postulat dot. wspierania liderów lokalnych społeczności oraz dostępu do edukacji, dziedzictwa i kultury.** Dlatego też w strategii LSR znalazły się zapisy dot. przedsięwzięć umożliwiających lokalnej społeczności umiejętności przywódczych, budowania społecznych i obywatelskich sieci oraz dostępu do zasobów i narzędzi potrzebnych do skutecznego działania na obszarze LGD. Ważnym aspektem jest również do wspieranie dostępu do edukacji i zapewnienie równych szans dla wszystkich członków społeczeństwa na zdobycie wiedzy i umiejętności. Nie bez znaczenie zostaje sprawa dot. wspierania ochrony dziedzictwa kulturowego polegająca na działaniach służących zapewnieniu ochrony i zachowania miejsc historycznych, zabytków, tradycji, które w wielu miejscach na obszarze LGD zanikają.
8) **Postulat dot. wspierania aktywności, kompetencji młodzieży i liderów młodzieżowych.** Postulat ten dotyczy działań wspierających tworzenie przestrzeni i możliwości dla młodych ludzi do angażowania się w działania społeczne, kulturalne, sportowe, wolontariackie itp., których na obszarze LGD praktycznie się nie realizuje. Nie bez znaczenia jest też kwestia dot. wspierania liderów młodzieżowych polegająca na wsparciu i rozwijaniu młodych osób, które wykazują zdolności przywódcze i zaangażowanie społeczne i które mają chęć zrobić coś dobrego dla obszaru LGD. Obecnie zauważony został problem pozostawienia młodzieży samej sobie.
9) **Postulat dotyczący konieczności inwestycji w infrastrukturę dla młodzieży**, której na obszarze LGD brakuje. Istnieje wyraźna potrzeba stworzenia odpowiednich przestrzeni i infrastruktury, które będą wspierać rozwój i aktywność młodych ludzi. Stąd pomysł na realizację takich przedsięwzięć jak np. miejsca spotkań i aktywności dla dzieci i młodzieży, które pozwolą jej rozwijać swoje zainteresowania i umiejętności. Obecnie jest niewiele takich miejsce na obszarze LGD, poza kilkoma domami kultury, świetlicami i bibliotekami, które są instytucjami publicznymi.
10) **Postulat dot. rozwijania przedsiębiorczości młodzieży** dotyczy wspierania i rozwijania umiejętności przedsiębiorczych wśród młodych ludzi oraz tworzenia warunków sprzyjających ich przedsiębiorczym działaniom. Stąd pomysł na realizację konkursów dot. rozpoczęcia działalności ludzi młodych na obszarze LGD.

W związku z licznymi postulatami mieszkańców obszaru oraz ograniczonymi środkami z EFRROW istnieje potrzeba korzystania przez LGD z innych środków, realizacja możliwa pod warunkiem uzyskania dofinansowania:

INNE ŹRÓDŁA FINANSOWANIA LSR, O KTÓRE LGD ZAMIERZA WYSTĄPIĆ opisano w pkt. V.1.d)

VI.3. Przedstawienie przedsięwzięć realizowanych w ramach RLKS, a także wskazanie sposobu ich realizacji Przedsięwzięcia w ramach C.1. Zielona gospodarka i odporność na zmiany klimatu w Partnerstwie Ducha Gór:

P.1.1. Zielona przedsiębiorczość – zgodnie z diagnozą i oczekiwaniami lokalnej społeczności przedsięwzięcie zakłada, że przedsiębiorcy powinni uwzględniać aspekty zrównoważonego rozwoju we wszystkich swoich operacjach, zarządzaniu zasobami, produkcie lub usłudze, relacjach z interesariuszami oraz wpływie na środowisko naturalne i społeczność. **Przedsięwzięcie zakłada 8 operacji, w tym 2 operacje na nowe firmy oraz 6 operacji dot. rozwoju działalności gospodarczej.** Zakres wsparcia dla interwencji I.13.1. LEADER/(RLKS): 1. Rozwój przedsiębiorczości, w tym rozwój biogospodarki lub zielonej gospodarki poprzez: a) podejmowanie pozarolniczej działalności gospodarczej przez osoby fizyczne (2 operacje), b) rozwijanie pozarolniczej działalności gospodarczej (6 operacji).Konkurs.

P.1.2. Rozwijanie pozarolniczych funkcji gospodarstw rolnych – zgodnie z diagnozą i oczekiwaniami lokalnej społeczności przedsięwzięcie zakłada rozwijanie pozarolniczych gospodarstw rolnych, z uwzględnieniem aspektów zrównoważonego rozwoju oraz wpływu na środowisko naturalne i społeczność. **Przedsięwzięcie zakłada 6 operacji, w tym 4 w zakresie tworzenia lub rozwoju agroturystyki, 1 w zakresie tworzenia lub rozwoju zagród edukacyjnych, 1 w zakresie utworzenie krótkiego łańcucha żywnościowego.** Zakres wsparcia dla interwencji I.13.1. LEADER/(RLKS): 2. Rozwój pozarolniczych funkcji małych gospodarstw rolnych w zakresie tworzenia lub rozwijania: a) gospodarstw agroturystycznych, b) zagród edukacyjnych; 3. Rozwój współpracy poprzez tworzenie lub rozwijanie krótkich łańcuchów żywnościowych. Konkurs.

P.1.3. Współpraca dla zielonej gospodarki – zgodnie z diagnozą i oczekiwaniami lokalnej społeczności przedsięwzięcie zakłada współpracę społeczności lokalnej na rzecz zielonej gospodarki, która jest niezbędna do podejmowania skoordynowanych działań służących zmianom klimatycznym, ochronie bioróżnorodności, zrównoważonemu zarządzaniu zasobami naturalnymi, promowaniu czystych technologii na obszarze LGD.

Przedsięwzięcie zakłada 1 grant „Współpraca dla zielonej gospodarki". Zakres wsparcia dla interwencji I.13.1. LEADER/(RLKS): 7. kształtowanie świadomości obywatelskiej o znaczeniu zrównoważonego rolnictwa, gospodarki rolno-spożywczej, zielonej gospodarki, biogospodarki, wsparcie rozwoju wiedzy i umiejętności w zakresie innowacyjności, cyfryzacji lub przedsiębiorczości a także wzmacnianie programów edukacji liderów życia publicznego i społecznego, z wyłączeniem inwestycji infrastrukturalnych; Projekt grantowy LGD.

Przedsięwzięcia w ramach C.2. Inkluzywne, inteligentne, innowacyjne wspólnoty odporne na niekorzystne zmiany społeczne i klimatyczne w Partnerstwie Ducha Gór:

P.2.1. Ład przestrzenny służący społecznościom – zgodnie z diagnozą i oczekiwaniami lokalnej społeczności przedsięwzięcie zakłada tworzenie miejsc przyjaznych dla lokalnej społeczności, sprzyjających jakości życia oraz ochronie środowiska naturalnego. **Przedsięwzięcie zakłada 3 operacje na budowę/modernizację infrastruktury.** Zakres wsparcia dla interwencji I.13.1. LEADER/(RLKS): 6. poprawa dostępu do małej infrastruktury publicznej. Konkurs.

P.2.2. Współpraca i inteligentne rozwiązania, dostęp do usług – zgodnie z diagnozą i oczekiwaniami lokalnej społeczności przedsięwzięcie zakłada współpracę lokalnej społeczności na rzecz rozwijania i wdrażania innowacyjnych rozwiązań, które przyczyniają się do zwiększenia efektywności, zrównoważonego rozwoju i poprawy jakości życia mieszkańców obszaru LGD. **Przedsięwzięcie zakłada 2 granty, w tym 1 na opracowanie koncepcji Smart Village i 1 na „Wdrażanie i realizacja koncepcji SV".** Zakres wsparcia dla interwencji I.13.1. LEADER/(RLKS): 5. przygotowanie koncepcji inteligentnej wsi;): 7. kształtowanie świadomości obywatelskiej o znaczeniu zrównoważonego rolnictwa, gospodarki rolno-spożywczej, zielonej gospodarki, biogospodarki, wsparcie rozwoju wiedzy i umiejętności w zakresie innowacyjności, cyfryzacji lub przedsiębiorczości a także wzmacnianie programów edukacji liderów życia publicznego i społecznego, z wyłączeniem inwestycji infrastrukturalnych, 8. włączenie społeczne seniorów, ludzi młodych lub osób w niekorzystnej sytuacji;

P.2.3. Wspieranie innowacyjnej, inteligentnej przedsiębiorczości – zgodnie z diagnozą i oczekiwaniami lokalnej społeczności przedsięwzięcie zakłada stwarzanie warunków sprzyjających rozwojowi nowatorskich przedsiębiorstw, które wykorzystują inteligentne technologie i rozwiązania w swojej działalności na obszarze LGD. **Przedsięwzięcie zakłada 4 operacje, w tym w tym 2 operacje na nowo utworzone dział. gospodarczej i 2 operacji dot. rozwoju**

działalności gospodarczej. Zakres wsparcia dla interwencji I.13.1. LEADER/(RLKS): 1. Rozwój przedsiębiorczości, w tym rozwój biogospodarki lub zielonej gospodarki poprzez: a) podejmowanie pozarolniczej działalności gospodarczej przez osoby fizyczne, b) rozwijanie pozarolniczej działalności gospodarczej. Konkurs

P.2.4. Wspieranie liderów, lokalnych społeczności, dostępu do edukacji, dziedzictwa i kultury – zgodnie z diagnozą i oczekiwaniami lokalnej społeczności przedsięwzięcie zakłada wspieranie liderów lokalnych społeczności oraz dostępu do edukacji, dziedzictwa i kultury. **Przedsięwzięcie zakłada różne formy realizacji, w tym w tym 1 grant „Dostępna aktywność dla seniorów", 1 projekt partnerski, 1 grant „Włączeni aktywni obywatele", 1 projekt własny dot. edukacji dorosłych liderów, 1 grant „Dostępne dziedzictwo kulturowe i przyrodnicze".** Zakres wsparcia dla interwencji I.13.1. LEADER/(RLKS): 7. kształtowanie świadomości obywatelskiej o znaczeniu zrównoważonego rolnictwa, gospodarki rolno-spożywczej, zielonej gospodarki, biogospodarki, wsparcie rozwoju wiedzy i umiejętności w zakresie innowacyjności, cyfryzacji lub przedsiębiorczości a także wzmacnianie programów edukacji liderów życia publicznego i społecznego, z wyłączeniem inwestycji infrastrukturalnych. 8. włączenie społeczne seniorów, ludzi młodych lub osób w niekorzystnej sytuacji; 9. ochrona dziedzictwa kulturowego lub przyrodniczego polskiej wsi.

Przedsięwzięcia w ramach C.3. Poprawa dobrostanu dzieci i młodzieży w Partnerstwie Ducha Gór:

P.3.1. Wspieranie aktywności, kompetencji młodzieży, liderów – zgodnie z diagnozą i oczekiwaniami lokalnej społeczności przedsięwzięcie zakłada przygotowanie liderów młodzieżowych oraz wspieranie działań służących tworzeniu przestrzeni i możliwości dla młodych ludzi do angażowania się w działania społeczne, kulturalne, sportowe, wolontariackie itp. **Przedsięwzięcie zakłada różne formy realizacji, w tym 1 projekt własny w zakresie edukacji liderów młodzieżowych i 2 granty dla młodzieży:** jeden dotyczący wsparcia aktywności młodzieży, drugi dotyczący aktywności obywatelskiej młodych. Zakres wsparcia dla interwencji I.13.1. LEADER/(RLKS): 7. kształtowanie świadomości obywatelskiej o znaczeniu zrównoważonego rolnictwa, gospodarki rolno-spożywczej, zielonej gospodarki, biogospodarki, wsparcie rozwoju wiedzy i umiejętności w zakresie innowacyjności, cyfryzacji lub przedsiębiorczości a także wzmacnianie programów edukacji liderów życia publicznego i społecznego, z wyłączeniem inwestycji infrastrukturalnych. 8. włączenie społeczne seniorów, ludzi młodych lub osób w niekorzystnej sytuacji;

P3.2. Infrastruktura dla młodzieży – zgodnie z diagnozą i oczekiwaniami lokalnej społeczności przedsięwzięcie zakłada inwestycje w infrastrukturę dla młodzieży, której na obszarze LGD brakuje. Istnieje wyraźna potrzeba stworzenia odpowiednich przestrzeni i infrastruktury, które będą wspierać rozwój i aktywność młodych ludzi na obszarze LGD. **Przedsięwzięcie zakłada 4 operacje dot. budowy/modernizacji infrastruktury młodzieżowej.** Zakres wsparcia dla interwencji I.13.1. LEADER/(RLKS): 6. poprawa dostępu do małej infrastruktury publicznej.

P.3.3. Przedsiębiorcza młodzież – zgodnie z diagnozą i oczekiwaniami lokalnej społeczności przedsięwzięcie zakłada wspieranie i rozwijanie umiejętności przedsiębiorczych wśród młodych ludzi oraz tworzenia warunków sprzyjających ich przedsiębiorczym działaniom. **Przedsięwzięcie zakłada 2 operacje na rozpoczęcie działalności gospodarczej przez osoby młode.** Zakres wsparcia dla interwencji I.13.1. LEADER/(RLKS): 1. Rozwój przedsiębiorczości, w tym rozwój biogospodarki lub zielonej gospodarki poprzez: a) podejmowanie pozarolniczej działalności gospodarczej przez osoby fizyczne, b) rozwijanie pozarolniczej działalności gospodarczej.

VI.4. Przypisanie wskaźników do celów i przedsięwzięć w kontekście ich adekwatności do celów i przedsięwzięć oraz zgodności ze wskaźnikami dla programów w ramach których planowane jest finansowanie LSR (PS WPR)

Tabela 19. Zgodność celów i przedsięwzięć z PS WPR (oprac. własne)

Cele i przedsięwzięcia	Wskaźnik PS WPR
C.1. Zielona gospodarka i odporność na zmiany klimatu w Partnerstwie Ducha Gór	
P.1.1. Zielona przedsiębiorczość	R.37. Wzrost gospodarczy i zatrudnienie na obszarach wiejskich: nowe miejsca pracy objęte wsparciem w ramach projektów WPR
P.1.2. Rozwijanie pozarolniczych funkcji gospodarstw rolnych	R.39. Rozwój gospodarki wiejskiej: liczba przedsiębiorstw rolnych, w tym przedsiębiorstw zajmujących się biogospodarką, rozwiniętych dzięki wsparciu w ramach WPR.

P.1.3. Współpraca dla zielonej gospodarki	R.39. Rozwój gospodarki wiejskiej: liczba przedsiębiorstw rolnych, w tym przedsiębiorstw zajmujących się biogospodarką, rozwiniętych dzięki wsparciu w ramach WPR
C.2. Inkluzywne, inteligentne, innowacyjne wspólnoty odporne na niekorzystne zmiany społeczne i klimatyczne w Partnerstwie Ducha Gór	
P.2.1. Ład przestrzenny służący społecznościom	R.41. Łączenie obszarów wiejskich w Europie: odsetek ludności wiejskiej korzystającej z lepszego dostępu do usług i infrastruktury dzięki wsparciu z WPR.
P.2.2. Współpraca i inteligentne rozwiązania, dostęp do usług	R.40. Inteligentna przemiana gospodarki wiejskiej: liczba wspieranych strategii inteligentnych wsi.
P.2.3. Wspieranie innowacyjnej, inteligentnej przedsiębiorczości	R.37. Wzrost gospodarczy i zatrudnienie na obszarach wiejskich: nowe miejsca pracy objęte wsparciem w ramach projektów WPR
P.2.4. Wspieranie liderów, lokalnych społeczności, dostępu do edukacji, dziedzictwa i kultury	R.42. Promowanie włączenia społecznego: liczba osób objętych wspieranymi projektami włączenia społecznego.
C.3. Poprawa dobrostanu dzieci i młodzieży w Partnerstwie Ducha Gór	
P.3.1. Wspieranie aktywności, kompetencji młodzieży, liderów	R.42. Promowanie włączenia społecznego: liczba osób objętych wspieranymi projektami włączenia społecznego.
P.3.2. Infrastruktura dla młodzieży	R.41. Łączenie obszarów wiejskich w Europie: odsetek ludności wiejskiej korzystającej z lepszego dostępu do usług i infrastruktury dzięki wsparciu z WPR.
P.3.3. Przedsiębiorcza młodzież	R.37. Wzrost gospodarczy i zatrudnienie na obszarach wiejskich: nowe miejsca pracy objęte wsparciem w ramach projektów WPR

Rozdział VII. Sposób wyboru i oceny operacji oraz sposób ustanawiania kryteriów wyboru

VII.1. Ogólna charakterystyka wewnętrznej organizacji pracy LGD, w tym przyjętych rozwiązań formalno-instytucjonalnych wraz ze zwięzłą informacją wskazującą sposób powstawania poszczególnych procedur, ich kluczowe cele i założenia.

Wypracowane podczas społecznych konsultacji zasady: zaangażowania, włączenia, otwartości, innowacyjności, egalitaryzmu, różnorodności, synergii, komplementarności, integracji, efektywności staną się podstawą realizacji LSR oraz dalszej pracy nad procedurami i kryteriami, systematycznego wspierania trójsektorowego partnerstwa i zaangażowania wszystkich grup społecznych w wewnętrzną organizację pracy LGD. Kluczowe kwestie związane z wewnętrznej organizacji pracy LGD wskazuje zmieniony STATUT i pkt. III.1 h), i). Wszystkie procedury zostaną zaproponowane przez zarząd i zaopiniowane przez zespoły: RADĘ, doradczy i zadaniowo-realizacyjne. Członkowie tych zespołów będą mogli włączyć się na etapie tworzenia procedur. Spotkania w tej sprawie zostaną podane do publicznej wiadomości, każda z osób z tych zespołów będzie mogła się zgłosić. Dopuszcza się również możliwość uczestnictwa innych osób, jeżeli się zgłoszą i będą chciały konstruktywnie pracować nad procedurami. Jeżeli będą osoby chętne do pracy nad tym zagadnieniem, Zarząd może powołać Zespół ds. procedur. Następnie procedury zostaną opublikowane do konsultacji społecznych na www.duchgor.org.

Organem decyzyjnym w procesie oceny i wyboru operacji jest RADA, do której kompetencji należy wybór operacji i ustalanie kwoty wsparcia. Proces oceny i wyboru operacji odbywa się na podstawie Regulaminu Rady oraz procedur. Nowe procedury wyboru (konkursowa, grantowa) opracowywane są na podstawie obowiązujących wytycznych i udostępnione na stronie www.duchgor.org oraz w biurze Stowarzyszenia. Wszystkie procedury ich kluczowe cele i założenia, aktualizacje i zmiany są przedstawiane Walnemu Zebraniu i uchwalane przez Walne Zebranie Członków lub Zarząd. Do pracy Rady wykorzystywana jest elektroniczna aplikacja dotycząca obsługi wniosków, korzystająca z nowoczesnych technologii i rozwiązań.

W procedurach, z godnie z wytycznymi zastosowane zostaną rozwiązania gwarantujące spełnienie następujących celów i założeń:

- zachowanie w poszczególnych głosowaniach odpowiedniego składu, tak aby przedstawiciele pojedynczych grup interesu określonych w LSR nie kontrolowali procesu podejmowania decyzji >49%;
- bezstronność członków rady, składanie w toku procedury oceniania i wyboru operacji deklaracji poufności i bezstronności, oraz brak konfliktu interesów, powodujących konieczność wyłączenia się członków rady w przypadku zaistnienia ich powiązania z wnioskiem lub wnioskodawcą;
- jawność procesu wyboru, udostępnianie procedur i protokołów z posiedzeń rady do wiadomości publicznej;
- prowadzenie doradztwa drogą elektroniczną i osobistego, omawianie procedur w trakcie szkoleń, warsztatów;
- uwzględnienie sytuacji szczególnych, które mogą zaistnieć w procesie wyboru i oceny operacji, oraz określenie sposobów ich rozwiązania (np. przy równej ilości punktów, rozbieżnościach w ocenie itp.);
- możliwość odwołania się, wniesienia protestu wnioskodawców od niekorzystnych dla nich decyzji rady;
- wybór najlepszych operacji na podstawie lokalnych kryteriów wyboru, wzory dokumentów stosowanych w ocenie.

VII.2. Sposób ustanawiania i zmiany kryteriów wyboru zgodnie z wymogami określonymi dla programów, w ramach których planowane jest finansowanie LSR z uwzględnieniem powiązania kryteriów wyboru z diagnozą obszaru, celami i wskaźnikami.

Lokalne kryteria wyboru do poszczególnych operacji zostaną zaproponowane przez Zarząd LGD, na podstawie, analizy SWOT, potrzeb rozwojowych i potencjału obszaru, celów i wskaźników. Zostaną zaopiniowane przez zespoły: RADĘ, doradczy i zadaniowo-realizacyjne. Członkowie tych zespołów będą mogli włączyć się na etapie tworzenia kryteriów. Spotkania w tej sprawie zostaną podane do publicznej wiadomości, każda z osób z zespołów będzie mogła się zgłosić. Dopuszcza się również możliwość uczestnictwa innych osób, jeżeli się zgłoszą i będą chciały konstruktywnie pracować nad kryteriami. Jeżeli będą osoby chętne do pracy nad tym zagadnieniem, Zarząd może powołać Zespół ds. Kryteriów. Następnie kryteria zostaną opublikowane do konsultacji społecznych na www.duchgor.org.

Dla każdego kryterium ustala się minimalny próg punktowy jaki musi spełniać wniosek, aby mógł być wybrany do dofinansowania oraz kryteria, w których niezbędne jest uzyskanie minimum punktowego, co określa równocześnie niektóre kryteria jako warunkujące wybór. Opracowane kryteria będą spełniać warunki dotyczące ich obiektywności, niedyskryminującego charakteru, przejrzystości i mierzalności. Przewidziane zostaną kryteria premiujące operacje ukierunkowane na innowacje, stosujące rozwiązania sprzyjające ochronie środowiska i klimatu, wykorzystujące technologie cyfrowe, dedykowane zaspakajaniu potrzeb grup osób w niekorzystnej sytuacji zdiagnozowanych w LSR, w tym także rolników prowadzących działalność rolniczą w małych gospodarstwach, generujące dodatkowe miejsca pracy, projektów w partnerstwie.

Dokonuje się zmian w kryteriach na wniosek Zarządu, Członków Rady, Zespołów lub pisemny wniosek 15 członków (wniosek o zmianę musi zawierać uzasadnienie, uzyskać pozytywną opinię co najmniej jednego z gremiów: Zarządu, Rady, Zespołów). W trakcie ogłaszanych naborów zabronione jest wprowadzanie zmian w kryteriach. Zarząd za pośrednictwem biura i strony internetowej podaje do konsultacji społecznych propozycje zmian w kryteriach wyboru. Zarząd uwzględniając opinie z konsultacji przedstawia ją na najbliższym Walnym Zebraniu Członków i podejmuje w formie uchwały. Kryteria będą przedkładane Walnemu Zebraniu, jeżeli będzie to możliwe, a jeżeli nie, zgodnie ze statutem możliwe jest przyjęcie kryteriów w formie uchwały przez Zarząd. Zmienione kryteria obowiązują od dnia akceptacji przez Samorząd Województwa.

VII.3. Innowacyjność w kryteriach wyboru operacji, definicja i zasady oceny

Innowacyjne rozwiązania zaproponowane w LSR stanowią rodzaj dodatkowej szansy dla rozwoju obszaru LGD. Innowacja to wdrożenie nowego lub znacząco udoskonalonego produktu (wyrobu, usługi, procesu), nowej metody organizacyjnej. Innowacyjność to nowatorskie, niestandardowe, o eksperymentalnym charakterze, nietypowe podejście do lokalnych zasobów, tradycji, przyczyniające się do pozytywnych zmian na obszarze LGD. Minimalnym wymogiem zaistnienia innowacji jest, aby produkt, proces, metoda organizacyjna były nowe (lub znacząco udoskonalone) w odniesieniu do obszaru LSR czy gminy.

Rodzaje innowacyjności:

1) **produktowa** przejawiająca się we: wspieraniu kreowania nowych produktów, wykorzystywaniu niepowtarzalnych walorów obszaru LGD, w szczególności kulturalnych i przyrodniczych do tworzenia produktów lokalnych (rozwijane

produkty tradycyjne lub zupełnie nowe koncepcje produktów), rozszerzaniu działalności organizacji pozarządowych o nowe akcje, wydarzenia, usługi;

11) **technologiczna** odnosząca się do: wykorzystywania nowoczesnych technologii do wytwarzania produktów i usług, przywracania tradycyjnych metod wytwarzania z zastosowaniem nowoczesnych technologii w celu podniesienia konkurencyjności produktów lokalnych, w tym cyfryzacja;
12) **procesowa** polegająca na: „nowej" współpracy pomiędzy podmiotami lokalnymi, wykorzystaniu nowych technologii w komunikacji społecznej LGD, łączenia nowych i zaskakujących grup interesariuszy.

Kategorie innowacyjności, które zostaną zastosowane do oceny w kryteriach, dotyczą:

1) wdrożenia całkowicie nowych rozwiązań, które są oryginalne i nieznane gdzie indziej, nowatorskie;
13) kopiowania w projektach rozwiązań znanych gdzie indziej, mających innowacyjny charakter na danym terenie.
14) wprowadzanie w ujęciu tematycznym innowacji, które będą częściowo zaczerpnięte z zastosowanych gdzie indziej rozwiązań i/lub całkowicie nieznanych gdzie indziej, będą mogły dotyczyć:

- **innowacyjnego wykorzystania lokalnych zasobów** np. z zastosowaniem rozwiązań cyfrowych, teleinformatycznych, społecznych, warsztatów tematycznych;
- **innowacji społecznej** np. dotyczącej nowej grupy, nowych metod, narzędzi, sposobów, nowej formy, w tym zastosowania metod badania i diagnozowania potrzeb;
- **zaangażowania lokalnej społeczności w nowy sposób** np. liderskiego i włączającego sposobu działania;
- **innowacyjnej tematyki** np. w zakresie spotkań, szkoleń, warsztatów, konsultacji;
- nowego sposobu planowania i zarządzania rozwojem.

LGD będzie poprzez działania animacyjne mobilizować, inspirować, zachęcać do wdrażania innowacji we wszystkich planowanych operacjach wdrażanych w ramach LSR. Planowane są następujące metody wdrożenia zdefiniowanych innowacji poprzez: rozwijanie partnerstw, projektów partnerskich, kooperatyw, spółdzielni oraz wspieranie innowacyjnych pomysłów i przedsiębiorstw. Oczekiwany wpływ innowacji na rozwój obszaru polega na wykorzystaniu cyfrowych technologii w gospodarce, wdrażaniu inteligentnych rozwiązań dla partnerstw trójsektorowych i inteligentnych systemów społecznej integracji, wprowadzaniu rozwiązań, które dotychczas nie występowały na danym obszarze a zostały zdiagnozowane w czasie przygotowywania koncepcji SV, opracowywania wniosków, zmobilizowania do wykorzystania istniejących zasobów lokalnych przyrodniczych, kulturowych, historycznych czy społecznych.

LGD przewiduje w LSR zgłaszanie nowych pomysłów i inicjatyw poprzez zespoły zadaniowo-realizacyjne, które są platformą łączącą środowiska i osoby zaangażowane w wybrany zakres tematyczny. Na stronie www będzie możliwość zgłaszania swoich pomysłów na realizację projektów: nowych, innowacyjnych, w partnerstwie. Inicjatywy zgłaszane przez Członków LGD i mieszkańców będą kierowane do zespołu zadaniowo-realizacyjnych i opiniowane, potem przedstawiane Zarządowi, który konsultuje pomysł z pozostałymi członkami LGD na WZC. Zarząd raz do roku przygotuje zbiorczą informację o zgłoszonych inicjatywach i ich wynikach.

LGD zorganizuje z partnerami FORUM: 1) organizacji pozarządowych, 2) Kobiet, 3) Sołtysów, 4) Młodzieży, 5) Seniorów oraz inne w razie zgłoszonej potrzeby, by mobilizować, inspirować do innowacji i partnerstwa.

W kryteriach oceny operacji premiowane będą projekty realizowane w partnerstwie, kryterium wyróżniającym będzie ilość partnerów realizujących daną operację. Warunkiem ubiegania się o wsparcie będzie operacja realizowana przez co najmniej 2 partnerów, realizujących wspólne działania i zadania, rozwiązująca problemy zidentyfikowane na obszarze LSR.

Planuje się zastosowanie kryterium innowacji we wszystkich celach określonych w LSR.

VII.4. Realizacja projektów grantowych (w tym Smart Village), operacji własnych, operacji realizowanych w partnerstwie z partnerami spoza obszaru LSR

W LSR uwzględniono adekwatne do lokalnych potrzeb różnorodne metody aktywizujące społeczność, co dokładniej opisano **w rozdz. VI,** w powiązaniu z celami i przedsięwzięciami:

- **powstanie 5 nowych koncepcji Smart Village (SV) i wsparcie wdrażania 7 koncepcji SV** z perspektywy 2014-2020;
- **projekty realizowane w partnerstwie** (z wyłączeniem operacji, które z zasady są realizowane w partnerstwie), kryterium wyróżniającym będzie ilość partnerów realizujących daną operację. Warunkiem ubiegania się o wsparcie

będzie operacja realizowana przez co najmniej 2 partnerów, realizujących wspólne działania i zadania, rozwiązująca problemy zidentyfikowane na obszarze LSR;

- **projekty partnerskie** – z udziałem partnerów krajowych spoza obszaru objętego LSR oraz partnerów zagranicznych dotyczące włączenia społecznego i inteligentnych rozwiązań;
- **projekty grantowe dot. tematów i grup:** 1) współpracy dla klimatu; 2) aktywności, włączenia, zwiększenia dostępności usług, produktów seniorów, młodzieży; 3) edukacji obywatelskiej; 4) udostępniania zasobów dziedzictwa kulturowego; 5) wsparcie wdrażania koncepcji Smart Village. Łącznie LGD zaplanowało realizację 8 grantów.
- **operacje własne** – LGD zaplanowało 2 operacje własne związane z edukacja i wsparciem lokalnych liderów dorosłych i młodzieżowych.

LGD zachęca do współpracy i kojarzy partnerów poprzez: system zgłaszania pomysłów, bazę projektów, bazę partnerów, analizę zgłaszanych fiszek projektowych oraz bezpośrednie spotkania/wydarzeni z mieszkańcami i dla mieszkańców, organizacji, grup, które mają zbieżne pomysły/inicjatywy/potrzeby np. Organizacja Forum Seniorów, Forum Młodzieży, Forum Kobiet itd.

Rozdział VIII. Plan działania

VIII.1. Zwięzła charakterystyka przyjętego harmonogramu osiągania poszczególnych celów i wskaźników.

Harmonogram osiągania poszczególnych celów i wskaźników uwzględniająca czas realizacji kluczowych efektów wdrażania LSR stanowi załącznik nr 2 do LSR (Plan działania).

W ramach **Celu 1. Zielona gospodarka i odporność na zmiany klimatu w Partnerstwie Ducha Gór** zaplanowano realizację **wskaźników produktu** do 2026 r. na poziomie 100% w przedsięwzięciach: P.1.1. oraz P.1.2. Natomiast w przedsięwzięciu P.1.3. realizacja w 100% do roku 2027, ponieważ to przedsięwzięcie wymagające pracy animacyjnej LGD, animacja musi poprzedzić faktyczne zakontraktowanie tych środków.

W **Celu 2. Inkluzywne, inteligentne, innowacyjne wspólnoty odporne na niekorzystne zmiany społeczne i klimatyczne w Partnerstwie Ducha Gór** do 2026 r. zaplanowano realizację **wskaźników** na poziomie 100% w przedsięwzięciach P.2.1-2.3. Przedsięwzięcie P.2.4. zostało rozłożone w czasie, kolejno 2026, 2027 i 2028, ponieważ to przedsięwzięcia wymagające pracy animacyjnej LGD, animacja musi poprzedzić faktyczne zakontraktowanie tych środków.

Cel 3. Poprawa dobrostanu dzieci i młodzieży w Partnerstwie Ducha Gór LGD planuje zrealizować w całości do 2028 r., w tym do 2026 r. w 100% dla wskaźników dot. przedsięwzięcia P.3.2. Pozostałe P.3.1. i P.3.3. w 2027 i 2028, ponieważ to przedsięwzięcia wymagające pracy animacyjnej LGD, animacja musi poprzedzić faktyczne zakontraktowanie tych środków.

Wszystkie **wskaźniki rezultatu** ujęte w załączniku nr 2 LGD zamierza osiągnąć do roku 2028 w 100%.

Analogicznie do poprzedzających rozdziałów LSR, LGD Partnerstwo Ducha Gór ujęło w Planie finansowym: partnerstwo na obszarze, współpracę z partnerami spoza obszaru LSR, aktywizację ludzi młodych, seniorów, osób w niekorzystnej sytuacji oraz wsparcie pozarolniczych funkcji gospodarstw rolnych. Dywersyfikacja źródeł finansowania LSR ujęta jest w rozdziale V d) i VI.2 LSR. Metody aktywizacji społeczności ujęte są w rozdziale V.

VIII.2. Wyszczególnienie kamieni milowych realizacji LSR.

LGD zaplanowało osiągnięcie pierwszego kamienia milowego do 30 czerwca 2026 roku, a osiągnięcie drugiego kamienia milowego do 31.12.2027 roku.

Rozdział IX. Plan finansowy LSR

IX.1. Opis źródeł, z których przewiduje się finansowanie działalności LGD

w tym:

a) wskazanie funduszy EFSI4 stanowiących bezpośrednie źródło finansowania LSR, jako budżetu LSR;

Bezpośrednim źródłem finansowania LSR LGD Partnerstwo Ducha Gór jest PS WPR 2023-2027. W załączniku nr 4 (Plan wykorzystania budżetu LSR) przypisano wartości liczbowe na podstawie podpisanych umów z beneficjentami tj. kwoty ogółem (EUR) oraz % wykorzystania budżetu – narastająco w kolejnych latach wdrażania LSR.

b) inne potencjalne źródła finasowania przedsięwzięć wynikających z LSR, w tym także EFSI w zakresie nie objętym RLKS które nie stanowią źródła finansowania, o którym mowa w lit. a.

Fundusz Europejski dla Dolnego Śląska 2021-2027 (FEDŚ 2021-2027) – konkurs wojewódzki oraz w ramach ZIT AJ, Program wieloletni na rzecz Osób Starszych „Aktywni+" na lata 2021–2025 oraz Rządowy Programu Fundusz Młodzieżowy na lata 2022-2033 oraz Erasmus+: Młodzież i Europejski Korpus Solidarności, Polsko-Amerykańska Fundacja Wolności, Program „Równać Szanse", „Lokalne partnerstwa PAFW", „Liderzy PAFW", „Działaj Lokalnie", „Zielony Lider", Fundusz Małych Projektów INTERREG Czechia-Poland 2021-2027, 5) INTERREG Polska – Saksonia 2021-2027 to potencjalne źródła finansowania przedsięwzięć wynikających z LSR, a które nie stanowią bezpośredniego źródła finansowania LSR.

IX.2. Opis powiązań poszczególnych źródeł finansowania z celami LSR

Cel 1. Zielona gospodarka i odporność na zmiany klimatu w Partnerstwie Ducha Gór – finansowany jest **w całości z PS WPR** na lata 2023-2027 oraz z FEDŚ 2021-2027 (edukacja ekologiczna w przypadku otrzymania środków), **Polsko-Amerykańska Fundacja Wolności**: „Zielony Lider" oraz Fundusz Małych Projektów INTERREG Czechia-Poland 2021-2027, INTERREG Polska – Saksonia 2021-2027.

Cel 2. Inkluzywne, inteligentne, innowacyjne wspólnoty odporne na niekorzystne zmiany społeczne i klimatyczne w Partnerstwie Ducha Gór – finansowany z: **PS WPR** na lata 2023-2027 **oraz** z **FEDŚ** 2021-2027 (ZIT AJ – projekt „Sąsiedzka pomoc ma moc" dot. teleopieki i opieki sąsiedzkiej został wpisany do strategii ZIT jako projekt strategiczny) **oraz** Programu wieloletniego na rzecz Osób Starszych **„Aktywni+"** na lata 2021-2025 (aktywność i edukacja cyfrowa seniorów w przypadku otrzymania środków), **Polsko-Amerykańska Fundacja Wolności**: Program „Równać Szanse", „Lokalne partnerstwa PAFW", „Liderzy PAFW", „Działaj Lokalnie", „Zielony Lider" oraz **Fundusz Małych Projektów INTERREG Czechia-Poland 2021-2027, INTERREG Polska – Saksonia 2021-2027.**

Cel 3. Poprawa dobrostanu dzieci i młodzieży w Partnerstwie Ducha Gór – finansowany jest **z PS WPR** na lata 2023-2027 oraz Rządowego Programu **Fundusz Młodzieżowy** na lata 2022-2033 oraz **Erasmus+:** Młodzież i Europejski Korpus Solidarności oraz **Polsko-Amerykańska Fundacja Wolności**: Program „Równać Szanse", „Lokalne partnerstwa PAFW", „Liderzy PAFW", „Działaj Lokalnie", „Zielony Lider", oraz **Fundusz Małych Projektów INTERREG Czechia-Poland 2021-2027, INTERREG Polska – Saksonia 2021-2027**.

Finansowanie poza PS PWR 2023-27 odbędzie się w przypadku pozyskania dodatkowych innych, ww. środków.

Analogicznie do poprzedzających rozdziałów LSR, LGD Partnerstwo Ducha Gór ujęło w Planie finansowym: partnerstwo na obszarze, współpracę z partnerami spoza obszaru LSR, aktywizację ludzi młodych, seniorów, osób w niekorzystnej sytuacji, grantów, operacji własnhych oraz wsparcie pozarolniczych funkcji gospodarstw rolnych. Dywersyfikacja źródeł finansowania LSR ujęta jest w rozdziale V d) i VI.2 LSR.

Rozdział X. Monitoring i ewaluacja

X.1. Ogólna charakterystyka zasad i procedur dokonywania ewaluacji oraz monitorowania wskazująca główne elementy podlegające badaniom oraz podmioty dokonujące ewaluacji i monitorowania (wewnętrzne czy zewnętrzne).

MONITORING I EWALUACJA WEWNĘTRZNA

Celem monitoringu jest systematyczne gromadzenie danych ilościowych i jakościowych w oparciu o założone cele i wskaźniki produktów, rezultatów, analizowanie pod kątem stopnia realizacji zadań. Celem monitoringu jest zagwarantowanie realizacji planu rzeczowego i finansowego, bieżąca poprawa wdrażania, doradztwa, jak najszybsze reagowanie na zmiany. Procedura monitoringu i ewaluacji obejmuje zbieranie na bieżąco, stale i monitorowanie danych z wdrażania LSR, podejmowanych działań przez LGD. Odpowiedzialnym za prowadzenie monitoringu jest biuro LGD. Monitoring odbywa w sposób systematyczny, w trybie ciągłym, w postaci tabel monitoringowych do gromadzenia danych ilościowych i jakościowych, w podziale na zakresy wsparcia na podstawie: 1.informacji uzyskanych od podmiotu wdrażającego o zawartych umowach i wysokości środków wypłacanych beneficjentom na realizację operacji oraz własnych danych z przeprowadzonych konkursów, 2.bezpośrednich informacji od beneficjentów, ankiet i wizyt monitorujących na miejscu realizacji, 3.weryfikacji osiągnięcia rzeczywistych rezultatów na podstawie gromadzenia danych wskaźników produktu, rezultatu dla poszczególnych przedsięwzięć, 4.dokonywania przeglądu procedur wewnętrznych wdrożenia poszczególnych działań LSR, 5.gromadzeniu danych dotyczących wydatkowania środków na

funkcjonowanie LGD zgodnie z procedurą określoną w umowie z podmiotem wdrażającym. Wyniki będą przedstawiane Zarządowi, Radzie, zespołom roboczym, Walnemu Zebraniu Członków w celu omówienia stanu realizacji założonych planów. Wyniki monitoringu będą podawane do wiadomości publicznej na stronie www LGD.

Monitorowaniu podlegają następujące obszary: harmonogram ogłaszania konkursów LSR, budżet LSR, wskaźniki realizacji LSR produktu i rezultatu, ogłoszenia konkursów LSR, procedury i kryteria wyboru LSR, strona www LGD, szkolenia dla wnioskodawców organizowane przez LGD, struktura członków partnerstwa LGD, struktura Rady i Zarządu LGD, prowadzone doradztwo, prace zespołów zadaniowo-roboczych, plan komunikacji dot. LSR, szkolenia dla Rady i pracowników LGD, realizacja projektów z innych środków, przyczynijących się do osiągania celów LSR. Zostanie utrzymana ewaluacja wewnętrzna, realizowana raz do roku, w postaci otwartego warsztatu i podsumowania 1 roku wdrażania LSR.

EWALUACJA ZEWNĘTRZNA

Realizacja badania ewaluacyjnego jednokrotnie, w roku 2029. Ewaluację zewnętrzną przeprowadzi niezależny ewaluator. Wykonawca badania powinien posiadać **odpowiednie doświadczenie** w realizacji badań ewaluacyjnych, minimum:

- udokumentowane doświadczenie w realizacji przynajmniej dwóch badań ewaluacyjnych programów współfinansowanych ze środków publicznych, w tym jedno powinno dotyczyć obszaru rozwoju obszarów wiejskich.
- dysponowanie zespołem co najmniej 3 ekspertów, w tym:
  1) kierownika badania, który posiada doświadczenie w koordynacji badań ewaluacyjnych,
  2) eksperta posiadającego doświadczenie w realizacji badań o charakterze jakościowym i ilościowym,
  3) eksperta posiadającego doświadczenie w realizacji badań o charakterze społeczno-gospodarczym.

Wymagany będzie opis sposobu realizacji badania proponowany przez Wykonawcę:

1) kontekst realizacji badania, 2) cele badania, 3) obszary/pytania badawcze, 4) opis metodyki badania. Minimum metodyczne badania powinno zapewnić triangulację metod i źródeł danych, w związku z czym w badaniu powinny być zastosowane: analiza danych zastanych, badanie jakościowe i badanie ilościowe. Oferta powinna szczegółowo wskazać wielkość i strukturę prób badań ilościowych i jakościowych wraz z uzasadnieniem; 5) Sposób prezentacji wyników. 6) Harmonogram realizacji badania.

Obszar badawczy	Pytania badawcze
Ocena wpływu na główne cele LSR	Jaki jest stopień osiągnięcia celu głównego i przypisanych do niego wskaźników LSR?
Ocena wpływu na kapitał społeczny	1. Jaki jest wpływ LSR na kapitał społeczny, w tym w szczególności na aktywność społeczną, zaangażowanie w sprawy lokalne, współrządzenie? 2.Czy zastosowane formy wpływu na kapitał społeczny są odpowiednie w formie: animacji, grantów oraz grantów na działania objęte koncepcjami Smart Village? 3. W jaki sposób należałoby wspierać rozwój kapitału społecznego w przyszłości?
Przedsiębiorczość	1. W jakim stopniu realizacja LSR przyczyniła się do rozwoju przedsiębiorczości mieszkańców poza rolnictwem i rolników? 2. Czy i w jaki sposób wspieranie przedsiębiorczości w ramach kolejnych edycji LSR jest wskazane?
Grupy w niekorzystnej sytuacji	1.Czy w LSR właściwie zdefiniowano grupy w niekorzystnej sytuacji oraz czy realizowane w ramach LSR działania odpowiadały na potrzeby tych grup? 2. Jaki był wpływ LSR na wsparcie grup w niekorzystnej sytuacji? 3. Jakie działania należy podejmować w skali lokalnej na rzecz grup w niekorzystnej sytuacji?
Innowacyjność	1. W jakim stopniu projekty realizowane w ramach LSR były innowacyjne? 2. Jakie można wyróżnić typy innowacji powstałych w ramach LSR?
Projekty współpracy	1. Jaka była skuteczność i efekty działania wdrażania projektów współpracy? 2. Jaką formę i zakres powinny przyjmować projekty współpracy w przyszłości?
Ocena funkcjonowania LGD	1. Czy sposób działania partnerów w ramach LGD pozwalał na efektywną i skuteczną realizację LSR? 2. Jaka jest skuteczność i efektywność działań biura LGD (animacyjnych, informacyjno-promocyjnych, doradczych?

	3. Jakie zmiany należy wprowadzić w działaniach LGD by skuteczniej realizowała LSR?
Ocena procesu wdrażania	1. Czy realizacja finansowa i rzeczowa LSR odbywała się zgodnie z planem? 2. Czy procedury naboru, wyboru i realizacji projektów były wystarczająco przejrzyste przyjazne dla beneficjentów? 3. Czy kryteria pozwalały na wybór najlepszych projektów (spójnych z celami LSR)? 4. Czy przyjęty system wskaźników pozwalał na zebranie wystarczających informacji o procesie realizacji LSR i jej rezultatach?
Wartość dodana podejścia LEADER	1. Czy działalność LGD wpływa na poprawę komunikacji pomiędzy różnymi aktorami, budowanie powiązań między nimi i sieciowanie? 2. Czy stworzony dzięki wsparciu w ramach LSR potencjał rozwojowy jest w dostateczny sposób wykorzystywany i promowany? 3. Czy projekty realizowane w ramach LSR są spójne ze zidentyfikowanym potencjałem rozwojowym obszaru objętego LSR i czy te projekty przyczyniają się do jego wzmocnienia? 4. Czy przeprowadzone w ramach LSR inwestycje są komplementarne względem siebie lub względem wiodącego projektu/tematu określonego w LSR?

b) informacje dotyczące sposobu wykorzystania wyników z ewaluacji i analizy danych monitoringowych

Wyniki analizy danych monitoringowych będą wykorzystywane do bieżącego zarządzania, stosownie do pozyskiwanych informacji o zgodności lub odstępstwach realizacji od planu. W przypadku konieczności wprowadzenia zmian w LSR, formach wsparcia lub sposobie działania zostaną przeprowadzone spotkania robocze i konsultacje proponowanych zmian.

Raport z badania ewaluacyjnego LSR zostanie zamieszczony na stronie internetowej LGD oraz przesłany (w wersji elektronicznej, edytowalnej) do MRiRW oraz właściwego SW. Wraz z raportem, LGD przekaże do MRiRW/SW informacje na temat sposobu realizacji rekomendacji i zaleceń.

Wykaz wykorzystanej literatury

1. Agenda na rzecz zrównoważonego rozwoju 2030, ONZ, 2015.
2. Interreg Polska-Saksonia/ Fundusz Małych projektów Euroregion Nysa, Interreg Czechy-Polska / Fundusz Małych projektów Euroregion Nysa.
3. Karta praw podstawowych Unii Europejskiej, Unia Europejska, 2016.
4. Europejski plan działania na rzecz demokracji, Komisja Europejska, 2020.
5. Strategia Od pola do stołu, Komisja Europejska, 2020.
6. Plan działania na rzecz rozwoju produkcji ekologicznej, 2021.
7. Unijna strategia na rzecz bioróżnorodności 2030, Komisja Europejska, 2020.
8. Długoterminowa wizja dla obszarów wiejskich UE, Komisja Europejska, 2021.
9. Strategia na rzecz Odpowiedzialnego Rozwoju do roku 2020, Rada Ministrów, 2017.
10. Program rządowy Dostępność Plus 2018-2025, Ministerstwo Inwestycji i Rozwoju, 2018.
11. Krajowa Strategia Rozwoju Regionalnego 2030, 2019.
12. Równe traktowanie dzieci i młodzieży z obszarów wiejskich, Centrum Doradztwa Rolniczego, 2020.
13. Indeks gospodarki cyfrowej i społeczeństwa cyfrowego (DESI) na 2021 rok, Komisja Europejska, 2022.
14. Krajowy Plan Odbudowy i Zwiększenia Odporności, Ministerstwo Funduszy i Polityki Regionalnej, 2021.
15. Krajowy Program Działań na rzecz Równego Traktowania na lata 2022-2030, 2021.
16. Strategia na Rzecz Osób z Niepełnosprawnościami 2020-2030, 2021.
17. Krajowy Program Przeciwdziałania Ubóstwu i Wykluczeniu Społecznemu, 2021.
18. Krajowy Program Przeciwdziałania Przemocy w Rodzinie na rok 2022, 2021.
19. Polityka społeczna wobec osób starszych 2030. BEZPIECZEŃSTWO – UCZESTNICTWO – SOLIDARNOŚĆ, 2018.
20. Monitoring trendów w innowacyjności, PARP, 2022.
21. Standardy kształcenia kompetencji przyszłości, Platforma Przemysłu Przyszłości, 2022.
22. Plan zagospodarowania przestrzennego województwa dolnośląskiego 2020.
23. Strategia Rozwoju Województwa Dolnośląskiego 2030.
24. Dolnośląska Strategia Integracji Społecznej na lat 2014-2020.
25. Program Europejskie Fundusze dla Dolnego Śląska 2021-2027.
26. 2021 Raport o stanie Województwa Dolnośląskiego, 2021 Dolnośląska Cyklostrada.
27. 2021 Analiza gospodarcza Dolnego Śląska, 2020 Dolnośląska Strategia Innowacji 2030.
28. 2020 Analiza gospodarcza Dolnego Śląska.

29. 2019 Diagnoza i trendy rozwojowe dolnośląskiej inteligentnej specjalizacji – Mobilność przestrzenna.
30. 2022 Raport_diagnostyczny_ZIT_AJ_po_konsultacjach.
31. TEZY KARKONOSKIE III . REKOMENDACJE DLA SUBREGIONU KARKONOSKIEGO, 2023.
32. ZIELONA STRATEGIA I PLANY DZIAŁAŃ DLA KARKONOSZY I KOTLINY JELENIOGÓRSKIEJ, 2020.
33. Strategia rozwoju gminy (8 strategii). Strategia rozwoju powiatu (1 strategia), Raport o stanie gminy (8 raportów)
34. Z Historii Jeleniej Góry i Regionu/Sztuka i rzemiosło w Jeleniej Górze, 2012.
35. Duch Gór – Rubezahl: geneza i upowszechnienie legendy, 2007.
36. Parki romantyczne Kotliny Jeleniogórskiej, 2011.
37. Krajobraz kulturowy rejonu Kotliny Jeleniogórskiej, 2016.
38. Typowa Architektura Karkonoszy i Gór Izerskich. Poradnik inwestora, 2013.
39. 2020 Młodzi , 2019 Młodzi-Cyfrowi.-Nowe-technologie.-Relacje.-Dobrostan.
40. Deliberacje, Idea-Metodologia-Praktyka, Aneta Krzewińska, 2016.

Spis wykresów

Wykres 1. Rozwój LGD Partnerstwo Ducha Gór – liczba gmin w kolejnych LSR....3
Wykres 2. Rozwój LGD Partnerstwo Ducha Gór – liczba członków....3
Wykres 3. Zakresy przeznaczenia środków na wdrażanie LSR 2007-2013....4
Wykres 4. Zakresy przeznaczenia środków na wdrażanie LSR 2014-2020....4
Wykres 5. Budżet LGD w kolejnych LSR....6
Wykres 6. Skład członków LGD wg sektorów....7
Wykres 7. Skład członków LGD wg gmin....7
Wykres 8. Skład Rady LGD – grupy interesu wg sektorów....7
Wykres 9. Skład Rady LGD – grupy interesu wg sektorów....7
Wykres 10. Ważne obszary i sposoby rozwoju w opinii respondentów....20
Wykres 11. Czy ktoś Cię pyta o zdanie w sprawach okolicy, w której mieszkasz?....20
Wykres 12. Czy czujesz, że masz wpływ na to, co dzieje się w Twojej okolicy?....20
Wykres 13. Kluczowe branże gospodarki na obszarze Partnerstwa Ducha Gór....33

Spis tabel

Tabela 1. Gminy, ich powierzchnia i liczba mieszkańców według stanu na dzień 31.12.2020 r....10
Tabela 2. Sytuacja społeczno-gospodarcza na obszarze LSR-1....13
Tabela 3. Sytuacja społeczno-gospodarcza na obszarze LSR-2....13
Tabela 4. Zestawienie uwarunkowań rozwoju obszaru....27
Tabela 5. Grupy docelowe i ich problemy....29
Tabela 6. Podmioty gospodarki narodowej na obszarze LGD Partnerstwo Ducha Gór....32
Tabela 7. Podmioty nowo zarejestrowane na 10 tys. ludności w wieku produkcyjnym....32
Tabela 8. Stopa bezrobocia obszar LSR....34
Tabela 9. Fundacje, stowarzyszenia i organizacje społeczne na obszarze LSR, średnia na 10 tys. mieszkańców....35
Tabela 10. Wskaźnik obciążenia demograficznego obszaru LSR....36
Tabela 11. Podejście do kwestii równości szans....38
Tabela 12. Formy ochrony przyrody na terenie LGD Partnerstwo Ducha Gór 2020....44
Tabela 13. Zasady zrównoważenia środowiskowego, realizacja, monitoring....45
Tabela 14. Zgodność celów LSR z PS WPR i dokumentami/programami regionalnymi....46
Tabela 15. Komplementarność i synergia celów/przedsięwzięć LSR z przedsięwzięciami dokumentów/programów regionalnych....47
Tabela 16. Metody wdrażania....50
Tabela 17. Spójność w obrębie celów i przedsięwzięć w LSR....51
Tabela 18. Powiązanie celów z zakresem wsparcia w ramach EFRROW....55
Tabela 19. Zgodność celów i przedsięwzięć z PS WPR....58

Spis rysunków

Rysunek 1. Mapa LGD – konteksty: geograficzny, euroregionalny....10
Rysunek 2. Schemat partycypacyjnego procesu konsultacji społecznych LSR Partnerstwa Ducha Gór....15
Rysunek 3. Fragmenty plakatu i ulotki dot. konsultacji społecznych LSR....15
Rysunek 4. Wskazane wartości przez uczestników wszystkich spotkań wg „słów kluczy", które najczęściej pojawiały się na spotkaniach I serii....18
Rysunek 5. Wskazane potrzeby przez uczestników wg „słów kluczy", które najczęściej pojawiały się na spotkaniach I serii....18
Rysunek 6. Schemat wzmocnienia partnerskiej współpracy członków we wdrażaniu LSR....25
Rysunek 7. Innowacyjny model działania LGD....26

Załącznik nr 1. Zestawienie celów i przedsięwzięć, budżet celów i przedsięwzięć

Budżet EUR	Przedsięwzięcia w ramach celu **C.1. Zielona gospodarka i adaptacja do zmian klimatu w Partnerstwie Ducha Gór**	grupy docelowe	sposób realizacji
205 000	P 1.1. Zielona przedsiębiorczość	przedsiębiorcy, osoby fizyczne, osoby w niekorzystnej sytuacji określone w LSR	konkurs, animacja
175 000	P 1.2. Rozwijanie pozarolniczych funkcji gospodarstw rolnych	rolnicy, domownicy rolników	konkurs, animacja
25 000	P 1.3. Współpraca dla adaptacji do zmiany klimatu	osoby fizyczne, mieszkańcy, przedsiębiorcy, organizacje pozarządowe, samorządy lokalne, osoby w niekorzystnej sytuacji określone w LSR	projekt grantowy, animacja
Budżet EUR	Przedsięwzięcia w ramach celu **C.2. Inkluzywne, inteligentne, innowacyjne wspólnoty w Partnerstwie Ducha Gór gotowe na niekorzystne zmiany społeczne i klimatyczne**	grupy docelowe	sposób realizacji
300 000	P 2.1. Ład przestrzenny służący społecznościom i klimatowi	osoby w niekorzystnej sytuacji określone w LSR, seniorzy, pozostali mieszkańcy	konkurs, animacja
50 000	P 2.2. Współpraca i inteligentne rozwiązania, dostęp do usług	osoby fizyczne, mieszkańcy, przedsiębiorcy, organizacje pozarządowe, samorządy lokalne, osoby w niekorzystnej sytuacji określone w LSR	Projekt grantowy na przygotowanie koncepcji SV, projekt grantowy na realizację koncepcji SV, animacja
120 000	P 2.3. Wspieranie innowacyjnej, inteligentnej przedsiębiorczości	przedsiębiorcy, osoby fizyczne, osoby w niekorzystnej sytuacji określone w LSR	konkurs, animacja
115 000	P 2.4. Wspieranie liderów, lokalnych społeczności gotowych na zmiany, dostęp do edukacji, dziedzictwa i kultury	lokalni liderzy, organizacje pozarządowe, osoby w niekorzystnej sytuacji określone w LSR	projekty w partnerstwie z udziałem partnerów zagranicznych, projekt grantowy, projekt własny, animacja
Budżet EUR	Przedsięwzięcia w ramach celu **C.3. Poprawa dobrostanu dzieci i młodzieży w Partnerstwie Ducha Gór i odporności na niekorzystne zmiany społeczne i klimatyczne**	grupy docelowe	sposób realizacji
60 000	P 3.1 Wspieranie aktywności, kompetencji młodzieży	młodzież do 25 r. ż, młodzieżowi liderzy	Projekt grantowy, projekt własny, animacja
400 000	P 3.2. Infrastruktura dla młodzieży	młodzież do 25 r.ż.	konkurs, animacja
50 000	P 3.3. Przedsiębiorcza młodzież	młodzież do 25 r.ż.	konkurs, animacja

Załącznik nr 2. Plan działania

CEL	lata	do 31.12.2024		do 31.12.2025		do 31.12.2026		do 31.12.2027		do 31.12.2028		do 31.12.2029		Program
	Nazwa wskaźnika	Wartość j.m.	% realizacji narastająco	Wartość j.m.	% realizacji narastająco	Wartość j.m.	% realizacji narastająco	Wartość j.m.	% realizacji narastająco	Wartość j.m.	% realizacji narastająco	Wartość j.m.	% realizacji narastająco	
C.1. Zielona gospodarka i adaptacja do zmiany klimatu w Partnerstwie Ducha Gór														
P 1.1 Zielona przedsiębiorczość	Wskaźnik produktu: liczba operacji – nowych przedsiębiorstw			2 szt.	100%									PS WPR 2023-27
	Wskaźnik produktu: liczba operacji na rozwój przedsiębiorstw			6 szt.	100%									
P 1.2. Rozwijanie pozarolniczych funkcji gospodarstw rolnych	Wskaźnik produktu: liczba operacji – gospodarstw agroturystycznych					4 szt.	100%							
	Wskaźnik produktu: liczba operacji – zagród edukacyjnych					1 szt.	100%							
	Wskaźnik produktu: liczba operacji – krótkie łańcuchy dostaw					1 szt.	100%							
P 1.3. Współpraca dla adaptacji do zmiany klimatu	Wskaźnik produktu: liczba operacji- liczba projektów grantowych							1 szt.	100%					
C.2. Inkluzywne, inteligentne, innowacyjne wspólnoty w Partnerstwie Ducha Gór gotowe na niekorzystne zmiany społeczne i klimatyczne														
P 2.1. Ład przestrzenny służący społecznościom i klimatowi	Wskaźnik produktu: liczba operacji – inwestycje			3 szt.	100%									PS WPR 2023-27
P 2.2. Współpraca i inteligentne rozwiązania, dostęp do usług	Wskaźnik produktu: liczba operacji- liczba projektów grantowych wdrażających koncepcje SV					1 szt.	100%							
	Wskaźnik produktu: liczba operacji liczba projektów grantowych dot. przygotowania koncepcji SV					1 szt.								
P 2.3. Wspieranie innowacyjnej, inteligentnej przedsiębiorczości	Wskaźnik produktu: liczba operacji – nowych przedsiębiorstw					2 szt.	100%							
	Wskaźnik produktu: liczba operacji na rozwój przedsiębiorstw					2 szt.	100%							

P 2.4. Wspieranie liderów, lokalnych społeczności gotowych na zmiany, dostęp do edukacji, dziedzictwa i kultury	Wskaźnik produktu: liczba projektów grantowych			1 szt.	33,33%			2 szt.	100%					
	Wskaźnik produktu: Liczba operacji własnych									1 szt.	100%			
	Wskaźnik produktu: Liczba projektów w partnerstwie									1 szt.	100%			
C.3.Poprawa dobrostanu dzieci i młodzieży w Partnerstwie Ducha Gór i odporności na niekorzystne zmiany społeczne i klimatyczne														
P 3.1. Wspieranie aktywności, kompetencji młodzieży	Wskaźnik produktu: liczba projektów grantowych					2 szt.	100%							PS WPR 2023-27
	Wskaźnik produktu: Liczba operacji własnych									1 szt.	100%			
P 3.2. Infrastruktura dla młodzieży	Wskaźnik produktu: liczba operacji – inwestycje			4 szt.	100%									
P 3.3. Przedsiębiorcza młodzież	Wskaźnik produktu: liczba operacji – nowych przedsiębiorstw					2 szt.	100%							
Wskaźnik rezultatu P.1.1: R.37 Wzrost gospodarczy i zatrudnienie na obszarach wiejskich: nowe miejsca pracy objęte wsparciem w ramach projektów WPR.				2 szt. 6 szt.										PS WPR 2023-27
Wskaźnik rezultatu P.1.2: R.39 Rozwój gospodarki wiejskiej: liczba przedsiębiorstw rolnych, w tym przedsiębiorstw zajmujących się biogospodarką, rozwiniętych dzięki wsparciu w ramach WPR.						4 szt. 1 szt. 1 szt.								
Wskaźnik rezultatu P.1.3: R.42 Promowanie włączenia społecznego: liczba osób objętych wspieranymi projektami włączenia społecznego.								50 os.						
Wskaźnik rezultatu P.2.1: R.41 Łączenie obszarów wiejskich w Europie: odsetek ludności wiejskiej korzystającej z lepszego dostępu do usług i infrastruktury dzięki wsparciu z WPR.				300 os.										
Wskaźnik rezultatu P.2.2: R.40 Inteligentna przemiana gospodarki wiejskiej: liczba wspieranych strategii inteligentnych wsi (7 wspartych koncepcji z 2014-2020 – wdrażanie, 5 tworzenia nowych koncepcji).						7 szt. 5 szt.								
Wskaźnik rezultatu P.2.3: R.37 Wzrost gospodarczy i zatrudnienie na obszarach wiejskich: nowe miejsca pracy objęte wsparciem w ramach projektów WPR.						2 szt. 2 szt.								
Wskaźnik rezultatu P.2.4: R.42 Promowanie włączenia społecznego: liczba osób objętych wspieranymi projektami włączenia społecznego.				20 os.		50 os.		100 os.		40 os.				

Wskaźnik rezultatu P.3.1: **R.42** Promowanie włączenia społecznego: liczba osób objętych wspieranymi projektami włączenia społecznego.		X		X	40 os.	X		X	20 os.	X		X		
Wskaźnik rezultatu P.3.2: R.41 Łączenie obszarów wiejskich w Europie: odsetek ludności wiejskiej korzystającej z lepszego dostępu do usług i infrastruktury dzięki wsparciu z WPR.		X	400 os.	X		X		X		X		X		
Wskaźnik rezultatu P.3.3: R.37 Wzrost gospodarczy i zatrudnienie na obszarach wiejskich: nowe miejsca pracy objęte wsparciem w ramach projektów WPR.		X		X	2 szt.	X		X		X		X		

Załącznik nr 3. Budżet LSR w podziale na poszczególne fundusze EFSI i zakresy wsparcia

PLANOWANA WYSOKOŚĆ ŚRODKÓW NA WDRAŻANIE LSR I ZARZĄDZANIE LSR				
Zakres wsparcia	Program/Fundusz			Środki ogółem
	PS WPR	EFRR*	EFS+*	(EUR)
Wdrażanie LSR (art. 34 ust. 1 lit. b rozporządzenia nr 2021/1060)	1 5000 000	0	0	1 500 000
Zarządzanie LSR (art. 34 ust. 1 lit. c rozporządzenia nr 2021/1060)	362 500	0	0	362 500
Razem	1 862 500	0	0	1 862 500

Załącznik nr 4. Formularz nr 4 – Plan wykorzystania budżetu LSR

Fundusz	Środki zakontraktowane (Euro) do:													
	31.12.2024		31.12.2025		30.06.2026		31.12.2026		31.12.2027		31.12.2028		31.12.2029	
	kwota ogółem (UE+ krajowe)	% wykorzy-stania budżetu LSR	kwota ogółem (UE+ krajowe)	% wykorzy-stania budżetu LSR	kwota ogółem (UE+ krajowe)	% wykorzy-stania budżetu LSR	kwota ogółem (UE+ krajowe)	% wykorzy-stania budżetu LSR	kwota ogółem (UE+ krajowe)	% wykorzy-stania budżetu LSR	kwota ogółem (UE+ krajowe)	% wykorzy-stania budżetu LSR	kwota ogółem (UE+ krajowe)	% wykorzy-stania budżetu LSR
EFRROW	0	0%	930 000	62 %	930 000	62 %	435 000	91 %	45 000	94 %	90 000	100%		
EFS+	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
EFRR	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
RAZEM	0	0%												